

1967 Ver  
URS  
KONJAT



Čabiansky  
Kalendár  
na rok  
1997

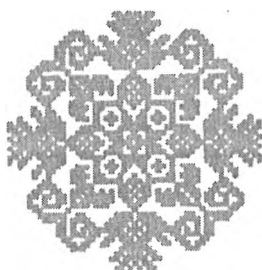


924



---

*Vinšujeme Vám šťastlivý Nový rok,  
aby Vám dal pán Boh zdravia,  
šťastia a spokojnosti.*



Dlhého života s menšími hriechami,  
na roliach úrodu,  
v dome hojnosti a živnosti,  
svornosti a spokojnosti.

---

Čabiansky kalendár redigovali:  
**Helena Somogyiová**  
**Ján Chlebnický**

Lektorovala:  
**Dr. Alica Vnuková**

Vydavateľ:  
**Mestská samospráva Békésskej Čaby**

Podporovatelia:  
**Nadácia Mestskej samosprávy Békésskej Čaby,**  
**Slovenská menšinová samospráva Békésskej Čaby,**  
**Čabianska organizácia Slovákov.**

Vytlačila tlačiareň SIRÁLYKA KFT.  
Tlačiarenskú prácu viedli:  
**Ondrej Zelenyánszky**  
**Ondrej Bacsá**

Počet strán: 144  
Náklad: 1000 výtlačkov

HU ISSN 0866–1219

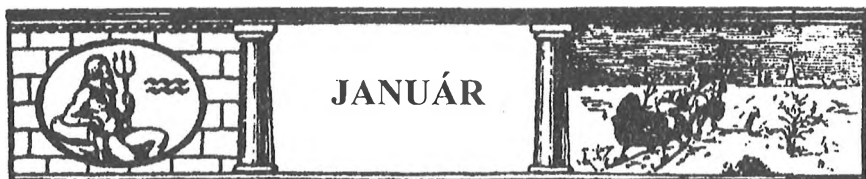


# ČABIAŇSKY KALENDÁR

na rok  
1997

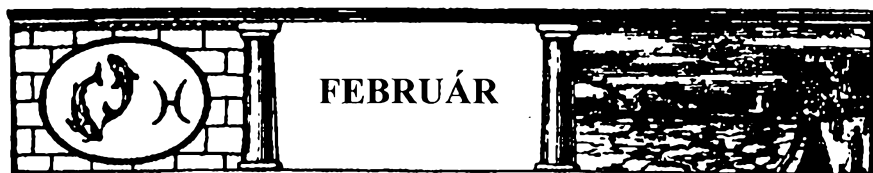
Ročník  
tridsiaty piaty





| 1997 |                                  |                                             |
|------|----------------------------------|---------------------------------------------|
| 1    | <b>Streda</b> <b>Nový rok</b>    | Posledná štvrť 2-ho<br>o 2. hod. 45. min    |
| 2    | Štvrtok    Alexandra             |                                             |
| 3    | Piatok    Daniela                |                                             |
| 4    | Sobota    Drahoslav              |                                             |
| 5    | <b>Nedel'ňa</b> <b>Andrea</b>    |                                             |
| 6    | Pondelok    Antónia, Traja Králi | Nový mesiac 9-ho<br>o 5. hod. 26. min.      |
| 7    | Utorok    Bohuslava              |                                             |
| 8    | Streda    Severín                |                                             |
| 9    | Štvrtok    Alexej                |                                             |
| 10   | Piatok    Dáša                   |                                             |
| 11   | Sobota    Malvína                |                                             |
| 12   | <b>Nedel'ňa</b> <b>Ernest</b>    | Prvá štvrť 15-ho<br>o 21. hod. 2. min.      |
| 13   | Pondelok    Rastislav            |                                             |
| 14   | Utorok    Radovan                |                                             |
| 15   | Streda    Dobroslav              |                                             |
| 16   | Štvrtok    Kristína              |                                             |
| 17   | Piatok    Nataša                 |                                             |
| 18   | Sobota    Bohdana                |                                             |
| 19   | <b>Nedel'ňa</b> <b>Drahomíra</b> | Spln mesiaca 23-ho<br>o 16. hod. 11. min.   |
| 20   | Pondelok    Dalibor              |                                             |
| 21   | Utorok    Vincent                |                                             |
| 22   | Streda    Zora                   |                                             |
| 23   | Štvrtok    Miloš                 |                                             |
| 24   | Piatok    Timotej                |                                             |
| 25   | Sobota    Gejza, Pavol           |                                             |
| 26   | <b>Nedel'ňa</b> <b>Tamara</b>    | Posledná štvrť 31-ho<br>o 20. hod. 40. min. |
| 27   | Pondelok    Bohuš                |                                             |
| 28   | Utorok    Alfonz                 |                                             |
| 29   | Streda    Gašpar                 |                                             |
| 30   | Štvrtok    Ema                   |                                             |
| 31   | Piatok    Emil                   |                                             |

## Záznamy



|             |                               |                                          |
|-------------|-------------------------------|------------------------------------------|
| <b>1997</b> |                               |                                          |
| 1           | Sobota Tatiana                |                                          |
| 2           | <b>Nedeľa Mária, Hromnice</b> |                                          |
| 3           | Pondelok Blažej               | Nový mesiac 7-ho<br>o 16. hod. 6. min.   |
| 4           | Utorok Veronika               |                                          |
| 5           | Streda Agáta                  |                                          |
| 6           | Štvrtok Dorota                |                                          |
| 7           | Piatok Vanda                  |                                          |
| 8           | Sobota Zoja                   |                                          |
| 9           | <b>Nedeľa Zdenko</b>          |                                          |
| 10          | Pondelok Gabriela             | Prvá štvrt' 14-ho<br>o 9. hod. 57. min   |
| 11          | Utorok Dezider                |                                          |
| 12          | Streda Perla                  |                                          |
| 13          | Štvrtok Arpád                 |                                          |
| 14          | Piatok Valentín               |                                          |
| 15          | Sobota Pravoslav              |                                          |
| 16          | <b>Nedeľa Ida</b>             |                                          |
| 17          | Pondelok Miloslav             | Spln mesiaca 22-ho<br>o 11. hod. 27. min |
| 18          | Utorok Jaromír                |                                          |
| 19          | Streda Vlasta                 |                                          |
| 20          | Štvrtok Lívia                 |                                          |
| 21          | Piatok Eleonóra               |                                          |
| 22          | Sobota Etela                  |                                          |
| 23          | <b>Nedeľa Romana, Roman</b>   |                                          |
| 24          | Pondelok Matej                |                                          |
| 25          | Utorok Frederika, Frederik    |                                          |
| 26          | Streda Viktor                 |                                          |
| 27          | Štvrtok Alexander             |                                          |
| 28          | Piatok Zlatica                |                                          |

250 g tvarohu, 250 g hladkej múky, 1 lyžička sódy bikarbóny, 1 lyžička práškového cukru, štipka soli, 2 vajcia, 2 lyžice rumu, 80 g džemu, olej na vyprážanie, práškový cukor na posypanie.

Na doske zmiešame múku s cukrom, sódou bikarbónou a soľou. Pridáme prepaširovaný tvaroh, vajcia a rum. Spracujeme na cesto. Cesto vyvaľkáme na hrúbku 1 cm. Z cesta vypichujeme kolieska priemeru asi 4,5 cm, na hornej strane koliesok prstom vytlačíme jamku. Kolieska jamkou dolu vkladáme do horúceho oleja a vyprážame po oboch stranách. Šišky po vyprážení položíme na tanier a jamku vyplníme džemom. Posypeme práškovým cukrom.

## Záznamy

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper appears to be from a notebook or a standard sheet of stationery. There is no handwriting or other markings on the page.



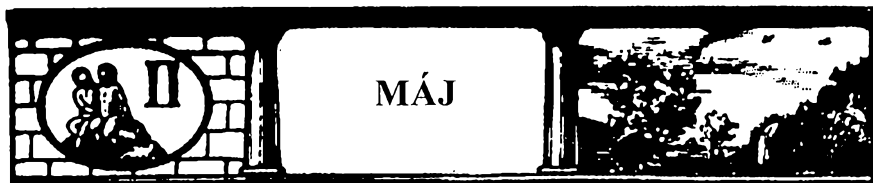
| 1997 |          |                                             |
|------|----------|---------------------------------------------|
| 1    | Sobota   | Albín                                       |
| 2    | Nedeľa   | Anežka                                      |
|      |          | Posledná štvrt' 2-ho                        |
| 3    | Pondelok | Bohumila, Bohumil                           |
| 4    | Utorok   | Kazimír                                     |
| 5    | Streda   | Fridrich                                    |
| 6    | Štvrtok  | Radoslav                                    |
| 7    | Piatok   | Tomáš                                       |
| 8    | Sobota   | Alana, Alan                                 |
| 9    | Nedeľa   | Františka                                   |
|      |          | Nový mesiac 9-ho                            |
| 10   | Pondelok | Branislav, Bruno                            |
| 11   | Utorok   | Angela, Angelika                            |
| 12   | Streda   | Gregor                                      |
| 13   | Štvrtok  | Vlastimil                                   |
| 14   | Piatok   | Matilda                                     |
| 15   | Sobota   | Svetlana, N. sviatok                        |
| 16   | Nedeľa   | Boleslav                                    |
|      |          | Prvá štvrt' 16-ho                           |
| 17   | Pondelok | Ľubica                                      |
| 18   | Utorok   | Eduard, Alexander                           |
| 19   | Streda   | Jozef                                       |
| 20   | Štvrtok  | Vít'azoslav                                 |
| 21   | Piatok   | Blahoslav                                   |
| 22   | Sobota   | Beňadik                                     |
| 23   | Nedeľa   | Adrián                                      |
|      |          | o 1 hod. 6. min.                            |
| 24   | Pondelok | Gabriel                                     |
| 25   | Utorok   | Marián                                      |
| 26   | Streda   | Emanuel                                     |
| 27   | Štvrtok  | Alena                                       |
| 28   | Piatok   | Soňa, Veľký piatok                          |
| 29   | Sobota   | Miroslav                                    |
| 30   | Nedeľa   | Vieroslava, Veľkon. ned.                    |
|      |          | Spln mesiaca 24-ho<br>o 5. hod. 45. min.    |
| 31   | Pondelok | Benjamín, Veľkon. pon.                      |
|      |          | Posledná štvrt' 31-ho<br>o 20. hod. 38. min |

## Záznamy



|                   |                 |                                            |
|-------------------|-----------------|--------------------------------------------|
| <b>1997</b>       |                 |                                            |
| 1 Utorok          | Hugo            |                                            |
| 2 Streda          | Zita            |                                            |
| 3 Štvrtok         | Richard         |                                            |
| 4 Piatok          | Izidor          |                                            |
| 5 Sobota          | Miroslava       |                                            |
| <b>6 Nedel'a</b>  | <b>Irena</b>    |                                            |
| 7 Pondelok        | Zoltán          | Nový mesiac 7-ho<br>o 12. hod. 2. min.     |
| 8 Utorok          | Albert          |                                            |
| 9 Streda          | Milena          |                                            |
| 10 Štvrtok        | Igor            |                                            |
| 11 Piatok         | Július          |                                            |
| 12 Sobota         | Estera          |                                            |
| <b>13 Nedel'a</b> | <b>Aleš</b>     |                                            |
| 14 Pondelok       | Justína         | Prvá štvrt' 14-ho<br>presne o 18. hod.     |
| 15 Utorok         | Fedor           |                                            |
| 16 Streda         | Dana, Danica    |                                            |
| 17 Štvrtok        | Rudolf          |                                            |
| 18 Piatok         | Valér           |                                            |
| 19 Sobota         | Jela            |                                            |
| <b>20 Nedel'a</b> | <b>Marcel</b>   |                                            |
| 21 Pondelok       | Ervín           | Spln mesiaca 22-ho<br>o 21. hod. 33. min   |
| 22 Utorok         | Slavomír        |                                            |
| 23 Streda         | Vojtech         |                                            |
| 24 Štvrtok        | Juraj           |                                            |
| 25 Piatok         | Marek           |                                            |
| 26 Sobota         | Jaroslava       |                                            |
| <b>27 Nedel'a</b> | <b>Jaroslav</b> |                                            |
| 28 Pondelok       | Jarmila         | Posledná štvrt' 30-ho<br>o 3. hod. 37. min |
| 29 Utorok         | Lea             |                                            |
| 30 Streda         | Anastázia       |                                            |

## This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines, typical of notebook paper. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.



|                    |                         |                                            |
|--------------------|-------------------------|--------------------------------------------|
| <b>1997</b>        |                         |                                            |
| <b>1 Štvrtok</b>   | <b>Sviatok práce</b>    |                                            |
| <b>2 Piatok</b>    | Žigmund                 |                                            |
| <b>3 Sobota</b>    | Galina                  |                                            |
| <b>4 Nedel'a</b>   | <b>Florián</b>          |                                            |
| <b>5 Pondelok</b>  | Lesia, Lesana           | Nový mesiac 6-ho<br>o 21. hod. 46. min.    |
| <b>6 Utorok</b>    | Hermína                 |                                            |
| <b>7 Streda</b>    | Monika                  |                                            |
| <b>8 Štvrtok</b>   | Ingrida                 |                                            |
| <b>9 Piatok</b>    | Roland                  |                                            |
| <b>10 Sobota</b>   | Viktória                | Prvá štvrť 14-ho<br>o 11. hod. 55. min.    |
| <b>11 Nedel'a</b>  | <b>Blažena</b>          |                                            |
| <b>12 Pondelok</b> | Pankrác                 |                                            |
| <b>13 Utorok</b>   | Servác                  |                                            |
| <b>14 Streda</b>   | Bonifác                 |                                            |
| <b>15 Štvrtok</b>  | Žofia                   | Spln mesiaca 22-ho<br>o 10. hod. 13. min.  |
| <b>16 Piatok</b>   | Svetozár                |                                            |
| <b>17 Sobota</b>   | Gizela                  |                                            |
| <b>18 Nedel'a</b>  | <b>Viola, Turíce</b>    |                                            |
| <b>19 Pondelok</b> | <b>Gertrúda, Turíce</b> |                                            |
| <b>20 Utorok</b>   | Bernard                 | Posledná štvrť 29-ho<br>o 8. hod. 51. min. |
| <b>21 Streda</b>   | Zina                    |                                            |
| <b>22 Štvrtok</b>  | Júlia, Juliana          |                                            |
| <b>23 Piatok</b>   | Želmíra                 |                                            |
| <b>24 Sobota</b>   | Ela                     |                                            |
| <b>25 Nedel'a</b>  | <b>Urban</b>            |                                            |
| <b>26 Pondelok</b> | Dušan                   |                                            |
| <b>27 Utorok</b>   | Iveta                   |                                            |
| <b>28 Streda</b>   | Viliam                  |                                            |
| <b>29 Štvrtok</b>  | Vilma                   |                                            |
| <b>30 Piatok</b>   | Ferdinand               |                                            |
| <b>31 Sobota</b>   | Petrana, Petronela      |                                            |

## RECEPT NA MÁJ

### Kapustníky

*Cesto: 500 g hrubej múky, 4 žĺtky, 50 g masla, 20 g droždia, 2 lyžičky prášk. cukru, 3 dl mlieka, 6 lyžíc smotany, soľ, tuk na plech, maslo na potieranie koláčov. Plnka: 500 g hlávkovej kapusty, mleté čierne korenie, soľ, 20 g masla, 1 lyžica smotany, 2 lyžičky práškového cukru.*

Kapustu na jemno pokrájame a sparíme vriacou vodou. Necháme ju odkvapkať. Pridáme do nej cukor, soľ a mleté čierne korenie. Na masle ju udusíme do mäkka.

Do odparenej kapusty pridáme za lyžicu smotany, premiešame a necháme vychladnúť. Z 1 dl mlieka a droždia pripravíme kvások. Z múky, žĺtkov, masla, kvásku, cukru, soli, mlieka a smotany vypracujeme cesto. Vykysnuté cesto vyvaľkáme na hrubý plát a z neho vykrájajeme kolieska s priemerom 8 cm. Na polovicu koliesok rozložíme kapustnú plnku. Prikryjeme zvyšnými kolieskami, okraje dobre pritlačáme. Na pomastenom plechu ich necháme chvíľu kysnúť. Potom povrch potrieme maslom. Kapustníky upečieme v horúcej rúre.

### Záznamy

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---

---



| 1997              |                             |                                              |
|-------------------|-----------------------------|----------------------------------------------|
| <b>1 Nedel'a</b>  | <b>Žaneta</b>               |                                              |
| 2 Pondelok        | Xénia                       | Nový mesiac 5-ho<br>o 8. hod. 3. min.        |
| 3 Utorok          | Karolína                    |                                              |
| 4 Streda          | Lenka                       |                                              |
| 5 Štvrtok         | Laura                       |                                              |
| 6 Piatok          | Norbert                     |                                              |
| 7 Sobota          | Róbert                      |                                              |
| <b>8 Nedel'a</b>  | <b>Medard</b>               |                                              |
| 9 Pondelok        | Stanislava                  | Prvá štvrt' 13-ho<br>o 5. hod. 51. min.      |
| 10 Utorok         | Margaréta                   |                                              |
| 11 Streda         | Dobroslava                  |                                              |
| 12 Štvrtok        | Zlatko                      |                                              |
| 13 Piatok         | Anton                       |                                              |
| 14 Sobota         | Vasil                       |                                              |
| <b>15 Nedel'a</b> | <b>Vít</b>                  |                                              |
| 16 Pondelok       | Blanka                      | Spln mesiaca 20-ho<br>o 20. hod. 9. min.     |
| 17 Utorok         | Adolf                       |                                              |
| 18 Streda         | Vratislav                   |                                              |
| 19 Štvrtok        | Alfréd                      |                                              |
| 20 Piatok         | Valéria                     |                                              |
| 21 Sobota         | Alojz                       |                                              |
| <b>22 Nedel'a</b> | <b>Paulína</b>              |                                              |
| 23 Pondelok       | Sidónia                     | Posledná štvrt' 27-ho<br>o 13. hod. 42. min. |
| 24 Utorok         | Ján                         |                                              |
| 25 Streda         | Tadeáš                      |                                              |
| 26 Štvrtok        | Adriana                     |                                              |
| 27 Piatok         | Ladislava, Ladislav         |                                              |
| 28 Sobota         | Beáta                       |                                              |
| <b>29 Nedel'a</b> | <b>Petra, Peter a Pavol</b> |                                              |
| 30 Pondelok       | Melánia                     |                                              |

## RECEPT NA JÚN

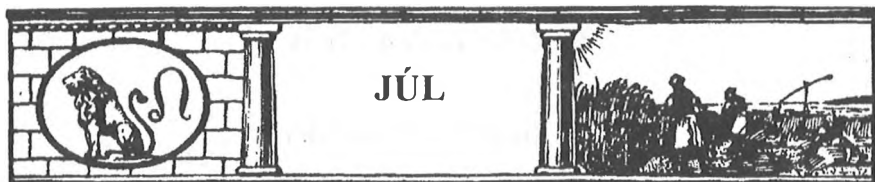
## Kokosové štvorčeky

300 g keksov Marina, 200 g strúhaného kokosu, 100 g masla, 400 g cukru, 100 g vody, 4 lyžice rumu, čokoládová poleva.

Cukor s vodou uvaríme na sirup. Keksy rukou alebo valčekom na doske rozdrvíme. Zalejeme ich horúcim sirupom. Maslo dobre vymiešame, pridáme strúhaný kokos, keksovú hmotu a rum. Dobre spracujeme, aby vzniklo tvárne cesto. Ešte teplé cesto sformujeme na masnom papieri na plát vysoký asi 15 mm. Necháme ho vychladnúť. Potom polejeme polevou. Po stuhnutí polevy plát teplým nožom pokrájame na štvorčeky.

# Záznamy

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper appears to be a standard notebook page.



| 1997 |                |                         |                                              |
|------|----------------|-------------------------|----------------------------------------------|
| 1    | Utorok         | Diana                   | Nový mesiac 4-ho<br>o 19. hod. 40. min.      |
| 2    | Streda         | Berta                   |                                              |
| 3    | Štvrtok        | Miloslav                |                                              |
| 4    | Piatok         | Prokop                  |                                              |
| 5    | Sobota         | Cyril a Metod           |                                              |
| 6    | <b>Nedel'ä</b> | <b>Patricia, Patrik</b> |                                              |
| 7    | Pondelok       | Oliver                  | Prvá štvrt' 12-ho<br>o 22. hod. 44. min.     |
| 8    | Utorok         | Ivan                    |                                              |
| 9    | Streda         | Lujza                   |                                              |
| 10   | Štvrtok        | Amália                  |                                              |
| 11   | Piatok         | Milota                  |                                              |
| 12   | Sobota         | Nina                    |                                              |
| 13   | <b>Nedel'ä</b> | <b>Margita</b>          | Spln mesiaca 20-ho<br>o 4. hod. 28. min.     |
| 14   | Pondelok       | Kamil                   |                                              |
| 15   | Utorok         | Henrich                 |                                              |
| 16   | Streda         | Drahomír                |                                              |
| 17   | Štvrtok        | Bohuslav                |                                              |
| 18   | Piatok         | Kamila                  |                                              |
| 19   | Sobota         | Dušana                  |                                              |
| 20   | <b>Nedel'ä</b> | <b>Il'ja, Eliáš</b>     |                                              |
| 21   | Pondelok       | Daniel                  | Posledná štvrt' 26-ho<br>o 19. hod. 28. min. |
| 22   | Utorok         | Magdaléna               |                                              |
| 23   | Streda         | Oľga                    |                                              |
| 24   | Štvrtok        | Vladimír                |                                              |
| 25   | Piatok         | Jakub                   |                                              |
| 26   | Sobota         | Anna, Hana              |                                              |
| 27   | <b>Nedel'ä</b> | <b>Božena</b>           |                                              |
| 28   | Pondelok       | Krištof                 |                                              |
| 29   | Utorok         | Marta                   |                                              |
| 30   | Streda         | Libuša                  |                                              |
| 31   | Štvrtok        | Ignác                   |                                              |

## Letná torta

Želatínu necháme napučať v 2 dl studeného mlieka. Tortovú formu vystelieme alobalom (dno a osobitne boky). Na dno poukladáme piškóty. Navlhčíme ich šťavou z obidvoch kompótov. Napučanú želatínu rozpustíme vo zvyšku zohriateho mlieka a vychladíme. V mixéri vymiešame maslo, tvaroch, vanilkový a práškový cukor a rozpustenú želatínu. Dve tretiny tohto krému nalejeme na piškóty. Na krém uložíme ocedené ovocie a lyžicou ho mierne vtlačíme. Do zvyšku krému vmiešame kakao a navrstvíme ho na ovocie. Povrch zarovnáme. Tortu vložíme na tri hodiny do chladničky. Pred servírovaním formu otvoríme a odstránime alobal. Porcie ozdobíme šľahačkou.

## Záznamy

[illegible]



| 1997        |                      |                       |
|-------------|----------------------|-----------------------|
| 1 Piatok    | Božidara             |                       |
| 2 Sobota    | Gustáv               |                       |
| 3 Nedel'a   | Jerguš               | Nový mesiac 3-ho      |
| 4 Pondelok  | Dominika, Dominik    | o 9. hod. 14. min.    |
| 5 Utorok    | Hortenzia            |                       |
| 6 Streda    | Jozefína             |                       |
| 7 Štvrtok   | Štefánia             |                       |
| 8 Piatok    | Oskar                |                       |
| 9 Sobota    | Ľubomíra             |                       |
| 10 Nedel'a  | Vavrínek             |                       |
| 11 Pondelok | Zuzana               | Prvá štvrt' 11-ho     |
| 12 Utorok   | Darina               | o 13. hod. 42. min.   |
| 13 Streda   | Ľubomír              |                       |
| 14 Štvrtok  | Mojmír               |                       |
| 15 Piatok   | Marcela              |                       |
| 16 Sobota   | Leonard              |                       |
| 17 Nedel'a  | Milica               |                       |
| 18 Pondelok | Helena, Elena        | Spln mesiaca 18-ho    |
| 19 Utorok   | Lýdia                | o 11. hod. 55. min.   |
| 20 Streda   | Št. sv., Štefana kr. |                       |
| 21 Štvrtok  | Jana                 |                       |
| 22 Piatok   | Tichomír             |                       |
| 23 Sobota   | Filip                |                       |
| 24 Nedel'a  | Bartolomej           |                       |
| 25 Pondelok | Ľudovít              | Posledná štvrt' 25-ho |
| 26 Utorok   | Samuel               | o 3. hod. 23. min.    |
| 27 Streda   | Silvia               |                       |
| 28 Štvrtok  | Augustín             |                       |
| 29 Piatok   | Nikola, Nikolaj      |                       |
| 30 Sobota   | Ružena               |                       |
| 31 Nedel'a  | Nóra                 |                       |

## This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.



| 1997              |                          |                                              |
|-------------------|--------------------------|----------------------------------------------|
| 1 Pondelok        | Drahoslava               | Nový mesiac 2-ho<br>presne o 52. min.        |
| 2 Utorok          | Linda                    |                                              |
| 3 Streda          | Belo                     |                                              |
| 4 Štvrtok         | Rozália                  |                                              |
| 5 Piatok          | Regína                   |                                              |
| 6 Sobota          | Alica                    |                                              |
| 7 <b>Nedel'a</b>  | <b>Marianna</b>          |                                              |
| 8 Pondelok        | Miriama                  | Prvá štvrt' 10-ho<br>o 2. hod. 31. min.      |
| 9 Utorok          | Martina                  |                                              |
| 10 Streda         | Oleg                     |                                              |
| 11 Štvrtok        | Bystrík                  |                                              |
| 12 Piatok         | Mária                    |                                              |
| 13 Sobota         | Ctibor                   |                                              |
| 14 <b>Nedel'a</b> | <b>Ľudomil</b>           |                                              |
| 15 Pondelok       | Jolana, Sedemb. P. Mária | Spln mesiaca 16-ho<br>o 19. hod. 50. min.    |
| 16 Utorok         | Ľudmila                  |                                              |
| 17 Streda         | Olympia                  |                                              |
| 18 Štvrtok        | Eugénia                  |                                              |
| 19 Piatok         | Konštantín               |                                              |
| 20 Sobota         | Ľuboslava, Ľuboslav      |                                              |
| 21 <b>Nedel'a</b> | <b>Matúš</b>             |                                              |
| 22 Pondelok       | Móric                    | Posledná štvrt' 23-ho<br>o 14. hod. 35. min. |
| 23 Utorok         | Zdenka                   |                                              |
| 24 Streda         | Ľuboš, Ľubor             |                                              |
| 25 Štvrtok        | Vladislav                |                                              |
| 26 Piatok         | Edita                    |                                              |
| 27 Sobota         | Cyprián                  |                                              |
| 28 <b>Nedel'a</b> | <b>Václav</b>            |                                              |
| 29 Pondelok       | Michaela, Michal         |                                              |
| 30 Utorok         | Jarolím                  |                                              |

## This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.



| 1997 |                |                            |                                             |
|------|----------------|----------------------------|---------------------------------------------|
| 1    | Streda         | Arnold                     | Nový mesiac 1-ho<br>o 17. hod. 51. min.     |
| 2    | Štvrtok        | Levoslav                   |                                             |
| 3    | Piatok         | Stela                      |                                             |
| 4    | Sobota         | František                  |                                             |
| 5    | <b>Nedel'ä</b> | <b>Viera</b>               |                                             |
| 6    | Pondelok       | Natália                    | Prvá štvrt' 9-ho<br>o 13. hod. 22. min.     |
| 7    | Utorok         | Eliška                     |                                             |
| 8    | Streda         | Brigita                    |                                             |
| 9    | Štvrtok        | Dionýz                     |                                             |
| 10   | Piatok         | Slavomíra                  |                                             |
| 11   | Sobota         | Valentína                  |                                             |
| 12   | <b>Nedel'ä</b> | <b>Maximilián</b>          | Spln mesiaca 16-ho<br>o 4. hod. 46. min.    |
| 13   | Pondelok       | Koloman                    |                                             |
| 14   | Utorok         | Boris                      |                                             |
| 15   | Streda         | Terézia                    |                                             |
| 16   | Štvrtok        | Vladimír                   |                                             |
| 17   | Piatok         | Hedviga                    |                                             |
| 18   | Sobota         | Lukáš                      |                                             |
| 19   | <b>Nedel'ä</b> | <b>Kristián</b>            | Posledná štvrt' 23-ho<br>o 5. hod. 48. min. |
| 20   | Pondelok       | Vendelín                   |                                             |
| 21   | Utorok         | Uršula                     |                                             |
| 22   | Streda         | Sergej                     |                                             |
| 23   | <b>Štvrtok</b> | <b>Alojzia, N. sviatok</b> |                                             |
| 24   | Piatok         | Kvetoslava                 |                                             |
| 25   | Sobota         | Aurel                      |                                             |
| 26   | <b>Nedel'ä</b> | <b>Demeter</b>             | Nový mesiac 31-ho<br>o 11. hod. 1. min.     |
| 27   | Pondelok       | Sabína                     |                                             |
| 28   | Utorok         | Dobromila                  |                                             |
| 29   | Streda         | Klára                      |                                             |
| 30   | Štvrtok        | Simona, Šimon              |                                             |
| 31   | Piatok         | Aurélia                    |                                             |

## RECEPT NA OKTÓBER

## Mačacie oči

150g prášk. cukru, 150 g polohrubej múky, 100 g masla, 1/2 prášku do pečiva, 3 vajcia, 6 lyžíc mlieka, 3 lyžice rumu, 2 lyžice kakaa, 12 detských piškót, marmeláda, rum, tuk a omrvinky na prípravu formy.  
Poleva: 200 g prášk. cukru, 1 lyžica masla, 1 lyžica solamylu, 5 lyžíc rumu.

Tri žltky vymiešame s maslom a cukrom na penu. Do nej postupne vmiešame múku, prášok do pečiva, mlieko, rum a kakao. Nakoniec zľahka vmiešame sneh z troch bielkov. Do vopred pripravenej formy srnčieho chrbta vložíme polovicu cesta. Na povrch po dĺžke uložíme piškóty, ktoré sme najprv po dvoch zlepili marmeládou a pokvapkali rumom. Na piškóty navrstvíme druhú polovicu cesta. Upečieme v predhriatej rúre. Polevu vymiešame z cukru, rozohriateho masla a solamylu. Prichutíme ju rumom. Oblejeme ňou vychladnutý koláč.

## Záznamy

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper appears to be a standard notebook page.



| 1997        |                            |                                            |
|-------------|----------------------------|--------------------------------------------|
| 1 Sobota    | Denisa, Sv. všetk. svätých |                                            |
| 2 Nedel'a   | Pamiatka zosnulých         |                                            |
| 3 Pondelok  | Hubert                     | Prvá štvrt' 7-ho<br>o 22. hod. 43. min.    |
| 4 Utorok    | Karol                      |                                            |
| 5 Streda    | Imrich                     |                                            |
| 6 Štvrtok   | Renáta                     |                                            |
| 7 Piatok    | René                       |                                            |
| 8 Sobota    | Bohumír                    |                                            |
| 9 Nedel'a   | Teodor                     |                                            |
| 10 Pondelok | Tibor                      | Spln mesiaca 14-ho<br>o 15. hod. 12. min.  |
| 11 Utorok   | Martin, Maroš              |                                            |
| 12 Streda   | Svätopluk                  |                                            |
| 13 Štvrtok  | Stanislav                  |                                            |
| 14 Piatok   | Irma                       |                                            |
| 15 Sobota   | Leopold                    |                                            |
| 16 Nedel'a  | Agneša                     |                                            |
| 17 Pondelok | Klaudia                    | Posledná štvrt' 22-ho<br>presne o 58. min. |
| 18 Utorok   | Eugen                      |                                            |
| 19 Streda   | Alžbeta                    |                                            |
| 20 Štvrtok  | Félix                      |                                            |
| 21 Piatok   | Elvíra                     |                                            |
| 22 Sobota   | Cecília                    |                                            |
| 23 Nedel'a  | Klement                    |                                            |
| 24 Pondelok | Emília                     | Nový mesiac 30-ho<br>o 3. hod. 14. min.    |
| 25 Utorok   | Katarína                   |                                            |
| 26 Streda   | Kornél                     |                                            |
| 27 Štvrtok  | Milan                      |                                            |
| 28 Piatok   | Henrieta                   |                                            |
| 29 Sobota   | Vratko                     |                                            |
| 30 Nedel'a  | Andrej, Ondrej             |                                            |

*Cesto 1: 300 g hladkej múky, 200 g margarínu, 100 g prášk. cukru, 1 vajce, 1/2 vrecka prášku do pečiva, kôrka z polovice citróna. Cesto 2: 100 g prášk. cukru, 2 vajcia, 100 g hrubej múky, 10 g prášku do pečiva, 4 lyžice horúcej vody. Plnka: 1 kg očistených jablák, 50 g kryšt. cukru, 500 g tvarohu, 100 g prášk. cukru, 50 g masla, žltok, 1/2 vanilk. cukru, kôrka z polovice citróna, 40 g hrozienok.*

## Záznamy

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper appears to be a standard notebook page.



| 1997              |                                 |                                          |
|-------------------|---------------------------------|------------------------------------------|
| 1 Pondelok        | Edmund                          |                                          |
| 2 Utorok          | Bibiána                         |                                          |
| 3 Streda          | Oldrich                         |                                          |
| 4 Štvrtok         | Barbora                         |                                          |
| 5 Piatok          | Oto                             |                                          |
| 6 Sobota          | Mikuláš                         |                                          |
| 7 <b>Nedel'a</b>  | <b>Ambróz</b>                   | Prvá štvrt' 7-ho                         |
| 8 Pondelok        | Marína                          |                                          |
| 9 Utorok          | Izabela                         |                                          |
| 10 Streda         | Radúz                           |                                          |
| 11 Štvrtok        | Hilda                           |                                          |
| 12 Piatok         | Otília                          |                                          |
| 13 Sobota         | Lucia                           |                                          |
| 14 <b>Nedel'a</b> | <b>Branislava</b>               | Spln mesiaca 14-ho                       |
| 15 Pondelok       | Ivica                           |                                          |
| 16 Utorok         | Albína                          |                                          |
| 17 Streda         | Kornélia                        |                                          |
| 18 Štvrtok        | Sláva, Slávka                   |                                          |
| 19 Piatok         | Judita                          |                                          |
| 20 Sobota         | Dagmar                          |                                          |
| 21 <b>Nedel'a</b> | <b>Bohdan</b>                   | Posledná štvrt' 21-ho                    |
| 22 Pondelok       | Adela                           |                                          |
| 23 Utorok         | Nadežda                         |                                          |
| 24 <b>Streda</b>  | <b>Adam a Eva, Štedrý deň</b>   |                                          |
| 25 <b>Štvrtok</b> | <b>I. sviatok vianočný</b>      |                                          |
| 26 <b>Piatok</b>  | <b>Štefan, II. sv. vianočný</b> |                                          |
| 27 Sobota         | Filoména, Ján                   |                                          |
| 28 <b>Nedel'a</b> | <b>Ivana, Ivona</b>             |                                          |
| 29 Pondelok       | Milada                          |                                          |
| 30 Utorok         | Dávid                           |                                          |
| 31 Streda         | Silvester                       | Nový mesiac 29-ho<br>o 17. hod. 56. min. |

## Vianočný vrkoč

*Cesto: 1/2 kg hladkej múky, 2 dl mlieka, 120 g masla, 2 vajcia, 30 g droždia, 120 g cukru, 1 lyžička soli. Plnka: 1/2 kg jablák, 120 g hrozienok, 120 g cukru, lyžička škorice.*

S prísad zamiesime cesto, necháme vykysnúť. Vykysnuté cesto vyvaľkáme do obdĺžnikového tvaru, do stredu položíme vychladnutú plnku. Cesto na okrajoch narežeme až k plnke šikmými asi 5 cm širokými zárezmi. Zo vzniknutých pruhov cesta vypletáme nad plnkou vrkoč. Ešte chvíľu necháme kysnúť a dáme piecť do predhriatej rúry. Pečieme asi 30 min., ešte teplý koláč polejeme cukrovou polevou.

## Záznamy

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper appears to be a standard notebook page.

# História vianočnej piesne „Tichá noc, svätá noc...”

*/Článok prevzatý zo Slovenských národných novín (52/1995)/*

**NAJZNÁMEJŠIA VIANOČNÁ PIESEŇ „TICHÁ NOC, SVÄTÁ NOC...” SA DOŽÍVA 24. DECEMBRA 180 ROKOV. KAŽDÝ JU POZNÁ, NO MÁLOKTO VIE NIEČO VIAC O JEJ AUTOROCH, O JEJ OSUDOCH A VÔBEC O JEJ HISTÓRII.**

Dva dni pred vianočnými sviatkami v roku 1817 riešili na fare v rakúskej dedinke Oberndorf mladý učiteľ Franz Gruber a jeho priateľ kazateľ Jozef Mohr veľký problém. Chceli, ako obyčajne, sláviť polnočnú omšu v kostole sv. Mikuláša, popoludní však zistili, že im organ vypovedal poslušnosť.

„K omši však potrebujeme aspoň trocha hudby,” premýšľal organista, „len so spevom nevystačíme. Mám doma gitaru a spolu s detským spevom to musí ísť! Určite. Nebude to síce vianočná muzika, na akú sme zvyknutí, a čo je horšie, musíme ju najprv zložiť.”

## **Ešte v tú noc**

sa dali obaja do práce. Učiteľ Gruber vo svojej malej izbičke v škole a kazateľ Mohr na fare. Mladý kňaz si sadol k oknu a zahľadel sa na opustenú zasneženú dedinku, ktorá sa, začarovaná vo svite mesiaca, rozprestierala po oboch stranách riekky Salzach. Svoje pocity si značil: „Tichá noc... svätá noc... všetko spí... všetko sní...”

Zarazil sa. Veď má napísať vianočnú pieseň na počesť narodenia Krista, a nie náladový obrázok o zasneženej dedinke. Rýchlo sa však spamätal a pokračoval: „...sám len svätý bdie dôverný pár ... stráži dieťaťko, nebeský dar...”

Priniesol text učiteľovi.

Gruber ho prečítal a bol nadšený: „Verše sú dobré a mám už v uchu aj melódiu, ktorá by sa k nim hodila.”

Ráno ju deťom na gitare niekoľkokrát prehral a potom nacvičovali.

## **Na polnočnej omši**

boli sedliaci novou piesňou uchvátení, niektorí sa dokonca snažili spievať spoločne s deťmi. Nik vtedy ešte netušil, že sa v tejto hodine narodila vianočná pieseň, ktorá o niekoľko desaťročí obletí celý svet a stane sa najvychýrenejšou piesňou Vianoc.

O rok, krátko pred vianočnými sviatkami, pozval farár zillertálskeho staviteľ'a organov Karola Maurachera opraviť organ. Učiteľ ho chcel vyskúšať, samozrejme, začal novou piesňou. Opravárovi sa veľmi zapáčila a vypýtal si jej opis... a čo nevidieť spievali ju už po celom Zillertali. Odtiaľ si našla cestu do Nemecka.

Ako každý rok, vybral sa aj v roku 1831 obuvník Joseph Strasser na vianočný trh do Lipska, tentoraz s deťmi. Privyrábali si spevom. Keď vyčerpali známy repertoár, skúsili aj tú novú, ktorú ich v dedine naučil opravár organov. Malým námestím, posiatym búdkami a stánkami, sa rozniesla „Tichá noc, svätá noc...”

Hluk na trhu pomaly utíchal.

### Pieseň sa zapáčila

hudobnému riaditeľ'ovi pánovi Alscherovi a pozval Strasserovcov na Štedrý večer do kráľ'ovskej dvornej kaplnky na zámku Pleissenburg. V kaplnke, kde sedel aj sám kráľ, sa ozvali krištálovo čisté detské hlásky. Prítomní sedeli bez dychu ešte aj potom, keď dospievali. „Vaše deti spievali dobre,” povedal kráľ priateľ'sky tirolskému obuvníkovi. „Pieseň, ktorú ste priniesli zo svojej vlasti, je naozaj pekná. Odteraz sa bude spievať u nás na každé Vianoce!”

(Podľa H. W. Gaeberta – Pavol M. KUBIŠ)

**Tichá noc** P. Gruber

Ti-chá noc, svä-tá noc, Ja-la ľud v bla-hý klud;

Dvoje len srdc bdie v Betleheme S hviezdami u jasiel' roztúžene,

V nichž malé dieťaťko spí, Ma-lé die-tat-ko spí.

Tichá noc, svätá noc Jala ľud v blahý klud; Dvoje len srdc bdie v Betleheme S hviezdami u jasiel' roztúžene, V nichž malé dieťaťko spí, Malé dieťaťko spí.

2. Tichá noc, svätá noc... Čo anjel rozprával, Príduc z jasnosti v pastierov stán, Znie už s výsosti, so všetkých strán: Dnes Spasiteľ daný vám, Prišiel Kristus Pán.

3. Tichá noc, svätá noc... V Ježišku, dieťatku, Boh sa láskave usmieva nám, Anjel zvestuje: Buď pokoj vám! Spasiteľ dnes daný vám, Prišiel Kristus Pán.



## Vianoce – sviatky pokoja

Sila Vianoc spočíva v krásnej a pokojnej rodinnej atmosfére, kde kraluje duch narodenia Jezuliatka. Sú to najkrajšie sviatky, sviatky lásky, hojnosti a tajuplnosti.

Zatiaľ čo pamiatku smrti a vzkriesenia Ježiša slávila apoštolská cirkev, výročie Ježišovho narodenia sa neoslavovalo. Až v roku 336 v Ríme boli Vianoce – sviatky pripomínajúce Ježišovo narodenie – zaradené do cirkevného kalendára a 25. december, (ale presnejšie – noc z 24. na 25. decembra) bol uznaný za deň Ježišovho narodenia. Od 13. storočia sa Vianoce slávia medzi kresťanmi na Západe ako deň narodenia Ježiška v Betleheme.

Vianoce sú späté s celým radom zvykov, v ktorých sa mieša kresťanský obsah s predkresťanskými prvkami-slávnosti slnovratu, staré Slnko odchádza a rodí sa nové.

Myslím, že kresťanstvo dalo sviatkom ľudské dimenzie a hlavne skromnosť Ježišovho narodenia. A preto aj rodiny pristupujú akosi slávnostnejšie, čistejšie k tomuto sviatku. Nemyslím tým len očistu obydlia, ale ide hlavne o vnútornú čistotu človeka, jeho lásky, pokory a pokoja všetkým ľuďom dobrej vôle!

A ako sa ešte dodnes chystajú na tieto sviatky na Slovensku? Nuž, naozaj to začína veľkým upratovaním. Potom sa pečú koláče – rôzne, ale najčastejšie medovníky. Príprava je už v čase adventu. Deti sa iste tešia aj na sviatok svätého Mikuláša a Lucie a potom sú už plné napätia – kedy príde Ježiško. Vyzdobený stromček a pod ním betlehem, to je obrovská sila Štedrého večera.

Drží a spája všetkých-malých i veľkých.

*„Narodil sa Kristus Pán,  
radujme sa.  
Z ruže kvietok vykvitol,  
veseľme sa.  
Z života čistého,  
z rodu kráľovského,  
Kristus pán  
narodil sa.”*

Áno, táto krásna vianočná pieseň dotvára atmosféru a kúzlo Vianoc. Zapálená sviečka na stole nám pomáha nájsť cestu. Oblátky symbolizujú pokrm všetkých kresťanov. Med, orechy, jabĺčka sú darmi prírody a zdravia. Cesnak chráni pred každým zlom (ale v našom regióne je to ochrana zdravia). Ani šupinky z ryby by sa nemali odhadzovať, znamenajú bohatstvo a šťastie. Mnohé rodiny i napriek hojnosti večere zjedli kúsok chleba a zapili pohárom vody – veď sú to každodenné dary.

Jabĺčka rozkrajoval obyčajne otec rodiny. Zdravé jabĺčko hovorí, že rok bude pokojný. Všetci dostali z jablka, aby po celý rok našli cestu domov.

A potom už naozaj začala bohatá a štedrá večera. V niektorých regiónoch Slovenska sa podávala šošovicová alebo kapustová polievka. U nás doma sa podávala hríbová omáčka. Veľmi chutná. Ale ocko má rád kapustnicu, tak sme varili obe. K tomu vyprážaný kapor a obyčajný zemiakový šalát. Inde sa zasa podávajú po polievkach opekance s makom, no a samozrejme koláče a iné dobroty, to už záleží od rodiny čo si chutné nachystá. Dobrý múčnik by nemal v dnešnej dobe chýbať.

Kedysi, keď ešte chodili koledníci, vinšovníci, jedlo muselo zostať aj pre nich. Dnes už len na dedinách neupustili od týchto krásnych zvykov.

Pekný zvyk je aj to, že gazda po večeri zobral z každého pokrmu a dal z neho i domácim zvieratám.

Po sviatočnej večeri si deti mohli ísť rozbaľovať, a ten najšikovnejší, aj rozdeľovať darčeky od Ježiška.

Takéto sú Vianoc na Slovensku ešte dodnes. Je treba si čím dlhšie uchovať toto nádherné vianočné posolstvo lásky. Myslím si, že sme počas Vianoc akýsi krásnejší, čistejší a hlavne lepší.

A dobre by bolo, aby sme takí zostali po celý rok.

**Alica Vnuková**

**Milan Rúfus**

## **Pod'akovanie za život**

*A nadovšetko vďačný som Ti, Pane,  
nadovšetko  
a napriek všetkému  
za účasť na zázraku,  
prievozného osudu  
od brehov Ničoho medzi to  
Neslýchané,  
na čo niet ľudských slov  
a ani nebudú.*

*Ďakujem za telo.  
Žiť tento živý sníček,  
čo si Ty vysníval  
pre svoje ľudské dieťa,  
znamená škrtiť práve o telo  
hlavičkou ducha  
a počkať na ohníček,  
ktorý to ozrejmi.*

*A potom chválime Ťa,  
že si nás pozval žiť.  
Aj keď to nebolelo.*

## 250-ročný Slovenský Komlós

V r. 1996 z príležitosti 250. výročia založenia osady boli v Slovenskom Komlóši usporiadané rôzne slávnosti a podujatia. Z nich spomenieme iba tie najdôležitejšie.

1. marca zahájili výstavu histórie školstva a výučby v Slovenskom Komlóši. Dôležitá bola aj spomienka na kresliča a maliara Jánosa Jankóa na pamiatku 100. výročia jeho smrti. 20. apríla v slávnostnej sieni samosprávy bola predstavená obecnstvu monografia mesta, redigovaná viceprimátorom Jurajom Sinčekom, ktorá svojím rozsahom a obsahom je najvýznamnejšia medzi doteraz uverejnenými miestohistorickými dielami Slovenského Komlóša. Dvojzväzkové dielo sa podrobne zaoberá geografickými pomermi, založením a osídlením osady. Obsahuje ďalej vývoj hospodárskeho, politického, spoločenského života, dejiny cirkví, školstva, kultúry, športu, zdravotníctva a národopis mesta. Najmä pre mladšie generácie poskytne dôležité vedomosti, upevňujúc tým lokál-patriotizmus a zároveň i národnostné povedomie slovenských občanov. Je potešujúce, že monografia má byť vydaná – obsahovo kratšia – aj v slovenskom jazyku.

V procese osláv je významná aj miestnohistorická výstava výtvarného umenia, ktorá predstavuje historické, národopisné, cirkevné dokumenty, priemyselnohistorické pamiatky a zábery z poľnohospodárskych prác, ďalej diela výtvarných umecov, pochádzajúcich zo Slovenského Komlóša.

Dôležitou udalosťou bola aj dvojjazyčná bohoslužba, na ktorej spomínali na cirkevnohistorické udalosti, význam cirkvi v zachovaní slovenskosti osady. Biskup Ján Osuský a Béla Harmati vysvätili tabuľu, pripomínajúcu založenie obce. Škoda, že tabuľa obsahuje iba maďarský text.

Po bohoslužbe odhalili bustu Pavla Valaského (1742–1824) darovanú ministerstvom kultúry SR. Viceprimátor Juraj Sinčok vo svojej slávnostnej reči spomenul 11-ročnú činnosť „vedca eurupskej vzdelanosti“ ..., ktorý ... „má neoceniteľné zásluhy nielen v tom, že svojimi historickými poznámkami zvečnil dejiny prvých desiatročí našej osady, ale aj v tom, že ako dobrý pastier svojho stáda obohacoval cirkevnú spoločnosť svojimi nápadmi, učeniami a tak pomáhal aj v hospodárskom vývoji tu žijúcich ľudí“. Juraj Sinčok sa zvlášť poďakoval aj pánovi sochárovi Dušanovi Košťališovi za umeleckú prácu. V rámci slávnostného programu 24. apríla zavítal do Slovenského Komlóša aj prezident MR Árpád Göncz. Primátor mesta Pavol Juhász podal prehľad dejín osady od založenia až po súčasnosť. Árpád Göncz zdôraznil, že národnostná príslušnosť a štátne občianstvo sa nevylučujú. Jazyk je pokladom každej národnosti, ktorý zachovať je jej

povinnosťou. Každý príslušník národnosti, ktorý ovláda svoju materinskú reč, je zodpovedný aj za vlasť, v ktorej žije, lebo obohacuje jej kultúru. Zároveň nosí zodpovednosť aj voči svojej menšine a svojim predkom. Tieto slová prezidenta by sme mohli odporúčať aj do pozornosti tých členov slovenskej inteligencie, ktorí pochádzajú z čisto slovenskej rodiny, ale opätovne zdôrazňujú, my tu žijúci Slováci sme aj Maďarmi aj Slovákmi, ba niektorí sa pokladajú priam za Maďarov, pričom bez výčitky svedomia odoberajú plat alebo štipendium za pôsobenie na národnostnom (slovenskom) poli.

Po slávnostných prejavoch si prítomní pozreli kultúrny program.

Z tejto príležitosti boli udelené aj vyznamenania „Pro Urbe Slovenský Komlós” Márii Tirpácsovej Hercegfalviovej, ktorá pred štyridsiatimi rokmi položila základy hudobnej výchovy, ktorá už dnes prebieha v samostatnej hudobnej škole. Ďalším vyznamenaným bol Juraj Sinčok, viceprimátor mesta, bývalý riaditeľ školy, miestnohistorik, redaktor monografie. Túto cenu dostal aj súbor ľudových tancov.

26. apríla sa predstavila obecenstvu svojim pozoruhodným kultúrnym večierkom Slovenská škola a o deň neskoršie bolo Medzinárodné stretnutie súborov ľudového tanca.

Najvýznamnejšou udalosťou mája bolo sympóziu o Slovákoch v Maďarsku, keď prednášali významní vedci a bádatelia, ako napr. Dr. Anna Divičanová, Dr. Ján Sirácky, Dr. Ján Findra, Dr. Péter Király, Dr. Ondrej Krupa, Dr. Eva Pančuchová a iní.

V znamení 250. výročia bola usporiadaná aj Výstava poľnohospodárskych produktov, maliarov, rezbárov, ľudových umelcov, medzinárodný festival dychoviek a Kultúrny deň Slovákov žijúcich v župe.

Môžeme teda konštatovať, že v Slovenskom Komlóši celý rok 1996 sa konal v znamení osláv veľmi dôležitého 250. výročia založenia osady a občania mesta budú pravdepodobne spomínať na toto výročie dlho a hrd.

**Na základe „Komlósi Hírmondó”  
zostavil: Ján Hirka**

**Juraj Dolnozemský**

## **Ako prežiť...**

Listujem v osudoch  
učím sa žiť  
a hľadám silu.  
Núkajú časy  
zas nové cesty,  
doba si možnosti  
skromné až zakliate  
všemožne leští!  
Kto bude kral'ovať?  
Prekrásny život,  
budúcnosť, záloha,  
či temná smrť –  
trestanie od Boha –  
ved' nám už odbíja  
poslednú švrť!  
To zobrat' mali sme,  
čo život dával,  
ved' každý na žitie  
má svoje práva.  
Len v pevnej jednote  
prežije sila!  
Zjaví sa víla  
sť'a žiaru na svete  
jak nádej dvíha.  
Keď si aj korene  
ctiť znovu budeme,  
skutkami povieme  
akí a ktože sme.  
Potom už zanikne  
otázka: Žijeme?

## V Sarvaši sa zachovali aj staré ľudové remeslá

*Rozhovor s vedúcou Slovenského výskumného ústavu  
dr. Annou Divičanovou*

Od 24. do 28. júna prebíchal v Sarvaši XIX. ročník národopisného tábora. Zúčastnilo sa ho 59 účastníkov a o zachovaných slovenských tradíciách mesta informovalo mladých účastníkov tábora asi tridsať pohotových informátorov. Toto sú fakty na krátko. Podrobnosti sa dozviete od vedúcej slovenského výskumného ústavu v Békéscskej Čabe, **Dr. Anny Divičanovej**.

– *Ako sa robil národopisný výskum v takom pomerne veľkom meste, akým je Sarvaš?*

– Keď sme sa vlani rozhodli zorganizovať XIX. národopisný tábor – ktoré začal organizovať ešte Demokratický zväz Slovákov v Maďarsku roku 1978, a odvtedy sme ho usporiadali takmer každý rok – v Sarvaši sme už mali akúsi prax. Taká užšia, 20-členná skupina odborníkov už raz bola v Sarvaši v roku 1985. Lenže vtedy sme nepracovali v samotnom meste, ale v takzvaných viniciach. Sarvaš totiž, ako mesto pozostáva z troch administratívnych celkov. Je to vlastné mesto, potom osady, ktoré vznikli v bývalých viniciach v blízkosti mesta – my sme pracovali v tzv. strieborných viniciach, lebo sme predpokladali, že sa tam zachovala tradičná ľudová kultúra a zvyky najviac – a tretia administratívna časť sú sálašce – po dolnozemsy sa nazývajú „tanyami” – teda samoty, ktoré sú tiež takmer samostatnými osadami. Z niektorých aj vznikli takéto osady, ako je Csabacsüd, Kondoroš či Kardoš. Teraz sme sa rozhodli skúmať v meste, že na čo všetko sa ešte ľudia pamätajú z tradičnej kultúry. Mali sme aj moderný zámer, usilovali sme sa zistiť, aký vzťah majú ľudia k mestu, na čo všetko sa zabudne práve kvôli mestskému prostrediu z tejto tradičnej kultúry. Ďalšia, špeciálna vec – a myslím si, že to sa nám najlepšie podarilo – skúmali sme tradičné sarvašské remeslá, lebo Sarvaš bol už od konca 18. storočia chýrny, že mal rôznych remeselníkov, ktorých dodnes reprezentuje tá najmladšia – dnes 70–80 ročná – generácia.



– *O aké remeslá ide?*

– V prvom rade ide o remeselníkov, ktorí vybrábali kolovraty. Samozrejme už dnes robia všeličo iné, ale boli veľmi chýrni, a potom tu bolo veľa čižmárov, obuvníkov. Tí ešte aj dnes pracujú a stretli sme ich na sarvašskom trhu. Veľa kováčov tu pracovalo, zachovali sa našťastie celé dielne, stali sa majetkom sarvaškého múzea, potom prirodzene debnári, kolári a strechári, z ktorých niekoľko ešte aj dnes pracujú s trstinou. Niektoré sarvašské rodiny si dodnes dávajú opravovať svoje staré domy tradičným spôsobom.

– *Tohto roku bol obrovský záujem o tábor – 59 účastníkov nie je málo. Odkiaľ prichádzajú mladí ľudia?*

– Už vtedy, keď sme pri Zväze začali pracovať ako národopisná sekcia, a aj iné národnosti v Maďarsku začali zakladať národopisné sekcie a začali v teréne pracovať v takýchto národopisných táboroch, boli sme prví, ktorí sme si pozývali odborníkov aj zo Slovenska. Lebo vtedy, na začiatku sme ešte nemali vlastných odborných národopiscov, dnes už našťastie máme mladých odborníkov, takže vtedy asi počas 10–15 rokov to bolo tak, že sme boli spolu s odborníkmi zo Slovenska a Maďarska, ba dokonca sme pozývali aj maďarských etnografov. A mali sme vlastne primerané výsledky, lebo slovenskí experti na Slovensku spracovali tieto materiály, niektorí sa aj vrátili a máme aj spoločné publikácie zo spoločných výskumov. Ďalšiu časť tvorili vysokoškoláci, poslucháči univerzít, ba v 80 tých rokoch sme začali pozývať aj stredoškolákov, aby sa oboznamovali s touto tradičnou kultúrou. Hneď od začiatku sme mali aj sedliakov či remeselníkov, ktorí sa ako amatéri zapojili do tejto práce a stali sa horlivými zberateľmi. Bolo to tak asi do roku 1992. Vtedy prevzal organizovanie týchto národopisných výskumov Slovenský výskumný ústav v Békéscskej Čabe. Odvtedy sledujeme zámer, aby do týchto táborov boli pozývaní na prax študenti zo Slovenska a to v prvom rade z etnologických a národopisných katedier Univerzity Komenského v Bratislave a z nitrianskej národopisnej katedry. Pred tromi rokmi sme mali do dvadsať študentov zo Slovenska, vlani sme mali šestnásť študentov, ktorí samozrejme, prichádzajú pod vedením svojich profesorov, usmerňujúcich ich výskumnú prácu. Tohto roku sme len z Nitry mali značný počet študentov, s ktorými sme boli spokojní a z Bratislavy prišiel jediný študent. Napriek tomu, že sme im tu všetko zabezpečili, okrem cestovného, ktoré im doma nemohli poskytnúť. Bohužiaľ, neskoro nám to povedali, lebo by sme sa boli aj o to postarali. Myslím si totiž, že mladú generáciu treba oboznámiť s tým, že tu bola, aj dodnes existuje tradičná slovenská kultúra, ktorú treba brať na vedomie. Myslím si, že pod vplyvom ovzdušia, ktoré sa tu vytvára a s ktorým sa stretávajú títo mladí ľudia v našich slovenských osadách, odchádzajú s tým, že sa stretli so živou slovenskou kultúrou. Myslím si,

že tejto novej generácii, ktorá ešte nie je pokazená všelijakými prežitkami – veď z politického života sa všeličo torzovito dostáva do uší mladej generácie – sa nám týmto spôsobom podarilo ukázať čosi iné, čomu sa nesmierne teším a v budúcnosti sa budeme usilovať postarať o to, aby aj terajší počet bol ešte vyšší. Ak budú finančné prostriedky, lebo musím povedať, že takéto tábory sú finančne veľmi náročné.

*– Ako ste aj sama spomenuli, usporiadanie takéhoto tábora nie je lacná vec. Ako sa uplatní v praxi materiál, ktorý získate v priebehu výskumu, na čo použije tento materiál Výskumný ústav, alebo niekto iný?*

– Odtedy, čo Výskumný ústav prevzal organizovanie týchto výskumov, veľmi prísne vyžadujeme dokumentovanie zozbieraného materiálu. Doteraz sa nám to podarilo. Či sa nám to podarí aj v prípade Sarvaša, alebo nie, to ešte neviem – mala som taký dojem, že tam, kde žije veľa ľudí ako v Sarvaši, sa ťažšie pracuje – ale máme sľub od dvoch kolegov zo Slovenska, že spracujú zozbieraný materiál. Ide práve o spomenutú remeselnícku časť, tam prirodzene aj my pomôžeme pri vyhodnotení maďarských dokumentov, a spracovanie konopí sa dalo zaznamenať vonkoncom krásne. Vravím to trochu smutne, lebo v našom práve vydanom národopisnom atlase, ktorý spracoval aj materiál tradičnej kultúry v Sarvaši, spracovanie konopí vôbec akoby ani nejestvovalo. Takže počas jedného alebo dvoch rokov budú pripravené tieto dve štúdie. Ale čo by som ešte chcela povedať o priamom praktickom vplyve týchto táborov: Objaví sa 40–50 alebo 60 ľudí, ktorí rozprávajú po slovensky a ktorí sa miešajú do tej slovenskej society na Sarvaši, čo veľmi pozitívne vplýva na našich Slovákov. Zvýši to hodnotu toho, čo tu je staré, a ani ich vnučky a vnukov, ba dokonca ani vlastné deti, nezaujíma. V Sarvaši bolo tiež veľmi cítiť, že im dobre padne, keď sa o tieto veci zaujímame. Mali sme tam popísaných mnohých navrhovaných informátorov. V tomto nám inak veľmi pomohla Slovenská samospráva v Sarvaši na čele s pánom predsedom Tiborom Mótyánom, ktorý po celý čas bol s nami a dával nám pokyny, ako ku komu pristupovať, lebo každého osobne poznal. Títo ľudia boli vždy ochotní s nami sa stretnúť, a mali sme takých informátorov-sedliakov, že prišli aj na večernú poradu, kde sme sa rozprávali o tom, čo prebehlo po celý deň. Treba povedať, že veľmi veľa záleží na tom, ako nás prijímú, ako je to všetko pripravené. Moji spolupracovníci v Ústave, Ondrej Krupa a Ján Chlebnický už pred rokom boli u každého informátora, porozprávali o tom i tamtom, lebo budeme zvedaví, a sami Sarvašania to pripravili. Pán primátor mesta, pán Demeter nás prijal, viackrát nás navštívil a povedal, že sú pred nami vždy otvorené dvere jeho kancelárie. Alebo napríklad v sarvašskom záhradkárskom klube, v ktorom sú poväčšine ženy – medzi nimi bývalé učiteľky slovenskej školy, v ktorej nás mimochodom tiež milo

prijali a pripravili nám pekný kultúrny program. Klub vynikajúco funguje, vysvitlo, že ešte 80 percent členov vie veľmi dobre po sarvašsky rozprávať.

– *Už sa istotne pripravuje XX. jubilejný národopisný tábor. Môžete o ňom niečo povedať?*

– Veľmi by som nechcela, lebo sme sa vlastne ešte nerozhodli. Aj v ústave sa rozchádzajú názory na to, kde ho zorganizovať. Tu medzi dolnozemskými Slovákami, kde by sme vlastne symbolizovali, že ide o oblasť, kde žije aj dnes vyše polovica Slovákov v Maďarsku, no nadhodili aj to, aby sa jubilejný tábor usporiadal v Novohrade, teda v niektorej obci Novohradskej župy, lebo tam sme začali pracovať v rokoch 1977–78. Nuž, a potom bolo nastolené aj to, či by sme ho nemali urobiť v niektorej z tých uzavretých slovenských dedín, napríklad v Mlynkoch, kde sme ešte neboli. Ale nazdávam sa, predsa len zvíťazí Dolná zem, teda Békéšska Čaba, kde by sme to chceli urobiť tak, aby sa aj iné slovenské inštitúcie, teda tamojšia pobočka Zväzu a Dom slovenskej kultúry – dúfame, že tam môžeme byť aj ubytovaní – zúčastnili. Predstava je taká, žeby sme uzavreli spracovanie tradičnej kultúry, a to v najslovenskejšej časti mesta, v tzv. Jaminách, kde žijú spolu slovenskí evanjelici a katolíci, čo je v dolnozemských osadách zriedkavosťou. Na druhej strane by sme modernými sociologickými metódami preskúmali, ako sa im žije v hodne sa rozvíjajúcom mestskom prostredí. Pravdepodobne pozveme menej ľudí, a to v prvom rade tých, ktorí sa počas týchto dvadsiatich rokov najviac zúčastnili našich táborov tak zo Slovenska, ako i z domácich inštitúcií. Plánujeme zapojiť ako pozorovateľov aj nové inštitúcie, ako napríklad z maďarských aj zo slovenských sociologických ústavov.

– *Z Vojvodiny alebo z Rumunska neplánujete pozvať expertov?*

– Asi už pred piatimi rokmi sme ich začali pozývať. Z Rumunska z Nadlaku a z Temešvárskej univerzity, lebo tam máme experta, a vždy k nám prišli aj z lýcea tak študenti ako profesori. Z Vojvodiny sme po prvýkrát uvítali účastníkov pred dvoma rokmi, ale tohto roku nemohli prísť. Je to však špeciálny prípad, pretože oni, ani rumunskí kolegovia nedostávajú podporu, takže im hradíme aj cestovné. Už pred dvoma rokmi sme plánovali, že z tábora pôjdeme spoločne na výskum buď do Vojvodiny, alebo do Rumunska. Kvôli situácii v Juhoslávii sme to doteraz nemohli uskutočniť, ale dúfajme, že teraz nám to už nickedy vyjde. Chceme tým trochu demonštrovať, že dolnozemskí Slováci kedysi patrili dokopy. Aj na kultúrnom poli sa usilujeme, aby sme sa navzájom podporovali. Oni najmä ich dobrou znalosťou jazyka a svojim silnejším povedomím, čo veľmi dobre vplýva na našich Slovákov. Aj tu na Sarvaši bolo výrazne počuť, že rozprávajú tým istým nárečím ako naši, a bolo by dobré pozvať aj celé rodiny, aby sa mohli zoznámiť.

**Zhovárala sa: A. Racsková**

## Stretnutie dolnozemských evanjelických Slovákov

– Cieľom nášho dnešného podujatia je oživiť duchovnú kultúru evanjelických Slovákov žijúcich na Dolnej zemi a vypracovať metódu zachovania našich duchovných a vecných pamiatok i hodnôt. Je to dôležité z viacerých príčin. V prvom rade preto, lebo v posledných desaťročiach sa mnohi oddialili od cirkvi a nemajú dost' náboženských poznatkov. Čoraz menej a menej hovoria po slovensky a v dôsledku nedostatku rečových znalostí čoraz viac ľudí nepozná duchovnú kultúru Slovákov žijúcich v Maďarsku. Často ani predstavitelia národností nie sú si na čistom s hodnotami svojej kultúry, preto nie je ich srdcovou záležitosťou, aby sa mladšie generácie a členovia spoločnosti oboznámili s týmito jedinečnými kultúrnymi hodnotami. Pochopiteľne aj nepretržitá asimilácia prerušila viac ako 270-ročné tradície. Pokladáme si za povinnosť, aby sme písomné zachované tradície oživilí a vrátili do verejného života. Treba vytvárať príležitosti na zveladenie slovenského evanjelického náboženského života. A vlastne takouto príležitosťou je aj dnešné stretnutie, – týmito slovami otvorila „*Stretnutie dolnozemských evanjelických Slovákov*“ predsedníčka Organizácie Slovákov v Poľnom Berinčoku *Ildika Ocsovszká*. Organizátormi celodennej akcie, ktorá sa konala 7. júla 1996, boli pobočka Zväzu Slovákov v Poľnom Berinčoku a Evanjelická cirkevná obec II. obvodu.



Poprední predstavitelia našich dolnozemských Slovákov na podujatí

Celodenné podujatie sa začalo evanjelickou službou božou, ktorú odbavovali evanjelický kňaz *Ondrej Aradi* a *Pavol Kutýe* z Békéšskej Čaby. Po slávnostných službách božích nasledoval hudobný koncert spevákov. Bol to vlastne pokus o to, ako by sa mohli oboznámiť mladšie generácie s náboženskými piesňami Tranovského zbierky, ba aj vložiť ich do úst mladých spevákov. V rámci vyše dvojhodinového koncertu vystúpili farár Evanjelickej cirkvi II. obvodu v Poľnom Berinčoku *Sándor Feyér*, členovia slovenského klubu v Csabaszabadi, žiaci Hudobnej školy v Poľnom Berinčoku, pávi krúžok zo Slovenského Komlóša, citarový zbor a slovenský klub z Čorvásu, citarová kapela Barica, členovia slovenského klubu a detského tanečného súboru v Poľnom Berinčoku. Záverečný program hudobného koncertu uviedol spevácky zbor čabianskych učiteľiek „Čabianska ružička“ pod taktovkou *Jozefa Rázgu*. Na organe ich sprevádzala kantorka *Helena Valachová* z Békéšskej Čaby. Hudobný koncert spestrili aj hostia z Nadlaku, mládežnícky spevokol „Nádej“.

„Božie slovo“, čím chcel povzbudiť prítomných, aby si aj naďalej zachovali svoje duchovné dedičstvo.

Zduchovnelú náladu účastníkov stretnutia stupňovala aj výstava nazvaná „*Vecné pamiatky evanjelických Slovákov v Poľnom Berinčoku*“, ktorá bola usporiadaná v Evanjelickom domove dôchodcov. Slávnostnú výstavu zahájil starosta mesta *Pavol Cservenák*. Záujemci sa mohli oboznámiť s históriou cirkevnej školy v Poľnom Berinčoku, kochať sa vo vecných pamiatkach cirkevných a svetských slovenských ľudových krojov – od kolísky – po hrob...

Popoludní o 15.00 hodine sa začala v Osvetovom stredisku Sándora Petőfiho konferencia nazvaná „*Vecná a duchovná kultúra evanjelických Slovákov na Dolnej zemi*“, ktorú viedla dvojazyčne docentka univerzity ELTE dr. *Anna Divičanová*. Účastníkov konferencie oboznámila s niektorými typickými charakteristikami slovenských evanjelikov žijúcich v Maďarsku. Vecnou a duchovnou kultúrou dolnozemskej evanjeliky na základe poznámok *Júliusa Dedinszkého* zaoberal sa muzcológ *Juraj Andó* z Békéšskej Čaby. O úlohe evanjelickej cirkvi v záchrane slovenského



Hlavná organizátorka a  
predsedníčka Organizácie  
Slovákov v Poľnom Berinčoku  
Ildika Ocsosvská

jazyka a vo vytváraní identity od 18. storočia až po súčasnosť referoval historik *Štefan Tóth*. Evanjelický kňaz z Békésskej Čaby *Pavol Kovács* sa zmienil o vzniku evanjelickej hudobnej liturgie, o jej vývoji v kruhu čabianskych slovenských evanjelikov. Názorné vysvetlenie pôvodných a čabianskych nápevov z Tranoscia na základe L. Lindera predviedol učiteľ hudby a dirigent *József Rázga*.

Odznelé referáty splnili cieľ konferencie a prispeli k tomu, aby si dolnozemskí evanjelickí Slováci aj naďalej pestovali a upevňovali svoje duchovné a kultúrne dedičstvo; a čo je azda najdôležitejšie, rozvíjali a odovzdali ju mladším generáciám.

Záverom konferencie vedúci Slovenskej katolíckej Misie v Budapešti dôstojný pán *Pavol Zat'ko* informoval prítomných o svojej misijnej službe, konanej v kruhu katolíkov žijúcich v Maďarsku. Predsedníčka Kresťanského spolku Slovákov v Maďarsku a zodpovedná redaktorka slovenského náboženského mesačníka *Cesta, pravda a život Ildika Fúziková Klauszová* oboznámila účastníkov konferencie s činnosťou spolku a poslaním náboženského časopisu.

Organizovaniu a realizovaniu tohto prvého stretnutia dolnozemských evanjelických Slovákov napomáhali Slovenská samospráva v Poľnom Berinčoku, Osvetové stredisko Sándora Petőfiho, Evanjelická cirkev II. obvodu, pobočka Zväzu Slovákov v Poľnom Berinčoku, Evanjelický dom dôchodcov na ulici Jesenského, Múzeum Somu Petricha Orlayho, mestská káblová televízia a Nadácia pre národné a etnické menšiny žijúce v





Maďarsku, ako aj vedúci speváckych zborov a pávich krúžkov, ktorí vystúpili v rámci koncertu.

Stretnutie dolnozemských evanjelických Slovákov a odborná konferencia o ich duchovnej a vecnej kultúre boli prvým a tým aj priekopníckym podujatím tohto druhu. Prebiehala skutočne v slovenskom duchu a po slovensky, čo je nepochybne nasledovaniahodným príkladom a dúfame, že sa stane aj tradičnou akcou. S potešením sme mohli konštatovať, že sa ho zúčastnili všetci prominentní činitelia i vedúci predstavitelia slovenských spoločenských a kultúrnych organizácií dolnozemských Slovákov. Svojou účasťou nielenže prejavili záujem o toto podujatie, ale svojou aktivitou dokázali, že im skutočne leží na srdci osud a budúcnosť dolnozemských Slovákov. Vari je potrebný rukolapnejší dôkaz?!

**Text a foto: – if –**



**Účastníci konferencie**

**Milan Rúfus:**

## ***Nedeľná modlitba za otcove ruky***

*Otcove ruky na večernom stole.  
Také sú veľké ako taniere.  
O chvíľu pôjde preč –  
kúpiť chlieb za mozole.  
Iba čo doje zvyšky večere.*

*Keď mi tie ruky na sobotu vráti,  
budeme znova sedieť za stolom.  
A moja dlaň sa v jeho dlani stratí,  
akoby jej tam ani nebolo.*

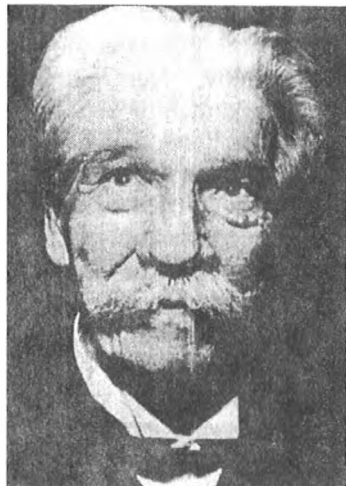
*A ja viem veru, čo sa možno stane,  
že vyhrkne mi slza na líčko.  
Moja dlaň bude v hniezde jeho dlane  
ako ružové vtáčie vajíčko.*

*Možno aj usnem s hlávkou na tej ruke.  
A bude sa mi, Bože, sladko spať.  
Akoby som spal na nebeskej lúke.  
A ničoho sa nebudem už báť.*

## Apoštol Dobra

ALBERT SCHWEITZER ukončil teologickú i filozofickú fakultu, ako 30 ročný docent na univerzite aj prednášal. Aby mohol študovať hru na organe, v ktorej od chlapca vynikal, odchádza do Paríža. Práve vo francúzskych novinách si prečítal článok, v ktorom si misionár z afrického Gabonu sťažuje na nedostatok obetavých ľudí – najmä lekárov. Domo-rodcovia väčšmi než kázne misionára potrebujú lekára!

Schweitzerovi článok nedáva spávať a premýšľa, ako svoj život zasvätiť ušľachtilej službe ľudstvu: Žijem pre vedu, vieru i hudbu, ale komu tým pomáham? sputuje sa sám seba a svoje rozhodnutie odísť do



Afriky oznamuje rektorovi. Ten sa chytí za hlavu a vraví: „Pre Boha, kolega, premýšľajte! Ste predsa vedec, umelec – nie africký šaman!”

Vari jediný človek, čo súhlasí s jeho rozhodnutím, je jeho milá, Elena Bresslauová. Mladých zaľúbencov spája láska k hudbe i spoločné náhľady ako pomáhať slabým a chorým. Schweitzer čoskoro získava aj tretí doktorát z medicíny, krátko nato sa žení a na „svadobnú cestu” odchádzajú mladomanželia do Afriky. Svoje úspory premenili na lieky a obväzy, takže v Bordeaux, kde nasadajú na loď, odvážajú do Gabonu aj lieky a najmä potraviny, lebo v tom kúte sveta ľudia hladujú. V Lambaréné sprvu pod holým nebom lieči maláriu, spávajú nemoc i malomocemstvo. Domorodci ho nazývajú gangom-čarodejníkom. Čarodejník Schweitzer neklame ani ako lekár. Svojim pacientom vraví pravdu – pravdu o nevyliciteľnej chorobe i smrti. Pomáha mu domorodec, ktorý čo-to vie z francúzštiny. Pacienti sa pravdy ani smrti neboja, lebo tá sa im vidí prirodzená. Ak sa však pacient vylieči, v pralese sa šíri zvesť o zázračnom čarodejníkovi. Chorých pribúda a lekár na všetko sám nestačí. Manželka Elena však nevládze: telo podlieha tropickej anémii, vypadali jej zuby a keď nechce umrieť, musí do Európy. Tam však zúri vojna a obaja manželia sa ocitnú aj v lágri.

Schweitzer neodpočíva ani v Európe nahlodanej vojnou. Vojnu považuje za úpadok kultúry, mravnosti a rozumu. Napriek protestom mocných, zdôrazňuje, že život jedinca, či je vojakom alebo generálom, Nemcom alebo Afričanom, je rovnako cenný. *Kresťanstvo ponímam ako lásku k*

*BOHU, ktorú treba preukazovať láskou k ČLOVEKU. Verím, že dobrý skutok je vzácnejší ako slovo.*

Mocní v dostrieľanej Európe vierozvestca pravdy a dobrých skutkov odsudzujú, prenasledujú slovami i väzbou. Vo Francúzsku mu nadávajú do Nemcov, v Nemecku je špiónom, vlastizradcom, opľúvajú ich a hádzu po nich kameňmi. Alsasko-Lotrínsko, kde sa narodil a vyrastal v rodine ev. kňaza, bolo odjakživa dvojjazyčné, priateľské, no vo vojnovom zmätku znepriatelené na život a smrť.

*PÍŠE: Najstrašnejšie choroba, akú poznám je nacionalizmus. Obávam sa, že potrvá mnoho rokov, pokým ľudstvo pochopí, že človeka zdobia iné cnosti, ako príslušnosť k tomu či onomu národu:*

Aby získal prostriedky na ďalšie pôsobenie v Afrike, prednáša o Gabone i Lambaréne, kde stavia nemocnicu. Ako vynikajúci organový virtuóz viackrát koncertuje po celej Európe, vrátane niekdajšieho Československa a Maďarska, píše knižky, úvahy a absolvuje ďalšie lekárske kurzy: z pôrodnictva, zubného lekárstva a tropických chorôb.

Roku 1924 prichádza do Lambaréné po druhý raz. Príbytky a nemocničné domce spustli, záhrady i sady pohltli prales a ošial' peňazí pohlti aj skromných domorodcov. Verili iba obchodníkom s drevom, a preto rúbu stromy, more stromov splavujú po rieke, veľa pijú, neobrábajú kukuričné polia, nezbierajú banány ani mangovníky, kupujú pušky, zbrane a strieľajú. Miestni kšeftári sa lekárovi smejú, lebo ten tvrdí, že bude liečiť všetkých, nielen bielych a majetných. A už vôbec nechápu, že apoštol pravdy a dobra lieči domorodcov bezplatne.

SCHWEITZER je súčasne lekárom i pastorm, otcom i ošetrovateľom, murárom i stolárom a záhradníkom. Denne píše aj päťdesiat listov prostým ľuďom, ale aj svetovým osobnostiam ako Einstein, Zweig, Russel, Romain Rolland či americký prezident Roosevelt. Chvilami je šťastný aj preto, že mu nezištne pomáhajú lekári-dobrovoľníci z Čiech, Slovenska i Maďarska a nemocničné mestečko prekvitá.

*ZWEIG píše: V Afrike lieči telá, no Európe dušu. Je šíriteľom mravnosti, rozsievateľom vzácných skutkov, hrdinom nášho storočia.*

Roku 1932 ho však v rodnom Nemecku vypískajú, lebo morálny imperatív ľudskosti stavia vyššie, ako ambície nastupujúcich fašistov: „Najväčším bohatstvom národa je jeho morálka a múdrosť. Tie sa stratit' nemôžu. Ale ak národ nimi pohŕdne a začne tliekať násiliu a vojne, jeho múdrosť i morálka sú mŕtvymi slovami.

Odkedy bol Hitler pri moci, do fašistického Nemecka nevstúpil. Viackrát navštívil Ameriku a so svojím priateľom Einsteinom si spoločne zakoncertovali: fyzik na husliach a lekár na klavíri.

„Hráte vynikajúco“, vraví Einstein, „ale vaša apoštolská láska k dobru je hudba oveľa čarovnejšia a záslušnejšia.“

Roku 1952 získava Nobelovu cenu mieru, anglická kráľovná ho vyznamenáva radom Order of Merit, čo dovtedy získal jediný cudzinec. Po vyhlásení nezávislosti Gabonu, jeho prvý prezident odovzdáva „veľkému Ogangovi“ čestné občianstvo už slobodnej africkej republiky.

Veľký ošetrovateľ je naďalej skromný a do Lamabaréné prenáša aj urnu s popolom svojej manželky, ktorá umrela u dcéry v Zürichu. Trinásť rás putuje do Európy a spáť, lebo svoju nemocnicu nemieni opustiť. V európskych krajinách koncertuje v kostoloch, prednáša, píše cestopisy i úvahy, aby všetky získané prostriedky mohol opäť a opäť priniesť chorým a bezbranným ľuďom.

PÍŠE: *Ak sa na svoj život pozerám s odstupom, vyzerá takmer dobrodružne. Ale zblízka je prostý, zavše i smutný, skrz-naskrz nepochoopený. Neviete si predstaviť, koľkí ma vysmiali, koľkí si mysleli, že som sa pomiatol. Ani moja rodina zo mňa veľa nemala. Jediným mojím bohatstvom je vyslyšaná túžba slúžiť milosrdenstvu.*

Pri oslave deväťdesiatky ho prišli pozdraviť priatelia z celého sveta. Na klavíri zahrál svojim spolupracovníkom i pacientom, slzy mal v očiach, keď ho prišli pozdraviť aj „jeho“ malomocní z Dediny nádeje, ktorú pre nich postavil.

UMIERA 6. SEPTEMBRA 1965. I keď žil v neznámej krajine ďaleko od civilizácie, správa o jeho smrti obletela kultúrny svet. Jeho snímka bola na prvých stranách novín, v nespočetných kostoloch sa s ním lúčili POSLEDNÝM ZBOHOM zvony i ľudia. Pochovávajú ho vedľa manželky a nad hrob pod palmou mu kladú skromný kríž, ktorý si sám pre seba vytesal.

Ten nevýbojný chlapec, čo sa narodil v hornom Alsasku a dostal do vienka lásku k hudbe i ľuďom, sa do dejín ľudstva zapisuje zlatými písmenami. Známkou z číreho zlata vydáva na jeho počesť africký štát Gabon. Na poštovej známke je mapa krajiny a portrét apoštola kresťanskej lásky, ktorý liečil ľudstvo dobrým skutkom a vlastným príkladom.

SLAVO KALNÝ

**Milan Rúfus:**

***Plachá modlitba  
za mamkino srdce***

*Keby som videla  
i v najskrytejšom sničku,  
kde na zemi je toľko dobrých slov,  
zložila by som z nich modlitbu za mamičku.  
Veď ona sama je už modlitbou.*

*Jej pohladenie,  
jej úsmev i jej vráska,  
sú ako modlitba, čo do nej vložil Boh.  
Mama je láska.  
Pusto by sa nám žilo bez tých dvoch.*

*„Kde som ju videl, odkiaľ sme si známi?“  
usmial sa Stvoriteľ,  
keď stvoril srdce mamy.*

*A vedel dobre, že nemôže byť iná.  
Pretože raz aj On  
jej zverí svojho Syna.*

## Dejiny praveku a genetika

V rámci spolupráce medzi SRN a Maďarskou akadémiou vied sa v rokoch 1948–89 uskutočnilo prvé, obsiahle a moderné genetické vyšetrenie obyvateľstva v Maďarsku. O výsledkoch tohoto výskumu pojednáva monografia v anglickom jazyku, ktorú spoločne vydali Spriger Verlag z Heidelbergu a budapešťianske Akadémické vydavateľstvo. V tomto príspevku by sme chceli poukázať na niektoré historické a politické ponaučenia, ktoré vyplývajú z uvedeného výskumu.

Bezpochyby u mnohých sa vynorí otázka, prečo je potrebný takýto výskum? Z časti preto, aby sme spoznali národnogenetické vlastnosti nás – Maďarov. Toto sa dá zistiť iba výskumom genetických znakov. Bielkoviny na 100% určujú gény, ktoré sú zabudované na danom mieste chromozómov u každého človeka. Takto ich prejavy nedokážu ovplyvniť vonkajšie javy. (Kvôli tomu sa používajú pri určovaní otcovstva.) Poznatky z genetiky obyvateľstva takto môžu napomôcť k vyjasneniu maďarstva a v jeho rámci aj k vyjasneniu pôvodu ostatných etnických skupín. Popri tom sa tieto poznatky dajú využiť pri ošetrovaní chorých osôb a pri budovaní stratégie liečenia a predchádzaniu chorôb, ktoré sú čiastočne alebo úplne dedičné. Na druhej strane môže takýto výskum, modernými prostriedkami, prehĺbiť maďarské povedomie. Myslím si, že všetky generácie Maďarov by si mali vyjasniť odpovede na otázky „kto je Maďar” a „čo je maďarské”.

My si na tieto otázky potrebujeme odpovedať teraz z dvoch dôvodov. Po trianonskom mierovom diktáte, sa v krajine, ktorá stratila tri milióny obyvateľov, stali pánmi – šovinizmus a ireidenta. V 50-tych rokoch, okrem poľutovaniahodných prehmatov, nastali snahy aj o likvidáciu zdravého maďarského povedomia. Takmer sme sa museli hanbiť za náš pôvod a tradície. Namiesto nich sa do nás snažili naočkovať bezpodmienečné uctievanie vyblýskaného sovietskeho internacionalizmu. To sa im však nie veľmi podarilo, ale naše povedomie identity, naša sebaúcta sa naštrbili a prispeli k vytvoreniu nášho sebazničujúceho spôsobu života, k opusteniu viery a ku kríze osobnostných hodnôt. Kvôli tomuto všetkému bolo potrebné vrátiť na svoje miesto národné tradície, triežve vlastenectvo a zdravé maďarské povedomie. Tohoto svedkami sme boli v nedávnej minulosti a prežívame to aj dnes. Uvedené skutočnosti, ako to už v takýchto prípadoch býva, zvyknú vyústiť do krajnosti (zjavne hmatateľná nenávisť voči Cigánom, prebúdžajúci sa antisemitizmus, bezdôvodné vpády voči okolitým národom a pod). Nad toto všetko sa budeme musieť viesť povzniesť. A to je ďalší dôvod: my musíme byť súčasne Maďarmi, Stredoeurópanmi aj Európanmi. Naša budúcnosť v rozhodujúcej miere závisí od toho, nakoľko budeme schopní naše vzťahy s okolitými krajinami

očistiť od špinavých nánosov a spolu s nimi nájsť skutočné miesto pre Strednú Európu v 21. storočí. Kvôli tomuto všetkému sa oplatí spoznať všetky vrstvy nášho maďarského povedomia. Medzi nimi aj biologicko-genetické činitele.

História Maďarov prekleňuje tisícročia. Čím hlbšie siahame do minulosti, tým sú údaje nedôveryhodnejšie. Z toho dôvodu si historici berú na pomoc poznatky iných vied, ako napr. jazykovedy alebo archeológie. Najnovšie v mnohých krajinách používajú k tomuto cieľu metódy genetického výskumu obyvateľstva.

Za reprezentatívnu vzorku zmiešaného maďarského obyvateľstva môžeme považovať obyvateľov Budapešti. Tieto naše predpoklady posilňuje skutočnosť, že vo vzorke obyvateľov Budapešti nachádzame jedincov z takmer všetkých etnických skupín. Za niekoľko posledných storočí smerovala totiž vnútroštátna migrácia z vidieka do hlavného mesta. V súčasnosti sa v našej krajine väčšina obyvateľstva nepovažuje výhradne za člena niektorej etnickej skupiny, ale sa považuje iba ako súčasť maďarstva. Práve preto sa nám budapešťianska (ďalej „zmiešaná maďarská“) vzorka zdala najvhodnejšou pri skúmaní genetických súvislostí medzi maďarským obyvateľstvom a inými, za našimi hranicami žijúcimi národmi. Na obrázku môžeme vidieť genetickú vzdialenosť medzi zmiešanou maďarskou vzorkou a medzinárodnými referenciami.

Medzi maďarskou zmiešanou vzorkou a slovanskou, ako aj nemeckou, referenciou populácie je veľmi krátka vzdialenosť. V zmysle genetickej vzdialenosti, hodnota 1 znamená genetickú totožnosť (rovnosť). Za krátku genetickú vzdialenosť považujeme hodnoty medzi 1 a 2, čo nám poukazuje na blízky genetický vzťah. Hodnoty slovanské a nemecké sú veľmi blízke a sú na hranici totožnosti, v každom prípade však poukazujú na veľmi tesný genetický vzťah. Poznajúc maďarské dejiny sa tomu nemôžeme ani čudovať, nakoľko s týmito dvomi národmi sme v Karpatskej kotline žili v najtesnejšom zväzku. Súčasný genetický stav maďarskej populácie ohraničuje uplynulých tisíc rokov a v rámci udalosti po Moháčskej pohrome.

Z dvoch národných referencií ešte dve spadajú do kategórie krátkej genetickej vzdialenosti, a to Fíni a Iránci. Potvrdzujú to aj historické skutočnosti. Pri Fínoch je zaujímavé poukázať na to, čo nám táto skutočnosť potvrdzuje: je to iba jazyková príbuznosť, ktorú môžeme nájsť medzi týmito dvomi národmi. Aj krátka vzdialenosť medzi maďarskou zmiešanou vzorkou a iránskou referenciou je v súlade so stanoviskom väčšiny historikov. Podľa týchto názorov je iránsky vplyv silný na celé maďarstvo a nie iba na jednotlivé etniká (v prvom rade jazykov).

Vzťah k Turkom z hľadiska maďarskej populácie 20. storočia môžeme posúdiť už ako dosť vzdialený. Turecký vplyv, respektívne čiastočný

turecký pôvod pramaďarov, potvrdzuje mnoho historických faktov. Po príchode do Karpatskej kotliny tento vplyv v podstate zanikol, prípadne sa mohol prejavíť len prijatím Pečenehov, Úzov a Kumánov. 1100 rokov po príchode Maďarov je teoreticky dostatočne dlhý interval, aby došlo k selekcii „tureckých génov“. Tomu však protirečí jeden dôležitý argument. Príbuznosť s Fínmi siaha pravdepodobne do historicky staršieho obdobia. Iránsky vzťah, čo sa týka historickej doby, sa časovo zhoduje s tureckým vplyvom. V súčasnosti predsa len sa genetická vzdialenosť dnešnej zmiešanej maďarskej vzorky a fínskej, prípadne iránskej genetickej vzorky, javí o hodnotový stupeň kratšou, ako v prípade porovnania s tureckou vzorkou.

Do úvahy prichádzajú najmenej tri vysvetlenia. Jedno z nich: „turecké gény“ sa ľahšie vytriedili z maďarskej genetickej zostavy, ako „fínske“ a „iránske“ gény. Druhé vysvetlenie: referenčné hodnoty populácii odzrkadľujú súčasný stav genetických zostáv a tieto sa môžu značne odlišovať od genetických zostáv tých istých populácií z obdobia pred príchodom Maďarov. Toto môže byť pravda vzhľadom na všetky tri referenčné skupiny, spomedzi ktorých však disponujeme s hodnovernými údajmi iba o fínskej skupine. V prípade Fínov však ich vnútorný, uzavretý vývin v dôsledku geografickej izolovanosti modifikoval ich genetickú zostavu. Napriek tomu genetická vzdialenosť Maďarov a významne Fínov je dôkazom ich spoločného pôvodu. Nakoniec je možné, že naše príbuzenstvo s Fínmi a Iráncami je oveľa silnejšie ako s Turkami. To by však protirečilo súčnému poňatiu historickej vedy a tým antropologickým teóriám, ktoré práve zdôrazňujú a pre maďarstvo za najdôležitejší považujú turecký charakter.

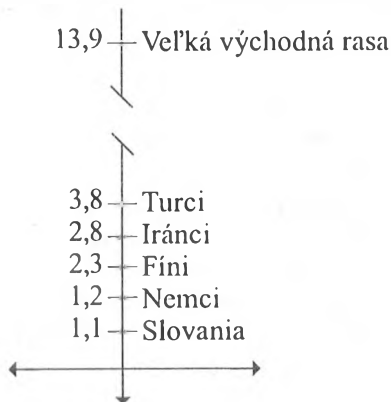
Zvláštnu pozornosť si zasluhuje príbuzenstvo Maďarov s Východnou (predtým – Mongoloidnou) veľkou rasou. V pravekých dejinách Maďarov bolo ich spojenie s národmi Veľkej východnej rasy veľmi tesné. Jednak v období sťahovania národov si pred a pramaďarov mohol podmaniť celý rad etník podobného pôvodu. Ďalej pramene dokazujú aj to, že aj k Maďarom sa pripojili etniká takéhoto pôvodu. Napriek tomu je genetická vzdialenosť súčasnej zmiešanej maďarskej vzorky a vzorky Veľkej východnej rasy tak ohromne veľká, že v mierke nášho zobrazenia sa ani nedá znázorniť. Toto je z hľadiska genetického vývinu populácie zvlášť zaujímavé, nakoľko poznáme niekoľko takých špeciálnych genetických znakov, ktoré sú charakteristické výhradne pre Veľkú východnú rasu. Takýmto je napr. krvná skupina zvaná Diego. Jej výskyt v maďarskej zmiešanej vzorke je očividne vyšší (5,1%), ako pri západoeurópskej populácii (0,1–0,45). Tento fakt teda potvrdzuje výskyt génov pochádzajúcich z Veľkej východnej rasy v genetickej zostave Maďarov. Avšak podľa hodnôt genetickej vzdialenosti je vplyv týchto génov mizivý

aj vo vnútri maďarskej genetickej zostavy. Ak by sme poznali podobné špeciálne genetické znaky pre Slovanov, Nemcov, Fínov a Iráncov, tak by sme ľahšie mohli dokázať ich vplyv.

Na otázku „čo je Maďar?“ môžeme teda z genetického hľadiska dať novú, modernú odpoveď. V našich genetických znakoch nosíme našu minulosť, ale v rozhodujúcej miere sa v nich uplatňuje vplyv novšieho obdobia. Takto sa Maďari, pochádzajúci z Veľkej európskej rasy, navrátili z oblasti Uralu do Európy, a za posledných 1100 rokov sa vo veľkej miere priblížili ku genetickému stavu stredoeurópskych národov. V súčasnosti teda môžeme považovať Maďarov za národ so stredoeurópskymi koreňmi.

V prvopočiatku bolo maďarstvo geneticky zmiešané. V rámci maďarstva je genetická vzdialenosť jednotlivých etníc v niektorých prípadoch väčšia, ako medzi samotnými Maďarmi a inými národmi. Toto je zvlášť pravdivé v prípade Slovanov a Nemcov. Maďarská populácia sa takto so svojim genetickým obrazom sama harmonicky včleňuje medzi obyvateľstvo Strednej Európy. Z geografického hľadiska sú viditeľné určité trendy, ale tieto nerešpektujú hranice. Nie sme ďaleko od pravdy, ak tvrdíme, že v Strednej Európe, v oblasti Karpatskej kotliny, žije v súčasnosti geneticky veľmi blízke spoločenstvo. Biologicky aj geneticky sme teda veľmi blízky našim susedom. Preto tu nie sme cudzincami a z genetického hľadiska nie sme, my Maďari, v Strednej Európe osamotení.

Genetické vyšetrenie maďarského obyvateľstva jednoznačne ukázalo aj to, že súčasné maďarské spoločenstvo sa harmonicky prispôbuje národom Veľkej európskej rasy a aj k ich genetickému stavu. Takto by v „Európskom dome“ mohlo žiť genetické príbuzenstvo. Príčiny rozdielov teda netreba hľadať v biologicko-genetických danostiach.



Genetické vzdialenosti medzi budapešťanskou zmiešanou vzorkou a medzinárodnými referenciami.

**Czeizel Endre**  
**Preklad: P. Žibrita**

## Olovené riadky

Je neuveriteľné, ale práve o tvorcovi tlačeneho slova nevieme ani to, kedy sa narodil. Na svet prišiel približne roku 1400 v meste Mohuč, odkiaľ pochádzal jeho patrícijský rod s erbom na priečelí domu: Kráčajúci pútnik sa jednou rukou opiera o sukovitú bakulu a v druhej – napriahnutej – drží miskú. Hoci tá ruka s miskou nikdy nečobrala, Johann Gensfleisch, nazývaný Gutenberg, po celý svoj život trpel nedostatkom uznania i pochopenia. Vyučený zlatník i brusič drahokamov, sa popri práci venoval štúdiu latinčiny a francúzštiny. Zaoštarával si užitočné knižky, no knihu ponímal nielen ako dielo spisovateľa, ale aj ako dielo umu a



Majster Gutenberg

zručnosti kníhviazača a takisto pisára. Ten majstrovsky ovládal kaligrafické písmo a neraz sám maľoval aj iniciály. Prepisovanie textov bolo drinou i umením a trvalo nekonečne dlho. Preto Gutenberg premýšľal o tom, ako urýchliť „prepisovanie“ kníh. Jeho oči pritáhovali knižky viazané v koži, do ktorých tlačiarci dokázali vyraziť písmená. Ako je možné, že do kože sa písmená vytlačiť dajú a na papier nie? Gutenberg vedel, že už Egypťania dokázali tlačiť písmená na plátno. Číňania dokonca na papier. Asýrčania a Babylónčania dokázali vyrezať pečatné prstene do kovu, ba aj on sám – ešte ako chlapec – nejednu číslicu či písmeno si pre radosť vyrezal do doštičky alebo kôry stromu. Keďže v hrdom patrícijskom dome pre svoje záujmy nenachádzal porozumenie, odišiel do Štrasburgu, kde naďalej pracoval ako zlatník. Po večeroch však svoje túžby premieňal na písmená. Vyrezával ich do dreva, potieral olejom a sadzami a na papier tlačil pomocou lisu. Lenže drevo sa rýchlo opotrebovalo, písmená sa lámali a rozmazávali. Nedali by sa písmená odlievať? Ak sa dajú odlievať mince, prečo by sa nemohli odlievať aj písmená? Ak na každé písmeno vyrežeme iné razidlo, dokážeme v olove vytvoriť plastické odliate písmeno.

Priateľ a skúsený papiernik mu však vraví: Johann, máš peniaze na olovo, na taviacu pec, drevenné uhlie? Nájdeš stolárov, čo dokážu zhotoviť silný lis? Máš pomocníkov?

Gutenberg putuje za svojím snom sprvu sám, predáva zlato i diamanty, premieňa ich na olovo, lisy, razidlá a zamestnáva aj prvých pomocníkov rovnakých nadšencov, akým je aj on. Spájala ich myšlienka vytlačiť vďaka

oloveným riadkom Bibliu. Keď sa im podarilo vytlačiť prvú stranu Biblie, objímali sa od šťastia.

Riadky boli rovnaké, písmená ostré, akoby napísané perom. Lež v tých dňoch mesto napadlo nepriateľské vojsko a požiar zničil jeho dom, dielňu a prvú stranu Biblie.

Zo Štrasburgu sa na plti plaví do Mohuča, kde sa vracia do rodičovského domu. Keďže je bez prostriedkov, predáva svoje posledné diamanty i zlato a s verným pomocníkom opätovne buduje tlačiarenskú dielňu. Ako vzdelanec vedel, čo znamená vynález kníhtlače, a preto sa obával nečestných ľudí, ktorí by boli schopní obráť ho o jeho patent. Vďaka svojmu bedlivému oku odhalil falošného tlačiara – špióna, ktorého k nemu poslal francúzsky kráľ.

## BIBLIA

I keď jeho snom bolo vytlačiť Bibliu, najprv skúša šťastie s proroctvami Sybily, o ktoré bol už v tom čase veľký záujem a dobre sa predávali. Našťastie, zaklopal uňho aj Pavlínius Zappe, s poverením pápeža. Keďže na svätú cirkev sa zo všetkých strán valí turecké nebezpečenstvo, katolíci a kresťanskí panovníci potrebujú peniaze, lebo potrebujú zbrane proti pohanom. Najúčinnjšou zbraňou proti Satanovi a pohanovi sú odpustky.

Zappe vraví: „Ak ich dokážete rýchlo vytlačiť, zarobíte aj vy, majstre!”

„Ale ja už druhý rok pracujem na Biblii!”

„Vašu myšlienku obdivujem. Kniha kníh je síce vzácna, ale nateraz sú potrenejšie odpustky. Okrem peňazí získate aj pápežské požehnanie.”

Odpustky Gutenberga „zaplavili” kresťanskú Európu a prekvapení ľudia sa žehnali nad písmenami vytlačenými vďaka razidlám, olovu a lisom. Úžitok priniesli pápežovi i vynálezcovi, lebo ten konečne získal peniaze na vydanie vytúženej Biblie.

Svojim pomocníkom vraví: „Priatelia, som šťastný, že na 290 typov písma máme 290 razidiel. Z dreva vyrežem iba iniciály, ktoré maliar vyzdobí ručne. Výroba Biblie nás bude stáť 17 zlatých. Vytlačená na pergamene o 7 zlatých viac. Ak Bibliu vytlačenú na papieri budeme predávať po 40 zlatých, do roka splatíme všetky dlžoby. Doznám sa vám, že potrebujem ďalších sadzačov a najmenej tri nové lisy. Musím nakúpiť aj olovo, drevo a uhlie. Preto nevyhnutne potrebujem ďalšie pôžičky, no kláštory nám ich už nedajú.”

Vtedy si ktosi v meste spomenul na Johanna Fusta, bankára a obchodníka. Dynastia Fustovcov znamenala v tom čase bohatstvo, moc, ale na strane druhej, aj úžerníka na pohľadanie. Keď Gutenberg kráčal do jeho domu, viackrát sa prežehnal a ešte pred bránou sa pomodlil.

Prešibaný Fust, ktorý sa vyznal v obchodoch a mal zmysel pre novoty, zaňuchal v Gutenbergovom patente nesmierny význam. Veľkodušne mu

požičal 800 zlatých a ďalších 300 na mzdy, ošatenie a jedivo pre pomocníkov – všetko bez úrokov! Ibaže po roku tlačenía Biblie si Gutenberg musel od neho požičať ďalších 800 zlatých.

Nakoľko ich v stanovenom čase nesplácal, čoskoro čítal súdnu obsielku: *Johan Fust, občan Mohučský, žaluje Johanna Gensfleischa, zvaného Gutenberg, pre porušenie zmluvy. Poškodený žiada zaplatenie pôžičky 1600 zlatých a k nim úroky z úrokov, ktoré dosahujú čiastku 500 zlatých. Ak žalovaný nezaplatí sumu v stanovenom čase, peniaze budú vymáhané súdnou cestou.*

Vynálezca sa pred súdom bránil: Akým právom odomňa žiadate platiť aj úroky z úrokov?"

Fust klame a odpovedá: „Lebo peniaze, ktoré som požičal vám, musel som si na vysoký úrok práve kvôli vám, požičať od iných.“

„Tomu nemôžem uveriť!“ zvolal Gutenberg, no Fust predložil súdu doklady a privolal aj falošných svedkov. Tí svedčili proti vynálezcovi. Preto Gutenberg sa zmohol iba na myšlienku, ktorú vyslovil pred súdom: „Boh stvoril človeka, ale v tejto chvíli verím, že iba človek mohol stvoriť diabla, peniaze, úroky i klamstvo!“

Fust mal proti nemu pripravené aj ďalšie udanie. Tvrdil, že tlačiarske remeslo nemá ani cech a Gutenberg nemá oprávnenie tlačiť knižky. Tvrdil, že jeho „slávny“ vynález je obyčajné klamstvo a podfuk, lebo písmená tlačili na papier už Číňania.



Tlačiarska dielňa z jeho čias

My však vieme, že dovtedy nikde nikto na svete nedokázal odliat písmeňá do olova, nikto nikde nedokázal vytlačiť knihu kníh – svätú Bibliu.

Nakoľko obžalovaný Gutenberg nemohol zaplatiť úžerníkovi Fustovi dlžobu, tento sa stal majiteľom tlačiarne. A tak sa stalo, že najstaršia zachovaná vytlačená knižka – Biblia bola priznávaná Fustovcom. I keď ju dokazateľne vytlačili v dielni majstra Gutenberga, vynorili sa pochybnosti, lebo v unikátnej knižke nie je vytlačené meno tlačiara, ale majiteľ a tlačiarne Fusta!

Z histórie vieme, že chorý Gutenberg sa aj naďalej venoval tlačeniu knížiek, hoci pracoval v skromných, až primitívnych podmienkach. Razil a odlieval písmeňá na Catholico – takzvanú múdru knižku dominikánskeho mnícha z Janova. Ten zozbieral údajnú ľudskú múdrosť, čiže všetky znalosti a vedomosti od počiatku sveta. Knižka má 744 strán a na slávu svojho tvorca je ním aj podpísaná.

Johan Gutenberg zomrel roku 1488.

I keď mu po celý život blížili a umrel takmer v zabudnutí, iba vďaka nemu prišla na svet knižka vytlačená moderným spôsobom. Iba vďaka nemu sa tlačené slovo stalo najtrvalejšou hodnotou čias minulých i súčasných. Svedčia o tom tisíce kníh, učebníc, biblí, spevníkov, novín i kalendárov.

Valéria Kalná



## Neskoré vyznanie svojej učiteľke

Mala som učiteľku... Áno, žiaľ, som ju len mala. Vyučovala zemepis a kreslenie v základnej a strednej škole, kam som i ja chodila. Koľko rokov je už tomu? Áno, pred 16 rokmi maturovala naša trieda. Učiteľka vlni na jar slávila svoje 60. narodeniny. Miestne noviny jej blahozelali pri tejto príležitosti, a ona vtedy povedala takú vetu, ktorá bola celkom charakteristická pre ňu. Nejak takto: „Radšej nech od seba prídem na um piatim ľuďom, akoby jeden obrátil na mňa pozornosť päťsto ľudí...” Áno... to bola ona. Bola, ... lebo o niekoľko týždňov nás navždy opustila. Náhle a nečakane! Nečakane... Ešte by som jej chcela niečo povedať. Alebo by nebolo potrebné, aby som povedala slovami, čo ona cítila aj bez vyslovených viet?



Pamätám sa... keď som bola žiačka, bála som sa jej, v jej prítomnosti ma zalievala úzkosť, teda nielen na jej hodinách, ale aj cez prestávku na chodbe. Prešla popri mne a ja som stúpila. Pravda, nebola som príliš dobrá žiačka, iba taká silná stredná. Vtedy ma nezaujímalo, akú známku dostanem v škole. Zaujímali ma diskotéky a priatelia. V škole som bola tichá, uzavretá, ale v sobotu som bola rada stredobodom pozornosti. Ako sa pamätám, ona do mňa videla, cítila, azda vedela, že nehrám poctivo? Kol'ko ráz ma pokarhala aj pred spolužiakmi, že sa pýrim iba falošne, pokrytecky. Vtedy som ju preto nenávidela, nedala som jej za pravdu, videla som v nej iba svoju nepriateľku. Aká slepá som bola! Alebo azda len dievča v puberte, ktoré ešte iba hľadá svoju cestu...

Len pomaly som si uviedomila, že ona vlastne dokázala oceniť moje hodnoty. Nie preto ma oslovovala, že by ma chcela vyrušovať, lež preto, lebo mi chcela dobre. Aký protiklad, bože môj! Ako som dostala od nej svoje, keď som bola žiačkou siedmej triedy, spolužiačky ma vyložili na lavicu a vytrhali mi obočie. Na tenko ako vlas. Kým moja matka nemala nijakú námietku, zatiaľ mi moja učiteľka tak vynadala pred spolužiačkami, že som na to dodnes nezabudla. Znovu tá nenávisť! Vlastne toto nepriateľstvo ma sprevádzalo až po maturitu. Iba trochu sa mi uľavilo, keď som niečo urobila dobre. Vtedy sa na mňa pozrela tými svojimi bodavými očami a povedala: „Alžbeta! No vidíš?“ Keď hovorila po maďarsky, aj vtedy ma volala iba „Alžbetou“. V mojom mene ani nie je písmeno „r“, ale v jej ústach len tak praskalo. Tak vojensky. Aj keď mala vlastne mäkký hlas...

Ako žiačka som pekne písala a kreslila. Ona ma poverila, aby som napísala tabuľky na dvere triedy, a často vystavila moje práce na nástenné noviny. Prečo som necítila vtedy pomoc a jej lásku? Po maturite som sa prihlásila na ďalšie štúdium. Chcela som byť učiteľkou materskej školy, ale neprijali ma, lebo som nemala dobrý prospech. Náhodou som sa cez leto dozvedela, že práve ona sa za mňa prihovarila. To ma zarazilo! Dôverovala mi! Vtedy som ešte necítila pravú vďaku. Až keď som prekročila dvadsiatku, začalo vo mne čosi ožívať. Čosi divné. Dlhé roky som ju nevidela, nestretli sme sa, predsa som na ňu občas myslela. Veľakrát som prežila v myšlienkach to, čo bolo v minulosti, ale už inak, ako to bolo v skutočnosti. Kedysi vo mne dominoval pocit strachu. Lásku som pochopila až neskôr. Vtedy som sa s ňou opäť stretla, keď moje deti začali chodiť do materskej školy. Nielen sme sa pozdravili, ale sme sa zastavili pohovárať sa. Spočiatku som bola nervózna, ale už som nesklápala oči, vedela som sa s ňou zhovárať s pócitom, že sa teší z nášho rozhovoru. Nielen ja som hovorila o tom, čo sa so mnou stalo, ale aj ona rozprávala o sebe. Viackrát sme sa stretli v škole, v autobuse i na ulici. Raz, keď sme sa

opäť stretli, cupkalo pri mne moje menšie dieťa. Všimla si aj to, že na synovi bol pulóver, ktorý som vlastnoručne robila z kúskov priadze. Uvidela v tom lásku, ktorú dáva matka dieťaťu. Pochvalné slová mi padli nekonečne dobre. Cítila som, že jej poviem, ako jej za všetko ďakujem. Nemala som však už na to čas. Skoro rok už nie je medzi nami. No myslím si, že aj keď som jej to nevypovedala, zhovárali sme sa už toľko, že z toho mohla vycítiť moje poďakovanie. Chcela by som k tomu dodať len toľko: „Pani učiteľka, ja som jedna z tých piatich ľudí.”

**Alžbeta Kolarovská**

**P. S.**

*Milá Alžbeta, dovoľ mi pridať sa k tvojmu vyznaniu. Ja som tiež jedna z tých piatich. ...a svetlo večné nech jej svieti až naveky vekov.*

*Alica Vnuková*



**Milan Rúfus**

## **Modlitba za rodičov**

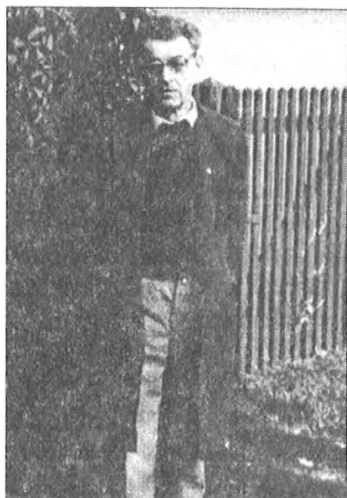
*Pane, ktorý si na nebi,  
zachovaj všetkým deťom mamy.  
Nech ako cesto na chlebič  
im rastú v teple pod rukami.*

*Podaruj deťom otecka  
na každý deň,  
nie iba včera.  
Bez otecka je ovečka  
zatúlaná a bez pastiera.*

*Zachovaj nám ich obidvoch,  
veď dve ruky od Teba máme.  
Dve rúčky deťom stvoril Boh:  
pre ocka jednu,  
druhú mame.*

## Lúčime sa s Michalom Šuchom

14. novembra by bol mal sedemdesiat rokov náš obľúbený priateľ a spolupracovník Michal Šuch. Vyviera to z nášho ľudského bytia, že nie sme schopní prijať odchod nám blízkej osoby. Takí sme, a som aj ja, dozvediac sa o jeho smutnom úmrtí... Jeho smrťou som pochopil, že bol pre mňa omnoho viac, ako som to cítil pod nátlakom denných starostí. Všetci sme takí: málo pozornosti venujeme najbližším príbuzným, kým sa nestane s nimi niečo nezvratné, alebo kým oni nerozhodnú nesmiernou smelosťou o svojom osude, ako to urobil ujo Michal. Z odstupu niekoľkých dní môžeme rozhodne tvrdiť, bol pre nás viac ako veľmi spolahlivý, starý kolega: Michal Šuch bol našim opravdivým priateľom. Úmyselne nikdy neublížil, ale svoju mienku skoncipoval, prejavil a otvorene vyjadril pre nás vzornou smelosťou.



I keď bol stopercentne istý v pravdivosti svojich výrokov a svojej mienky, sformoval ich taktne, konal ľudsky. Ctíme si v ňom spolupracovníka, ktorý ostal do smrti verným svojim zásadám, princípom. Tak sme ho poznali my, všetci muzeológovia. Je ale pravda, že nie vždy sme porozumeli hneď múdrosť, veľmi skúseného, rozvážneho človeka.

Pre mňa je veľkou ct'ou, že si ma vážil, jemu ľudskosť bola dôležitou mierou a nie postavenie. Je to pravda aj vtedy, keď ako vo varovaní veľmi skúseného diplomata – sa zableskla v jeho zraku múdrosť, upozorňujúca k trepezlivosti.

Správcom Slovenského domu sa stal r. 1984. Vystriedal nášho výborného pracovníka, ale od prvého okamihu sa dalo vidieť, že s láskou a oddanosťou bude opatrovať dom, chrániaci pamiatku mesta znovuzakladajúcich predkov a ich potomkov. Svoje oficiálne povinnosti konal s horlivosťou, mlkvosťou, úslušnosťou, naznačujúc, že svoje pracovisko pokladá nielen za zdroj zárobku, ale i služobným miestom. Neúnavne, nešetiac svojím zdravím mal na starosti Slovenský oblastný dom a jeho záhradu, ktorú často obdivovali návštevníci. Stačilo sa letmo pozrieť na poriadok domu, alebo do knihy návštevníkov, aby sa človek presvedčil, že ujo Michal Šuch s pýchou starostlivého gazdu, ako vo svojom dome,

srdečne vítal z ďaleka alebo zo susedných osád prichádzajúcich návštevníkov. Mnohotisíc vnútrozemských a zahraničných návštevníkov si ho zavrelo do svojich sŕdc za jeho dobrotu, ochotu a odborné správanie. Úprimne si ho ctili aj tí, ktorí dom navštívili aj viackrát.

R. 1989 mu udelili vyznamenanie „Za vynikajúcu prácu“. Aj počas útokov, smerujúcich na múzeum, presne poznal svoju úlohu a keď bolo potrebné – veľa riskujúc – aj proti zdanlivo silnejším – smelosťou podnietenou morálnou silou sa postavil za múzeum a jeho pracovníkov.

Bol ozajstným lokálpatriotom, ktorý sa snažil z čím lepšej stránky predstaviť a popularizovať mesto, múzeum a miestnu slovenskú kultúru.

Hoci bol pyšný na slovenský pôvod, nikdy nezabudol, že vyrastal v prostredí dvoch kultúr. Neraz bol verným hlásateľom a predstaviteľom dolnozemskej ľudovej kultúry, obohacujúcej jazyky, tradície, vzdelanosť Slovákov.

Bol múdro vyjadrujúcim sa maďarským štátnym občanom, bojujúcim za zmierenie susedných národov, o čom svedčia aj jeho názory, mnohokrát uverejnené v domácej a zahraničnej tlači. Ujo Michal, vzrušene sa lúčime, nezabudneme na teba, tvoju pamiatku a učenie o ľudskosti.

Békésska Čaba, 14. júna 1996

**Dr. Igor Grin**  
riaditeľ múzea Mihály Munkácsyho  
Preložil: Ján Hirka

Hogyan lehetett nekem ez a kiállítás. Sajnos a szlovák kultúra nem ismerem, de most úgy érzem, hogy kint is lehet kultúrám kora.

Köszönöm: Hórs dárlo? Tápiószele

Veľmi sa mi páči táto výstava. Žiaľ slovenskú kultúru nepoznám, ale teraz som sa dostal k nej bližšie.

Ďakujem: László Hárs Tápiószele

23. debreceni nyitandó és lezáró előadások  
szlovákiai múzeumi és egyetemi, nagy közéleti és  
kultúrális társaságok, szervezetek, kiállítások  
a rendeltetés és a közélet, a közéleti munkájához  
egyszerűsített kiállítások.  
1991. júl. 3.

Háló László  
Tápiószele

23 pedagógovia v dôchodku, kamaráti prírody sa kochali v tomto krásnom perfektne zariadenom oblastnom dome. Správcovi, sprievodcovi gratulujeme k poriadku, k peknej záhrade a k ďalšej práci prajeme mu sily a zdravia.

3. júl 1991.

László Szabó vedúci túry

2. august 1991  
S obdivom k tradíciám ľudovej kultúry dolnozemskej  
Slovákov, želáme Slovenskému domu v Békésskej Čabe  
veľa vďačných návštevníkov – a pozornosť Slovákov  
z rodného kraja. Rodina Moncolová z Bratislavy  
M. Krieger J. Moncolová; Mária Moncolová, 4. kvinteta

2. aug. 1991

S obdivom k tradíciám ľudovej kultúry dolnozemskej Slovákov, želáme Slovenskému domu v Békésskej Čabe veľa vďačných návštevníkov – a pozornosť Slovákov z rodného kraja.

Rodina Moncolová z Bratislavy

S príjemnými dojmami po rozprávaní  
pána Šucha odchádzajú a radi by sa ešte  
vrátili slovenskí spisovatelia  
14. V. 92  
Jozef Puškás  
Ivan Hudec

S príjemnými dojmami po rozprávaní pána Šucha odchádzajú a radi by sa ešte vrátili slovenskí spisovatelia

Jozef Puškás

Ivan Hudec

V mene penzistov zo Sedmohradska (Székelyudvarhely)  
(54 osôb) 12. sept. 1991.

Παρονομιήν τε ποταμόν, ὡς ἂν ἑλληνικὴν  
 ἢ μεθυστικὰν καὶ καλὴν ἰσχυρὰν καὶ ἀσθενέ-  
 ῃσιν ἰατρικὰν.

Κοινὸν γὰρ τῆσιν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ ἑλληνικὴν  
 καὶ ἰατρικὴν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ.

Κοινὸν γὰρ τε ποταμόν καὶ ἑλληνικὴν

Κοινὸν γὰρ ποταμόν  
 ποταμόν  
 Ποταμὸν ποταμόν  
 Ποταμὸν ποταμόν

Deti Materskej školy na ulici Kolozsvári a učiteľky  
Dora Kosznová, Mária Pardiová

Kapó szertartás bevétele - e tájékoztató,  
 értesítést, is dícsért a ház gondnokának,  
 ki ipari emberrel közösen tudatta a sztrá-  
 kásos mozgalmat ipari életünkkel.  
 Nyitva: M. K. K.

Antal J. K.

Hajdúszoboszló.

S veľkou láskou sme počúvali históriu tohto oblastného domu, pochvala správcovi domu, ktorý úprimným ľudským citom nám vyložil pravý zmysel slovensko-maďarského spolunažívania.

občan z Hajdúszoboszló Antal János

Örülök, hogy részem lehetett abban a csodálatos  
élményben, hogy láttam ezt a tájhalászt. Én is  
meg a szlovák nép hagyományait és népi művészetét.  
Zemélem, unokáim is látni fogják.

Forgács Márta

1993. augusztus 22.

Radujem sa, že som mohla byť účastníčkou krásneho zážitku, mohla som vidieť tento oblastný dom. Zachovajte obyčaje slovenského ľudu aj budúcu veku. Dúfam, že aj naše vnučky budú ich vidieť.

22. aug. 1993, Márta Forgács

S úctou sa skláňame dielu našich  
milých Slovákov.

Kutov

M. Šišmiš,  
Trenčianske múzeum v Trenčíne  
Mária B.

Pozdrav spod Kriváňa, od Váhu i Dunaja  
tejto krajine, jej ľuďom,  
našim rodákom...

20. 8. 1993

Kutov

S - 22

Karol Wlachovský

S úctou sa skláňame dielu našich milých Slovákov  
M. Šišmiš Trenčianske múzeum  
Pozdrav spod Kriváňa, od Váhu i Dunaja, tejto  
krajine, jej ľuďom, našim rodákom...

Karol Wlachovský

Sme veľmi radi, že sme vďaka svojim priateľom - lesníkom z Kecsskemétu mali možnosť dostať sa medzi svojich rodákov, Slovákov žijúcich v tejto oblasti Maďarska, sme hrdí, že tu rozvíjajú našu slovenskú kultúru, zvyky, obyčaje a nikdy nezabudli na svoj slovenský pôvod a jazyk.

Vyslovujeme vďaka veľkému počtu prítomnému pánovi za milé prijatie v tomto dome, prehovorenie pekného príhovoru vo veľmi dobrej slovenčine.

O získaných zážitkoch v tomto dome budeme rozprávať medzi svojimi priateľmi a známymi v okresoch Prešov, Trebišov, Bardejov a Humenné odkiaľ sme tu prišli. Samozrejme, že o tomto budeme rozprávať po našich služobných potulkoch na celom Slovensku.

Tu prítomnému pánovi prajeme veľmi, veľmi pevného zdravia, aby i naďalej obhospodaroval, zveľaďoval a propagoval tento kultúrny stánok na tomto území.

27. 4. 1995

Ing. Pálffy z Prašova  
Ing. Dudaš z Sniny  
Ing. Krišp z Bardejova  
Ján Čekov z Trebišova  
Hedva - K. Melč  
Čičo -

Sme veľmi radi, že sme vďaka svojim priateľom - lesníkom z Kecsskemétu mali možnosť dostať sa medzi svojich rodákov, Slovákov žijúcich v tejto oblasti Maďarska, sme hrdí, že tu rozvíjajú našu slovenskú kultúru, zvyky, obyčaje a nikdy nezabudli na svoj slovenský pôvod a jazyk.

Vyslovujeme veľkú, veľkú vďaka tu prítomnému pánovi za milé prijatie v tomto dome, prehovorenie pekného príhovoru vo veľmi dobrej slovenčine.

O získaných zážitkoch v tomto dome budeme rozprávať medzi svojimi priateľmi a známymi v okresoch Prešov, Trebišov, Bardejov a Humenné - odkiaľ sme tu prišli. Samozrejme, že o tomto budeme rozprávať po našich služobných potulkoch na celom Slovensku. Tu prítomnému pánovi prajeme veľmi, veľmi pevného zdravia, aby i naďalej obhospodaroval, zveľaďoval a propagoval tento kultúrny stánok na tomto území.

## Zomrel Ján Kusnyár

Náš Janko, Ján Kusnyár sa dožil 65 rokov. Odišiel do nebeskej ríše človek, ktorý celý svoj život venoval pozdvihnutiu svojich rodákov v celej krajine. Tento uvedomelý Slovák poznal aj tú najzapadlejšiu osadu obývanú príslušníkmi slovenskej národnosti. Bol vynikajúcim pedagógom i vychovávateľom, a nielen v kruhu našich najmenších.



Narodil sa v roku 1930 v malej novohradskej dedinke Terany, ktorá bolestne znášala útrapy chudobných ľudí žijúcich zo dňa na deň. Láska k svojim, láska žiariaca voči padlým ho šľachtila po celý jeho život. Ako syn chudobných sedliackych rodičov bol hádam prvý v Teranoch, ktorý absolvoval vysokú pedagogickú školu a ako oduševnený diplomovaný pedagóg sa dostal najprv do slovenskej školy v Novom Meste pod Šiatrom, potom na sálašskú školu v Čabasabadi, kde s vysokou odbornosťou a neochvejnou láskou učil i vychovával deti sálašskych samôt. Po ťažkom ale predsa obľúbenom sálašskom živote dostal sa do blízkej Békéšskej Čaby, kde ako referent osvetového oddelenia župnej rady bol župným osvetárom.

Po čabianskych rokoch nasledoval Demokratický zväz Slovákov v Maďarsku v hlavnom meste. Využíval možnosť rozširovať svoje poznatky po celej krajine v osadách obývaných aj Slovákmí. Poznali ho všade, bol populárnym osvetárom a organizátorom rôznych podujatí, celoštátnych i regionálnych národnostných podujatí.

Po niekoľkokoročnej pedagogickej činnosti v budapeštianskej slovenskej škole a práci v osvetovom stredisku Peštianskej župy odišiel do dôchodku.

Nedožil sa vnúčat, svojej veľkej túžby. Ale chvála riadeniu božiemu nedožil sa ani smrti svojej jedinej dcéry Juditky, ktorá o niekoľko dní po otcovej smrti tiež zosnula. Ich spoločný pohreb bol dňa 9. júla 1996 v Budapešti. Česť ich pamiatke!

## Za všetko ďakujeme, Pán rektor!

Slniečny bol ten septembrový deň v roku 1954 a hrubo bolo prachu na sálašskom školskom dvore, keď sme sa schádzali po prázdninách, zvedavo sme očakávali, kedy už uvidíme „nového“ pána rektora.

Ján Kusnýár – bol profesorom matematiky a fyziky, ale nám bude už naveky Pán rektor, ako aj vtedy bol, lebo poznal miestne zvyky a poprosil všetkých – rodičov a deti – aby ho smelo zvali tak.

Pán rektor bol každému: od Gerendášu po Čabu, od Kazárovho sálašu po Beliczayho majer, kde sme spolu chodili na majáles a aj tam v majeri Kereki, kde sme prvýkrát videli film a to operu Hunyadi László.

Netrvalo to dlho. „Priletel a odletel.“ A lietal vždy: v daždi, v blate a v prachu, peši a na bicykli, všade bol, všetko vedel, ku každému mal dobré slová, poradil a pomohol...

Zmenil všeličo: nepotrebné päťmetrové lavičky vymenil na dvojmiestne, zmizla tma z našej triedy, dostali sme pitnú vodu v škole a chodníky, po ktorých sme mohli chodiť aj keď pršalo.

S nami bol odpoľudnia (dopoludnia chodili malí, 1–4 trieda) od dvanástej kým sa nezotmel(!) Dnes to pokladáme za malý počet hodín. A predsa Pán rektor vedel všetko urobiť s nami a vedel všetko o nás. Vedel, kto sa hral cestou domov, vedel kde sme ukradli železo (pravda u Kámanov, veď oni boli kováči), keď bolo zbieranie železa, vedel, že komu ochorela mamička a kto má doma veľa roboty a nemá času učiť sa.

V jednej miestnosti sme sedeli od piatej do ôsmej triedy, ale nás usmerňoval do ďalej budúcnosti. Učebných hodín bolo síce málo a predsa stačil nás naučiť všetko. Ku každému predmetu mal „demonštratívny nástroj“ a nebolo tam nič iné, iba pusté múry a ON – veľký čarodejník. Tak to vedel robiť, že sme sa hanbili neučiť sa. Bol mocný a dôsledný.

Bol profesorom matematiky, ale tak vyučoval gramatiku, že sme z toho žili aj v strednej škole. S veľkým elánom, s trpezlivosťou a fantastickou organizačnou schopnosťou premenil okolo seba všetko: okolie a názory.

Nielen odpoľudnia a na vyučovacích hodinách bol s nami, ale aj večer a v nedeľu. A tie zabíjačky a tie večery v zime!

A s nami bol aj pozdejšie, prišiel za nami do gymnázia, na vysokú školu, bol zvedavý, že ako nám to ide. Bol s nami, keď sme sa tešili, keď sme boli smutní.

A aj teraz je s nami. Naveky bude s nami!

Drahý Pán rektor! Dali ste nám taký batôžtek, čo sa ešte nevyprázdnil. Ešte trvá, máme v ňom sebavedomie, usilovnosť, lásku a ľudskosť – tieto cenné poklady sme od VÁS dostali! Všetci ďakujeme!

*V mene bývalých žiakov: Mária Viczianová*

**Juraj Dolnozemský**

## **Rodí sa nový deň...**

hodiny už odbili  
polnočné dvanásť  
novými nádejami  
rodí sa nový deň  
a núka stálosti i zmeny  
pred očami  
nám pribúda  
ďalšia minulosť!

Už je potrebné  
a nevyhnutné  
k tomu nás donúti čas  
aj doba ťažkým dňom!

Pokým sme  
a máme možnosti  
v rukách  
i silu v sebe  
z čistého srdca  
všetko, všetko možné  
musíme vykonať  
za prežitie!

Urobiť ďalšie kroky  
z povinnosti

za budúcnosť  
potomkom!

Zodpovedným človekom  
budme každý  
a vzorom pre svojich  
aby boli hodní  
po nás  
a spolu s nami  
aj na úctu od iných!

Nebudme ľahkomyselní  
beztvární  
ale vytrvalí a verní  
chráňme to zdedené  
od otcov a milých matiek,  
len tak si splníme  
ľudské poslanstvo!

Cítim,  
že konečne  
budeme šťastní  
A za prácu  
to bude naša odmena!



## Studňa lásky

**Poznáte legendu o studni lásky, čo sa narodila na Považí? Turecký veliteľ Omar chcel zo zajatia vyslobodiť svojú milú, krásnu Fatimu. Hoci jej slobodu chcel vyvážiť zlatom, hradný pán Štefan Zápoľský sa obmäkčiť nedal: „Fatime vrátim slobodu iba vtedy, ak dokážeš vykopať v tejto skale vodu!”**

**Roky rokúce trvalo, pokým Omar v skalnom brale Trenčianskeho hradu vyhlbil studňu. Vykopal ju vďaka nehynúcej láske, a preto sa hlboká studňa až do dnešných dní nazýva STUDŇOU LÁSKY.**

I ja vám chcem vyrozprávať príbeh o studni lásky. Nejde o povesť ani legendu, ale o skromný príbeh lásky z našich čias. Dozvedela som sa o ňom v hontianskej dedinke zvanej Brhlovce. Keďže príbeh sa narodil na Dolnej zemi a končil v Honte, skadiaľ sem priputovali prví osídlenci, pozývam vás do Brhloviec.

Dedinka, ktorá má sotva 350 duší, sa rozložila v údolí obkolesenom stráňami, kde sa darí ovociu i viniču, na lúkach kvetom i lucerne, v okolitých lesoch vysokánskym dubom, zverine i vtákom. Aj dedinku si vraj pokrstili podľa vtáčika brhlíka. Je malý ako oriešok a najradšej hniezdi v puklinách piesčitých skál. Lež dedinka svoje chýrne meno získala vďaka skalným obydliam, vytesaným do tufovej skaly. Za tureckej poroby a ničivých nájazdov si domorodci vyhlbili do piesčitej skaly skrýše, pospájali ich tunelmi i tajnými východmi a tak si zachránili životy. Lež k životu okrem chleba a vody treba i strechy nad hlavou. Keďže strechy nemali, z núdze sa stala cnosť. Niekdajšie skrýše si rozšírili, premenili na nocľahárne, kuchynky a komory. Tie príbytky v skale boli za zimných dní teplé a za horúcich dní chladivé. Nevysychal v nich chlieb, neplesnelo ovocie ani zelenina. Na skalné obydlia si čoskoro privykli aj kozy, ovce a svinky. Tak vznikli skalné domce a neskôr aj skalné ulice, z ktorých žije iba jedna ulica zvaná ŠURDA.

### *Kamenári*

Chýrny taliansky kamenár Donatelli postavil roku 1756 pánovi dediny i chotárov priestranný kaštieľ s hlbokými pivnicami. Vybudoval ho z kamenných i tufových kvádrov a rovnakým spôsobom postavil aj kostol. Miestni želiari, čo mu pomáhali pri stavbe, sa popri ňom vyučili za zručných kamenárov. Majstrovsky dokázali vyprostiť aj najväčší balvan zo skaly. V pukline zvanej fuga kamenári špicákom vyhlbili jamky, do jamiek založili mocné klíny a tie vbíjali do skaly. Na vyrúbanie balvana potrebovali

poldruhametra hlboký a rovnako široký tunel. Vyrúbaný balvan zdvihli železnými tyčami, podložili podeň drevené drúky, založili reťaze a pomocou nich dokázali vytiahnuť na svetlo božie aj dvojtonovú skalú. Spracúvali ju blízko lomu, v otvorenej zastrešenej šope, kde sa dalo pracovať od leta do zimy. Z balvanu dokázali vyrobiť päť i šesť náhrobných pomníkov. Tvorili ich pre všetky nácie i vierovyznania, lebo krásny pomník na cintoríne chcel mať katolík i evanjelik, žid i kalvín či sobotár. Ich pomníky rozsiate po Honte sa vyznačovali jemnou prácou a vycibrenou ozdobou v podobe smutnej vrby, ružice alebo hebrejských znakov. Neskôr ťažili tufové bloky a opracovávaním ich premieňali na kamenné kvádre, schody, parapety, stĺpy do gáňgov i do brán, ktoré zdobili erbom remeselníka. Keď kvôli drahej preprave opadol záujem o stĺpy, budovali kamenné pivnice. Nalámať kameň čo len na jednu pivnicu trvalo aj tri dni a rovnaký čas si vyžiadala aj murovka. Dnes aj dvojstoročné pivnice prechovávajú v rovnako starých sudoch vzácne sorty vína v kraji hontianskom i tekovskom.

## ***Dolnozemska láska***

Kamenárstvo prechodilo z pokolenia na pokolenie aj v rodine Števovcov. Za kamenára sa popri dedovi a otcovi vyučil aj Štefan Števo, narodený a vypelhaný v skalnom obydli.

Keď ako osemnásťročný narukoval do Varadínu, vypukla vojna. Dali mu do ruky kver a prikázali mu strieľať: „Preboha, ja mám strieľať do človeka? Ved' u nás sa nesmeli strieľať ani do skaly!”

Keď sa kapitán prezvedel, že je vyučený kamenárom a vie narábať čakanom i špicákom, vojačika nepotrestal, ale odvelil do banátskej bani. Šťastný kamenár o dušu rúbal uhlie, lebo v tých hladných a dostrieľaných dňoch dostával za robotu pravidelný pridel chleba i slaniny. Občas, keď si narovnal chrbát a zdvihol hlavu, oči mu padli na dievčinu, čiernu od uhlia, ako on sám. Tricdila uhlie, volala sa Aranka a pochádzala z Berinčoku, kde žijú aj Slováci:

„Ale po maďarsky vedia lepšie ako ty, Pišta.”

„Nie som Pišta, ale Štefan”, povedal a opätovoľ usmev.

Keď ho predstavila rodičom v Berinčoku, tí síce spľasli rukami, ale nie od šťastia: „Panenanebi, akýsi pritúľanec z akýchsi Brhloviec, kde ľudia bývajú v skalách, sa uchádza o ruku našej driečnej dcéry! A z čoho tam chcete žiť, zo skaly?!”

Štefanovi prichodilo pozbierať všetky svoje maďarské slová, aby ustarostených rodičov presvedčil, že doma bývajú v murovanom domci. „V skale máme iba letnú kuchyňu, pivnicu a komoru.”

Sobášne zvony ich vyprevádzali do života za mierových dní. Tie však opätovne rozdelili krajinu i národy. Aranka sa v Brhlovciach sprvu preľakla slovenčiny, no čoskoro ňou dokázala vykstriť aj deti aj muža. Nevidelo sa jej, že potok pred domom vysychá a ona má ďaleko k studni: „Kto to kedy videl, aby na dvore nebolo studni!?”

„Ale náš dvor je na skale. A ty vieš veľmi dobre, že skala vody nedá”, bráni sa Štefan. Napriek týmto slovám, jednoducho premýšľal o studni. Jedného dňa vyhlásil pred ženou i deťmi: „Čoskoro budeš jedinou ženou v dedine a možno aj v Honte, čo bude mať studňu rovno v kuchyni!”

„Akože v kuchyni?” spytuje sa žena.

„Nie hocikajú, na kohútik, ale na rumpál. S 5-litrovým vedrom na reťazi!”

Štefan Števo bol tvrdej náтуры. Čo si raz zaumienil, s tým sa pasoval do vysilenia. Deň čo deň vysekával skalu a hľbil studňu v kúte letnej kuchyni. Vysekával ju čakanom i klinom, mocne udieral puckou, až sa mu v krčme začali vysmievať a za chrbtom ho prezývať Omarom: Slovenský Omar kope studňu maďarskej Arane!

„Len sa smejte! Uvidíme, kto sa bude smiať naposledy.”

Tá chýrna studňa, ktorú som objavila a sama pre seba som si ju nazvala studňou lásky, je hlboká dobrých desať metrov a doposiaľ nestratila kvapku vody. Sedím v príjemnej kuchynke, vysekanej do tufovej skaly a ochutnávam vodu zo studne lásky. Príbeh o láske mi rozpráva 72-ročná pani Elena, prvorodená dcéra manželov Števovcov, vdova po colníkovi. Pani Elenka so svojimi rodičmi a neskôr so svojimi deťmi viackrát navštívila svojich v Berinčoku i rodinu na Čabe. Potešila sa, keď aj na čabianskom trhu začula „zaťahovať” ako u nich doma – v Honte.

Pred druhou svetovou vojnou, keď opätovne začali krájať krajiny a národy, Brhlovce sa stali pohraničnou dedinou. Jej manžel, colník a hraničiar, chránil hranice, no ona si chránila a podnes chráni studňu lásky a v nej živú vodu, ktorá jej pripomína rodičov. S úsmevom vraví, že v letnej kuchynke sa cíti lepšie ako v parádnej izbe. Rovnako príjemne je tu v lete i zime.

„I to vám prezradím, že za kuchyňu, studňu, pivnicu i komoru, vyhlbené do skaly, neplatím ani nájomné, ani domovú daň. Verí, že toto dedičstvo budú opatrovať s láskou aj jej deti.

A my si dopovedzme, že BRHLOVSKÉ SKALNÉ OBYDLIA sú štátom chránenou pamiatkou ľudovej architektúry.

**Valéria Kalná**

**Imrich Fuhl**

## **V začarovanom kruhu**

noc nie je hluchá  
deň nie je nemý  
začarovaný  
čas stále beží  
aj keď ty stojíš  
na tejto zemi  
všetko sa mení

v začarovanom kruhu  
darmo kročíš dopredu

márne vcúvaš späť  
v slepej uličke

dopredu dozadu  
tam s späť

začarovaný  
v čarovnom kruhu  
si sotva nájdeš

s  
v  
o i  
j u  
d  
e  
n  
t  
i  
t  
u

Štefan Dovál' (*Nadlak*)

## Janin prípad

Zima. A poriadna. Sneh vrždí pod nohami a dym z roztratených domčekov sa dvíha priamo k mesačnému svetlu. Okolo biele kopce sú mĺkve, len sem-tam počuť slabý, anemický štekot psa. Väčšinou ľudia už usínajú, len v kultúrnom dome je rušno. Zdá sa, že mládeži tá januárová treskovica vôbec nevadí. Ako obyčajne, v nedeľu premietali nejaký film a po ňom mala nasledovať zábava. Žiaľ, po muzikantoch nebolo ani stopy. Ale mládeži sa nejak nechcelo domov. Chlapci postávali na chodbe a dievčatá posedúvali, pozerali jedna na druhú, klebetili.

O hodnú chvíľu sa zjavil jeden báčik s harmonikou na chrbte. Na chodbe nastal pohyb. Všetko sa začalo hrnúť do sály. Pohľad na harmoniku každého pohol. Predsa bude zábava!

Hlavná bola tá harmonika, lebo popri nej sa vždy našiel niekto, kto si vďačne zarachotil na bubnoch. A to aj stačilo. Jedným slovom hudba, ak sa to tak dalo nazvať, tá nelenila. Prešla priamo do útoku.

Pomaly sa mládež rozkývala a začal tanec až radosť. Nezáležalo veľmi na tom, čo orchester vyhráva – hlavný bol, rytmus a čím väčší hluk.

\* \* \*

Niekoľkí známi sedeli sme v exkancelárii riaditeľa, ktorá počas rôznych predstavení slúžila ako šatňa. Nevidel som film a na tento tanec sa mi už nechcelo. Totiž pomáhali sme riaditeľovi zostaviť mesačný plán kultúrnych činností. Práve sme ho dokončili, keď bubon začal vyklepávať valčíkový rytmus. Vyšiel som sa pozrieť na blikot hviezd, ale zima ma ľahko vohnala späť. Medzitým riaditeľ zostal sám a práve prikladal na oheň. Stará piecka si poctivo plnila povinnosť. Nebola to žiadna extra značka, len obyčajný plech, ale pukotalo to až radosť. Sadol som si na gauč. Pohľad mi zabehol kamsi hore na železnú skriňu, v ktorej sa nachádzali poklady dedinskej kultúry. Navrchu, celkom navrchu, po zaprášenej skrini sa pokojne, lenivo prechádzal krásny, tučný pavúk. Odrazu sa mi chcelo smiať. Škoda, že smiech vôbec nezapadal do atmosféry.

– Máme pekný nedeľný večer. Príprava činnosti...

– Mal by si nejaký lepší nápad?

– Žiaľ nie. Čítať čítame celý týždeň. Keď nie iné, tak slohové zošity. Najlepšie by bolo sedieť pred telkou a pozerat' najaký program... Škoda že tie aparáty nevymysleli na petrolej. Dupočul som sa z vyšších dedinských kruhov, že asi o rok by sme mali mať elektrický prúd.

– To bude výhodička. Chladnička – provízie na celý týždeň, televízia – zábava, svetlo – svetlo...

- Keby sa to len podarilo čím skôr. Škoda že to nazávisí len od nás.
- Mám tu nejakú fľašu. Dáš si?

Prikývol som. Pokým nalieval do pohárov, pozeral som sa na neho. Nižšia postava, plavé vlasy a stále usmiata tvár. Koľko nedeľných večerov strávil pri tejto piecke, ťažko spočítať. A ani sa neopovážim pomyslieť, koľko sa naprechádzal na župu po kadejakých schôdzach. A vôbec, pripravovať kultúrne programy s niekoľkými rehtormi a s mládežou, ktorá väčšinou pracuje v neďalekom meste, to nie je najľahšia práca. A pri tom všetkom neviem si ho predstaviť nervózneho. Obdivujem ho.

\* \* \*

Hudba utíchla. Mládež sa vyhnula na chodbu. Vrava a smiech. Nieкто zaklopal.

- Voľno.

Vhrnuli sa niekoľkí chlapci – riaditeľoví známi.

– To plánovanie muselo poriadne zatočiť s vami, keď si nejdete ani zatančiť.

- Dobre sa tu sedí.

Jeden z nich zapol kazetový magnetofón – majetok kultúrneho domu. Nevieť odkiaľ ho vypriadiť, ale bol opravdivý japonský. Započúvali sme sa. Niektorých zaujala kvalitná nahrávka Gottových piesní.

- Ale kde je Jana? Sľúbila, že príde.
- Možno ju niečo zašlo, alebo ktožehovie.
- Ty nepoznáš Janu? – obrátil sa na mňa zástupca riaditeľa.
- Nie.

Z reči do reči chlapci sa rozrozprávali, a tak som sa dozvedel o Jane možno viac, ako keby som ju bol poznal.

\* \* \*

Jana skončila pedagogickú. Pretože na kopcoch bol nedostatok učiteľov, prijali ju do rodnej dediny s otvoreným náručím. Stará dobrá škola čakala s netrepezlivosťou svojho nového gazdu. Vyvýšená na kopci, obklopená jedľami a smrekmi, vyzerala ako stredoveký hrad. Zôkol-vôkol sa črtali vápnom vybielené chalúčky. V škole boli dve triedy a okrem nich dostala skromnú izbičku. Konečne, konečne zahryzla sa do učiteľského chleba.

Bola krásna, zlatohrdzavá jeseň. Taká aké bývajú jesene medzi horami. Slniečko svietilo a nútilo človeka leňošiť. Ale Jana začala svoju prácu plná elánu, plná nádejí. Vyzdobila si triedu a zariadila izbičku. Pri sťahovaní kadejakého haraburdia pomáhali aj rodičia. Otec si trochu vypil, ale tomu sa tu nikto nedivil. Sliviek a čerešní je dosť a keď sa ich neurodí nadostač, páli sa žitná. A možno to bolo aj od radosti – vidieť vlastné dieťa učiteľkou v dedine.

Konečne prišiel aj deň, keď nová učiteľka otvorila nízke vrátka starej školy. Malé, plaché deti začali sa kotúľať z kopcov. Bože, koľko ich je a každé treba naučiť písať, čítať, počítať. Chýbajúť. Ved' prváčkovia sa hanbia aj pozdraviť. Chýba tu škola. Aký rozdiel je medzi nimi a deťmi z mesta. Nedá sa nič robiť. Musia dobehnúť to, čo šesťročné deti zameškali. Začala s nimi pomaly, metodicky. Najhoršie bolo, že musela učiť v štvortriedke a takáto práca dá hodne roboty aj skúsenému učiteľovi. Jana sa nevzdala. Pracovala od rána do večera. Pripravovala lekczie, učila, varila, upratovala, prala. V škole bola sama, ale bola pekná ješen. Niekedy dobehla k nej tetka suseda, inokedy išla ona a to bolo všetko.

Prišla zima.

Dlhé večery presedela pri knihách. Čítala. A čítala hodne. Horšie to bolo so samotou. Mala priateľov, ale tí bývali dosť ďaleko a rodičovský dom bol tiež obďaleč.

V jeden podobný večer ako dnešný, prišla do kultúrneho domu. Tančila, zabávala sa. Bolo nás tu viac. Rozprávali sme sa. Niektorí mal narodeniny. Popíjali sme. Jeden z chlapcov nás ponúkol americkými cigaretami.

Jana sa trochu kradmo pozrela na nás. Potom si dosť placho vytiahla cigaretu a pripálila. Zablahoželala a vypila pohár piva. Veselá tvár vyžarovala šťastie. Dostala sa medzi ľudí, ktorí jej rozumeli. Porozprávala sa, rozptýlila. To bol oddych. Oddych od samoty. Nedel'a prešla celkom príjemne. Nasledovali dlhšie dni. Dosť monotónne. Knihy ju bavili, ale spomienka na tú nedeľu jej nedala pokoj. Nebola to žiadna utkvělá predstava, len tak... Odvtedy pravidelne chodievala na každú zábavu. Niekedy sa oslavovali narodeniny, meniny, úspechy rôznych kultúrnych činností a čas letel. Prišlo leto – prázdniny. Ešte na jar Jana plánovala more. Slniečko, voda, piesok, zábavy. Urobila sprievodcovský kurz a šla.

\* \* \*

Vrátila sa celkom zmenená. Vľahnúť elán akoby boli pohltili dubové a bukové lesy. Jesenné lúče jej spôsobili až chorobne melancholickú náladu. Mysle jej zabiehali na všetky strany. Snívala o všetkom možnom: tanec, zábavy, cestovanie... Nič jej nepomáhalo. Nemohla z mysle vytrieť toho muža...

Bolo to nanič... A všetko to šlo tak dobre, prirodzene. Jednoducho ju pozval tancovať. Tancovali a v prestávkach popíjali koňak, potom víno a potom bohviečo... Z reštaurácie odišli poslední. Objal ju a bola šťastná. Plávala kdesi, niekde vysoko nad ostatnými ľuďmi. Nezáležalo jej vôbec na ničom. Ráno sama nevedela ako sa ocitla v Evinom rúchu a pri nej ležal ten príjemný muž.

Celkom ju to prebralo. Vyskočila z postele priamo do kúpeľne pod sprchu. Bola preľaknutá, celkom nesvoja. Studená voda jej bičovala bez

milosti mladé krehké telo a odnášala to, čo si Jana najviac cenila. Rýchlo nahádzala na seba blúzku a sukňu, vzala kabelku, vykradla sa z izby a nevšímajúc si okoloidúcich, bežala rovno do svojho hotela. V skrini našla načatú fľašu koňaku. Vypila pohárik, potom druhý a bolo jej lepšie. Neplakala. Úder bol príliš krutý. Nedal jej ani možnosť ronit' odľahčujúce slzy.

O niekoľko dní v návale ľudí čakala opustená prvý rýchlik, ktorým by mohla čím skôr dôjsť do svojej vybielenej školy. Z tváre sa jej stratil ten anjelský úsmev. Oči akoby nevyžarovali žiaru života, len smutný pohľad ranenej srny. Neplakala, nepovedala o tom všetkom nikomu ani slova, ale na naše zábavy chodila zriedka. Uzavrela sa, akoby nenávidela celý svet. Presedela celé dni vo svojej izbe. Štebot detí a šum vetra v konároch smrekov sa stali jej najmilšími druhmi.

\* \* \*

Zábava sa skončila. Ani sa nám nezdalo, že čas tak rýchlo uletel. Zástupca riaditeľa, sympatický vysoký učiteľ, vyšiel zaplatiť muzikantom za námahu.

– Poďme. Hneď bude polnoc.

Natiahli sme si kožuchy. Riaditeľ pozaháňal svetlá a zamkol. Na kuse som ho odprevadil. Nebolo mi to cestou, ale samému sa mi nechcelo. Pri mesačnom svetle sa celkom dobre kráča aj v januárovej noci. Iste aj riaditeľ myslí na to isté ako aj ja – Jana.

– Vieš, to dievča... Chodí aj teraz do „kultúry“, prehodí pár rečí s jedným, s druhým, lenže to už nie je ono. Potom sa znovu uzavrie a zostáva sama. Niekedy utápa svoju samotu v slzách alebo v nejakom nápoji. A to je najhoršie. Vieš, toto prostredie... tieto kopce... tu musí byť človek tvrdý. Ono to nie je pre každého.

– ...

– Poď ku mne. Dáme si po pohárik. Zohreje nás, aj rozveselí.

Teraz radšej nie. Po teba je ešte kus cesty a ja okrem toho ešte mám dva-tri kilometre pred sebou.

Došli sme na rázcestie. Podali sme si ruky, zaželali dobrú noc a rozišli sme sa.

Pokým som došiel domov, mráz mi poriadne vyštípal uši. Vyzliekol som sa a priamo do postele. Dlhو som nemohol zaspať. Myslel som na Janu. Odrazu mi v ušiach zazneli riaditeľove slová: „Ony tie kopce nie sú pre každého... nie...”



*Imrich Fuhl*

## *Spolu*

čakám na to  
čo nikdy nebude  
túžim po tom  
čo sa nestane

polievam dávno  
zvädnuté kvety  
hľadám korene  
zmysel vecí

túlam sa po lesoch  
falošných slov  
na každom chodníku  
trpký ból'

v našej hľbokej  
prekliatej noci  
každý si len  
vlastný kríž nosí

t'ažko je takto  
vytvárať mosty  
zničiť každý  
predsudok sprostý

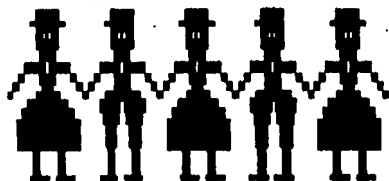
medzi nami .  
kto zbúra steny  
kto bude stavať  
keď nie my

otvorme priestory  
srdca duše  
zabudnime  
zlozvyky tupé

tých sebeckých škriepok  
bolo už d o s ť  
vyhodíme zo seba  
satanskú zlosť

znovu sa naučme  
ľudskej reči  
buďme zase  
len naivné deti

držme sa za ruku  
v jednom kole  
spevmi a tancami  
zmiznú bóle



## Svetový rok Slovákov: 1997–1998

Z iniciatívy Matice slovenskej vláda Slovenskej republiky vyhlásila rok 1997–1998 za Svetový rok Slovákov.

Začiatok SRS by podľa návrhu Ministerstva kultúry mal byť 17. júl 1997, 5. výročie prijatia Deklarácie o zvrchovanosti SR, a koniec 19. septembra 1998 pri oslavách 150. výročia ustanovenia prvej Slovenskej národnej rady na Myjave.

Usporiadatelia si kladú za cieľ spojením síl, ochoty, prostriedkov a investícií výrazne zmeniť obraz Slovenska vo svete a propagovať komplexný život všetkých Slovákov žijúcich doma i v zahraničí, hľadať ich spojenie v prospech slovenskej štátnosti.

Táto akcia priaznivo posilní propagáciu Slovenska v zahraničí a slovenskú spolupatričnosť medzi všetkými Slovákami vo svete.

**Vnuková Alicia**

4. ročník súťaže –

### „Prečo mám rád slovenčinu, Slovensko”

Dňa 26. júna 1996 sa v Nových Zámkoch uskutočnilo slávnostné vyhodnotenie súťaže „Prečo mám rád slovenčinu, Slovensko”.

Študenti Slovenského gymnázia z Békéšskej Čaby už po druhýkrát boli výborní. Spomedzi 1321 prác zo Slovenska, Maďarska, Juhoslávie, Rumunska dostali –

**hlavnú cenu – Nándor Rakonczás**

**čestné uznanie – Marta Hrasková.**

Porota ohodnotila aj vyučujúcu profesorku *Cenou poroty*.

Práca o nej – humorne ladená a úprimná – sa im veľmi páčila. Pekne sa na záver vyjadrili aj o ďalších prácach, hlavne o práci Alžbety Kvaszovej a Pal'ka Venyercsana.

Práce uverejňujem a ešte raz študentom ďakujem, za všetko!

**Vnuková Alicia**

**Nándor Rakonczás**

## **Prečo ľúbim slovenčinu a Slovensko!**

Keď mi začali gymnaziálne roky, ešte som nevedel, že čo na mňa čaká. Bol som pyšný na seba, že budem gymnazistom! Úplne, vôbec, ma nenapadla taká hlúposť, že ako sa budem učiť slovenčinu a kto sa vôbec pokúsi naučiť ma tento jazyk!

Keď som uvidel novú profesorku, prenikol ma strach a len toľko mi prišlo na um:

– Bože môj!

Na prvých hodinách sme sa s ňou oboznámili. Hovorila len po slovensky, po maďarsky vôbec nevie. Mnoho sme sa rozprávali o škole, o Slovensku, o domácnostiach, o jedlách, o nás, o nej, o všetkom!

Komlóšania robili dobrú náladu na hodinách. Oni tárali o čom chceli s profesorkou, lebo vedeli dobre po slovensky a ja som sa len smial a kýval stále hlavou, akoby som všetkému rozumel.

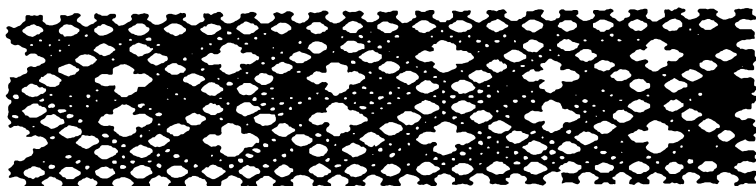
Pomaly, pomaly išiel čas a prichádzali aj prvé úspechy. No najskôr bolo treba sa strašne veľa učiť a hovoriť a hovoriť. To už som nemohol len kývať hlavou. Zistil som, že takto najlepší budú Komlóšania a preto musím rozprávať aj ja. Jó, aké ťažké domáce úlohy nám dávala a ona sa len smiala a smiala. A my sme si želali poslať ju do posledného pekla. A ten jej úsmev! Ten bol až nadprirodzený! Preto mám také citeenie, že je ona ježibaba a robí si s nami čo chce.

Ale v skutočnosti?

Čo si myslím v skutočnosti? V skutočnosti si myslím, že len kvôli nám ste dali ťažké úlohy, len kvôli nám ste sa s nami trápili. A váš úsmev, bol aj náš – len pre nás. A čo sme doteraz nevedeli o Slovensku, teraz to už vieme, veď vždy, keď idete domov nám z neho máličko prinesiete so sebou.

Za tento import zo Slovenska som veľmi vd'ačný. (A nie len ja.) Veď vďaka nej ovládame lepšie aj materinský jazyk.

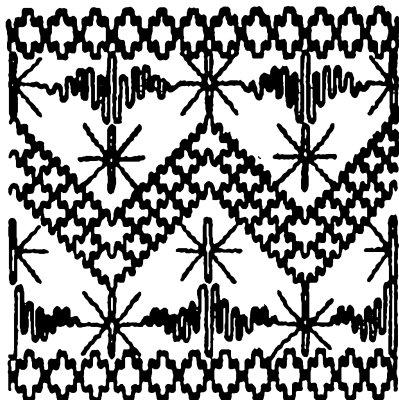
– Bože môj! – že čím sme si to všetko zaslúžili!?



*Marta Hrašková*  
**Zamyslenie**

*Sedím unavená.  
Cítim svoje srdce  
ako silno búcha –  
bum, bum.  
A v diaľke ešte –  
za kravkami  
môj otec nemá dost'!  
Lebo on je taký,  
ten môj drahý.  
Pracovitý, húževnatý.  
A takí musíme byť aj my,  
veď znova začíname.*

*Pozdravujem Ťa Slovensko!  
Zďaleka.  
Až z Dolnej zeme.  
Je čierna, úrodná,  
chcem, aby patrila  
aj Tebe –  
ako Ti patrím celá ja.*



**Alžbeta Kvaszová**

## **Prečo mám rada Slovensko?**

Tak málo som sa ťa dotýkala osobne. Môj obraz je však ucelený. Získala som ho cez vedomosti, knihy. Ja, človek z nížiny, pri počutí Slovensko, vždy vidím hory, doliny, malé lesné domčeky učúpené pod lesom, ale aj staré zámky a zrúcaniny hradov, tečúce bystré potôčiky medzi skalami. Teda najmä prírodné krásy Slovenska vidím a poznám.

A tie Tatry! Stoja vysoko a pevne a kralujú nad celým Slovenskom. Keby tak vedeli rozprávať. Všetko by vyrozprávali. Dejiny, a aj všetko o ľuďoch. Ja si myslím, že keď Slovák musel ísť až na Dolnú zem, mal asi veľmi ťažký život. Tatry, moje milé, aj tu ho len robota čakala. Možno ste dovideli až sem. Možno myšlienka na vás držala mnohých pri živote a práci, čo tu boli, ale aj inde vo svete. Ved' prečo by Slováci tak úpenlivo zachovávali všetky zvyky a obyčaje? Z lásky k svojmu národu.

Aj ja si osobne myslím, že v žiadnej dobe by sa človek nemal zriecť svojej národnej kultúry. To sú jeho poklady, ktoré, keď si národ uchová, bude večne žiť.

Treba hlavne nám, mladým, ukazovať cestu, ako ďalej. Musíme pochopiť, že táto cesta neprišla raz – dva, ale že v minulosti tu boli múdri a cenní ľudia a ich tvrdá, až riskantná práca pre národ. Hneď na počiatku dejín to boli Konštantín a Metód. Konštantín dokázal obhájit Veľkomoravskú ríšu, aby žila a mala svoje právo, reč, písmo – až v Ríme u pápeža.

„Či neprechádza dážd' od Boha na všetkých rovnako?

Či slnce tak isto nesvieti na všetkých... ”

Verím, že i teraz na Slovensku sú ich pokračovatelia. A nemusia to byť len chýrne mená, o ktorých sa budú učiť, možno, deti.

Ved' my všetci poctivou prácou vydávame najväčšie svedectvá pre večný život Slovenska.

**Pavol Venyercsan**

## **Aj tak ľúbim Slovensko!**

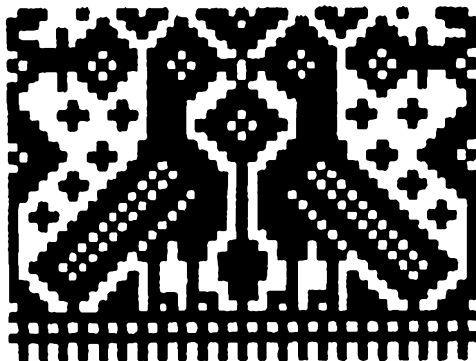
Najskôr je potrebné trochu porozprávať o sebe. Ja pochádzam zo Slovenského Komlóša a teda som riadny Slovák. Ved' u nás v meste, v rodine a hlavne doma, ináč nehovoríme len po slovensky. Je to síce taká „komlóšska slovenčina”, ale krásna, írečitá, ľubozvučná, až za srdce chytá!

Na Slovensko chodím veľmi rád. Mám tam rodinu, ale aj v Komlóši máme výborný súbor slovenských tancov, s ktorým často cestujeme na rôzne folklórne vystúpenia, nielen v Maďarsku, ale aj v Európe.

Najviac sa vždy tešíme – ako správni Slováci samozrejme, vystupovaniu na Slovensku. Nejde tu len o to, že si overíme, či správne tancujeme, ale hlavne si osvojujeme jazyk a vieme sa dohovoriť. Ved' sú to naši! Nie vždy sú však naše zážitky len pekné. A to ma bolí. Bojím sa, že keď nejaký tu spomeniem, pani profesorka moju prácu nepošle. Risknem to!

Na vystúpenia nášho súboru, hlavne na Slovensku, ako som už spomenul, sa vždy tešíme. Na našom autobuse máme tabuľku „Slovenský súbor – Slovenský Komlós”. A predsa, aj keď to vidia, často nás niektorí ľudia, vlastne naši rodáci, nazvú „sprostí, Maďari”. Ved' musia vedieť, keď máme slovenskú tabuľku, že im rozumieme každé slovo! Keď im to vysvetlíme a oni sa presvedčia, že sme naozaj ich rodní, veru nás od radosti aj do krčmy pozvú na pohárik. Nuž, my sme na alkohol mladí, ale pozvať sa dáme, tam si „určité veci” lepšie vysvetlíme.

Aj napriek týmto skúsenostiam mám Slovensko veľmi rád. Neodradí ma nik a nič od návštevy Slovenska. Využívam každú príležitosť navštíviť ho. Ved' je to predsa môj druhý domov.



**Milan Rúfus**

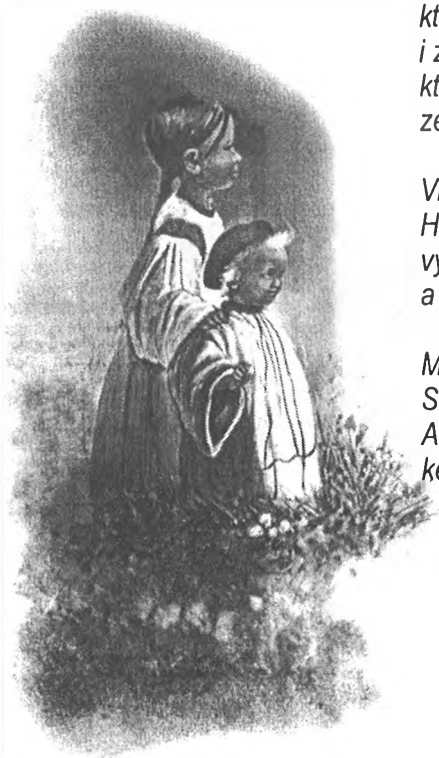
## **Modlitba za Slovensko**

Viem jedno hniezdo.  
Rád ho mám.  
V ňom ako v Božej sieti  
je mnoho otcov, mnoho mám  
a mnoho, mnoho detí.

To hniezdo uvil Stvoriteľ.  
A sám aj určil, komu:  
koho tam pozve prebývať  
do človečieho domu,  
kto si bude smieť odomknúť  
i zamknúť jeho bránu,  
kto pluhom krájať ako chlieb  
zem, Bohom darovanú.

Viem jedno hniezdo, rád ho mám.  
Hreje ma dňom i nocou,  
vystlané mäkkou vravou mám  
a mozoľami otcov.

Môj dobrý Bože, zhliadni naň.  
Stráž nám ho neustále.  
Ach, aspoň Ty ho, Veľký chráň,  
keď si ho stvoril malé.



## Sviatky slovenského slova

19.–20. apríl 1996: **P r v ý s v i a t o k** – celoštátna súťaž slovenského jazyka a literatúry v Novom meste pod Šiatrom. Naše trojčlenné družstvo v zložení Anita Onáková, Anikó Láncziová a Ákos Tarkó dobre zvládlo viaceré konverzačné témy, predviedli ľúbivé námornícke tance a úspešne zarecitovali slovenské básne. Porota im v kategórii žiakov 3.–4. ročníka prisúdila cenné 2. miesto. Tešila som sa z úspechu svojich tretiačov, keď spomedzi piatich družstiev slovenských škôl z Maďarska patrili k najmladším a takejto náročnej súťaži sa zúčastnili prvýkrát. Podobne som sa tešila i z úspechu svojich bývalých žiakov 5. ročníka. Anna Kišová, Čila Lehoczká, Beáta Kanászová v kategórii žiakov 5.–6. ročníka patrili tiež k najmladším a takisto boli nováčikmi súťaže. Ony si vo svojej kategórii vybojovali pekné 3. miesto.

12.–14. jún 1996: **D r u h ý s v i a t o k** – Literárny Kežmarok. Celoslovenská literárna tvorivá súťaž žiakov a študentov pod názvom Literárny Kežmarok má na Slovensku najdlhšiu tradíciu. Medzi žiakmi a učiteľmi za 31 rokov svojho trvania získala prívlastok najpopulárnejšia a niet azda učiteľa – slovenčinára, ktorý by sa neusiloval a netúžil, aby aspoň jeden jediný jeho žiak v tejto prestížnej literárnej súťaži patril medzi víťazov. V posledných rokoch popularita súťaže nielen vzrástla, ale prerástla až za hranice Slovenska. V 21. ročníku bolo teda okrem 555 základných a 240 stredných škôl zo Slovenska do nej zapojených i 11 základných a stredných škôl z Maďarska, Rumunska, Juhoslávie.

Odborná porota celkovo udelila žiakom a študentom 35 cien a 40 čestných uznání.

13. a 14. jún pre mňa a moje žiačky, ktoré som v literárnom krúžku viedla, patril k tým milým a nezabudnuteľným sviatkam! Vtedy totiž v kategórii základných škôl zo zahraničia spomedzi 35 autorov moje žiačky prevzali všetky ceny! Piatačky Čila Lehoczká – I. cenu, Anna Kišová – II. cenu, tretiačky Anita Onáková a Anikó Láncziová – III. cenu. Bola to pre nás doslovne lavína cien! Odborná porota zložená zo spisovateľov nás právom pochválila a vyzdvihla ako najúspešnejšiu školu, keď toľko víťazov spolu nemala žiadna iná škola zo zahraničia, ba ani zo Slovenska!

26. jún 1996: **T r e t í s v i a t o k**.

V posledných štyroch rokoch popri Literárnom Kežmarku sa do povedomia žiakov i učiteľov na Slovensku i v blízkom zahraničí dostáva i ďalšia významná tvorivá literárna súťaž pod názvom „Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko.“ V 4. ročníku tejto tematicky zameranej súťaže do celoslovenského kola postúpilo 1321 prác žiakov a študentov zo 451 škôl – včetně škôl z Maďarska, Rumunska a Juhoslávie.

V Nových Zámkoch na slávnostnom vyhodnotení vyššie spomínanej súťaže za prácu „Moja kamarátka” si čestné uznanie prevzala piatačka Hajnalka Gruberová.

Mená Anita Onáková, Anikó Láncziová, Ákos Tarkó, Anna Kišová, Čila Lehoczka, Beáta Kanászová, Hajnalka Gruberová ako i Slovenská všeobecná škola a gymnázium v Békésskej Čabe natrvalo zostávajú zapísané v zápisniciach súťaží, v kronikách škôl i v pamätných knihách miest, kde sa súťaže konali. Úspechy dosiahnuté vo vrcholných súťažiach zostávajú tiež natrvalo zapísané v pamäti mojich bývalých žiakov i mňa.

Rada v závere konštatujem, že v tretom a zároveň v poslednom roku môjho pôsobenia v Békésskej Čabe som zažila tri naozajstné sviatky slovenského slova s veľkým „S”, ktoré mne a mojim žiakom umožnili prežiť neopakovateľné a nezabudnuteľné chvíle, umožnili – ako sa vraví – pozbierať a vychutnať sladké plody tvrdej a náročnej práce.

**Anna Bucková, hosťujúca učiteľka v období  
september 1993–jún 1996**

### *Anikó Láncziová, 3. ročník*

#### ***Patria k sebe***

Žijem v Maďarsku. Som Maďarka. Moji rodičia nevedia po slovensky, ale mňa dali zapísať do slovenskej školy. Chodím do tretej triedy a mám rovnako rada slovenčinu aj maďarčinu. Obidva jazyky sa mi páčia a chcem sa ich učiť stále. Sú pre mňa ako moje dve oči, ako otecko a mamička, ako ľavá a pravá ruka. Patria k sebe a ja ich chcem mať vždy spolu.

### *Hajnalka Gruberová, 5. ročník*

#### ***Moja kamarátka***

Slovenčina sedávala sama pri dverách našej triedy. Bola nesmelá, bojazlivá, málokedy prehovorila.

Raz prišla do triedy nová pani učiteľka zo Slovenska. Chytila Slovenčinu za ruku a povedala: „Deti, pozrite sa, vaša spolužiačka Slovenčina je veľmi slabúčka a bojazlivá. Musíme jej pomáhať. Kto sa chce s ňou kamarátiť? Kto jej bude pomáhať?”

Spočiatku sa nikto nehlásil, no postupne sme sa so Slovenčinou skamarátili viacerí. Je s nami každý deň. Sedáva so mnou v lavici. Je moja kamarátka. Mám ju rada a myslím, že i ona mňa.

**Čila Lehoczka, 5. ročník**  
**Najkrajšia pieseň**

Vysoké a Nízke Tatry  
– na Slovensku –  
– to je krásny kraj.  
Či v zime, či v lete,  
turisti tam nachádzajú  
utešený raj.

Tatranské chodníčky  
sa medzi stromami  
hrajú na skrývačku  
a tatranské vodopády  
o Slovensku spievajú  
najkrajšiu pesničku.

**Ákos Tarkó, 3. ročník**  
**Slovensko mám veľmi rád**

Slovensko mám veľmi rád,  
lebo tam ma otecko a mamička  
každú zimu učia  
po vrškoch lyžovať.

Slovensko mám veľmi rád,  
lebo tam ma otecko a mamička  
každý rok učia  
prírodu milovať.



## **Anikó Lánicziová a Anita Onáková, 3. ročník** **Hádanky**

Nikto ich nebudí z nočného spánku,  
nemajú postieľku, nemajú mamku,  
nikto im nečíta rozprávky na dobrú noc,  
keď my spíme, oni si odovzdávajú moc.

**Čo je to?**

(Dni v týždni.)

Štyri sestry sa celý život hrajú na skrývačku.  
Tri sa skryjú a štvrtá ich hľadá.

**Čo je to?**

(Štyri ročné obdobia.)

Dvanásť bratov nasadlo do vesmírneho kolotoča a stále sa krútia.

**Čo je to?**

(Dvanásť mesiacov.)

## **Čila Lechoczka, 5. ročník** **Obloha**

Obloha je lúka,  
na ktorej sa každý deň  
zaránky,  
popásajú  
snehobiele  
nebeské  
baránky.

Obloha je cesta,  
po ktorej sa slnko vozí  
v zlatom koči  
dovtedy,

kým mu sladký spánok  
nezatlačí  
do tmy oči.

Obloha je vreckovka,  
do ktorej si počasie  
chodí  
– vraj podľa módy –  
vyplakať nie slzy,  
ale  
perličky vody.



*Anna Kišová, 5. ročník*

## **Moje srdce**

S–rdce (moje) je sval, ktorý pracuje aj vtedy, keď mozog  
už v mojom tele pozhasínal všetky lampy.

R–eťaz myšlienok mi začína v hlave, prejde srdcom a skončí  
na jazyku.

D–enne chodí so mnou všade a pritom mi bije do rytmu ako  
poslušný bubeník.

C–elý čas – odkedy si len pamätám – je verné, nesklamalo  
ma.

E–šte som ho nikomu nesľúbila, lebo deti srdce nesľubujú.

## **Humoristická poviedka**

### **Lietajúca šťuka**

*Slavo Kalný*

Naše baraky vysotili z mesta až za posledné šiance. Sú staré, nemožné, „hanba pozrieť“! vravia ľudia z mesta, no mne sa v nich dobre býva a ešte lepšie žije. Za barakmi máme nekonečnú sihoť, čarokrásny Váh, vrbiny, šachoriny, ostrovčeky plné skrýš, močiare a zátočiny plné rýb.

O mojej mame sa v barakoch rozpráva, že má štyri hlavy na premýšľanie a desať rúk na robotu. Ba vraj dokáže aj čarovat', lebo pri dome nemáme jedinej hriadky a mama jednako úspešne predáva na trhu zeleninu. V mrcha časoch vyživiť šesť hladných krkov je viac ako kumšt. No, o kumšte ja viem svoje: mame nosia zeleninu ženy, čo šijú v Odevu. Ráno ich vyčká pri prvom vlaku, zeleninu naloží na vozík, na trhu si ju vytriedi, poumýva a prvá predáva. Má najfajnovšie zákazničky a styky až do neba – až do gymnázia! Iba tak sa mohlo stať, že ma tam prijali. Aj o prijatí sa dozvedela na trhu od zákazničok, týždeň pred úradným oznámením.

Máme dôvod na oslavu. Sedím za vrchstolom, pri mne otec, mama a Elena, jediná sestra, čo ma uznáva. Pred nami slávnostná večera na moju

počesť! Uprostred večere mama vstala, utrela si slzu hrdosti a dojatá mi odovzdala knihu veršov s venovaním: *KONIEC RIBÁM, ZAČIATOK UČENIAM*. A potom mala reči, až som prevracal oči: „Verše očisťujú dušu. Veršami, Tonko môj, naučíš sa vážiť si matku. Keď je človeku najhoršie, básnička ti dodá vzpruhu a vráti chuť do života”.

„Potom si tie veršovačky musím prečítať aj ja,” povedal otec. „Lebo ja som pri tebe, mama, chuť do života dávno stratil.”

Chcel som povedať „bravó tatko”, ale radšej som čušal, lebo verše a gymnazista sa v našej rodine doposiaľ nevyskytli. Slávnostnú náladu pokazila aj sestra Elena. Nahlas povedala, že ryba sa píše s tvrdým „Y”.

„Múdro, Elenka”, pochválil ju tatko. „Máš tri mešťanky, vieš, čo sa patrí. Mne by ryba s mäkkým „i” nikdy nechutila. Nepoviem, taká pod mieru sa môže písať aj s mäkkým „i”, no takáto – hľa šťuka – dá zabrať, kým ju človek vytiahne”, povedal namrzený tatko; lebo jeho šťuka nám nechutila. Pasoval sa s ňou chudák sám a každé sústo zalieval pivom. Chcel som mu pomôcť, ale rozkážte bruchu konzumovať šťuku trikrát do týždňa a medzitým jalce. Podľa mamy je náš tatko lenivý invalid. Má síce modrú knižku, dostáva zopár korún podpory, no roboty nijakej. Tatko robil roky v pivovare. Vozil mláto so štajerákmi, raz sa pošmykol, spadol pod koleso a odvtedy napáda na ľavú nohu. Matka mu vyčíta, že namiesto roboty sa vyvaľuje na pažiti. Dokelu, a zasa sú pri rybách. Nepochopím, ako môže mama nazvať rybačku vyvaľovaním. Myslí si, že držať v rukách rodinné opraty a udicu je to isté. Akoby ma počula, otočila ku mne hlavu a vraví: „Máš otcovu povahu aj maniere. Ale ja ich z teba vytlačím. Nechcem sa dožiť, aby bol z teba lenivec, pivár a ešte k tomu aj rybár!”

Mamulienka zlatá, myslím si, veď rybár som už dávno. Čo ty vieš, čo sa deje doma, keď si na trhu. Zo skrýše sa vyberú udice a už sa ide. Pretože tatko kríva, krívam trochu i ja. Cestou mlčíme, no v duchu sa zhovárame, lebo pred očami máme šťuku, ktorú lapíme. Mlčanie je najkrajšie pri vode. Tam sa rozprávame iba očami. Ty sa chceš dostať zbarakov medzi lepších ľudí... to nerob, to by bol náš koniec. Buď rada, že som ťa poslúchol a nastupujem do gympla.

VONKU SVIETI SLNCE, štekli mi oči, vánok od Váhu mi prináša vôňu šťúk a ja – rybár – drepím na matike. Aby som nestratil chuť do života, pod lavicou čítam darované verše. Ani som nezbadal, že sa o mňa zaujíma matikár Hajmach: „Meno!”

„Prosiím... Mokroš Anton.”

„Nemienite vstať?”

„...Mienit' mienim... lenže táto knižka na kolenách...”

„Práve tá ma zaujíma. Dovolíte? Ó, verše, veršiky...”

Prevrátil oči, pozrel do neba, vlastne na plafón a začal recitovať: *Ak chcete ďalej prísť, ako my dôjdeme, treba vám viac vedieť, ako čo my*

vieme. „Takže vy chcete vedieť viac, ako ja. Aj prísť chcete d'alej. Vy neprídete ani po prvú konferenciu! U mňa, u Hajmacha, sa čítajú verše. Chlapče môj, teba si do smrti zapamätám a život ti tak osladím, že na mňa do smrti nezabudneš.”

Pán profesor slovo dodržal, ba ešte ho aj prekročil. Na ďalších hodinách sa s pasiou venoval iba mne. Hovorili sme o rodine, o zelenine, o pive, o rybách... a keď sme sa nadýchali aj veršov, prešli sme na matiku. Tam som toho už veľa nenarozprával. Matikár vyhlásil, že taký prípad ešte nemal. Keď som to oznámil doma, mama bola na mňa nesmierne hrdá. Bola aj šťastná, že ma prevychovala, lebo do školy som odchádzal už pred šiestou, aby som si učivo zopakoval ešte aj v lavici. Lenže ja som chodieval do školy najdlhšou cestou aká jestvuje, pekne – krásne cez sihoť, popri Váhu a mojich rybách. Matikár ma však zakaždým prebudil: „Len poďte pekne k tabuli, a zoberte si špongiu. Keďže vody sa nebojíte, pekne poutierajte tabuľu.”

„Prosím, ja nie som týždenník”, po prvý raz som sa mu postavil na zadné.

„Premýšľajte, Mokroš, ja predsa netvrdím, že ste týždenník. Bud'te rád, že sa vám na každej matike venujem. Ste pripravený?”

„Môžete diktovať.”

„Primáni, počuli ste? Sám Mokoš mi udelil milosť. Môžem mu diktovať. Ó, vďaka!”

Profák sa usmieval ako šťuka na háčiku, solidárne s ním sa škerili aj zradné jalce v laviciach, podotýkam, že také isté tupé hlavy ako moja, a Rudo Kvasnica, ten matematický maják klasy, mal dokonca právo chechtať sa mi nahlas. Počkaj, ty numero mutujúce, budeš dýchať ozón, až ti strčím hlavu do lavóra.

Doma ma chápal a upokojoval iba otec: „Nič si z toho nerob, Tonko, každého niečo trápi. Mňa trápi tvoja mama, Elenu frajer, a krk dám na to, že ani ten tvoj matikár nežije bez trápenia. Závídí nám teba, lebo sám nemá deti. A tak si myslím, že keď sa vie voziť a skákať po tebe – skočí aj na šťuku. Odnesieš mu túto parádu. A pekne ho odomňa pozdrav.”

Chudák tatko, chudera šťuka, a to, prosím, nehovorím ešte o mne. Samá potupa. Matikár držal šťuku ako vražednú zbraň. Dvihol ju nad hlavu a rečnil: „Zapamätajte si, vy niktoš, že ja, profesor matematiky, ryby zásadne nejem. Ryba má kosti, spriečená kosť v hrdle usmrcuje. Mňa, Mokroš, neusmrťíte. Šťuku odovzdám zákernému darcovi pred celou triedou. Ste moji svedkovia, drahí primáni.”

Profák sa triasal, bol bledý, no trieda krásne ožila. Šťuka v „príme A” ešte nebola. Matika – nematika, chalani povyskakovali z lavíc a nahnuli sa ku mne. Šťuke vyčnievala z novín papuľa a z papule zuby. Kvasnica

pre istotu začúval a drankal ju odo mňa pokľaciačky. Každý chcel šťuku. Komu ju dám? Sám neviem, čo mi to zišlo na um, zobral som milú šťuku a vyhodil z okna. Klasa vzdychla, na to zaznel bojový pokrik a chalani do jedného vybehli z triedy. Tri poschodia sa hnali po schodoch za šťukou a matikár za nimi. Vtom prihrmel do opustenej triedy dvojmetrový obor – slovenčinár a latinčinár – môj triedny, prezývaný Cézár. Pozrel sa na mňa zvrchu, nadýchol sa, jednou rukou ma zdrapol za zadok, druhou za krk, predpažil so mnou ako s pravítkom a vystrčil ma z okna na tret'om poschodí tvárou dolu: „Zlôduch! Pozeraj, čo si narobil! Na námestí sa bojuje a v škole zastal život!”

Život som nevidel, ten v tej chvíli nebol ani vo mne, no nevidel som ani šťuku, iba guču bojujúcich chalanov a nad nimi matikára so zalomenými rukami. Až vtedy som si uvedomil, že ak ma Cézár pustí, rozplesknem sa na trotuári a ... amen! Začal som strašne vrieskať. Nazlostený Cézár ma vtiahol dnu, postavil na nohy a štítivo povedal: „Fuj, nielenže vreštíš, ale aj smrdíš. Pustil si do gati?”

„Áno prosím, pustil. Aj šťuku som ja pustil.”

„Čo si myslel, že tvoja šťuka bude lietat’? Len aby si ty nevyletel zo školy. Bež domov, daj sa do poriadku!”

„Domov? V takomto stave?”

„Tak utekaj k Váhu. A druhý raz môžeš šťuku priniesť mne. Profesor Hajmach nevie, čo je dobré. Nemá fantáziu. Nečíta ani verše.”



**Imrich Fuhl**

**Na našom poli**

zachmúrené slnko  
 nezohrieva  
 ani plytkú stojatú vodu  
 neprebúdzá  
 naše svedomie  
     medzi tvrdými hrudami  
 len duše divých kvetov  
 prežívajú jar  
     v nečase časov  
 v predbúrkovom tieni  
 po búrke  
 len dobrí vtáci  
 – dravci nášho úhoru  
 hnojeného košťami predkov –  
 sa radujú  
     zapriahnuté kone  
 – otroci otrokov –  
 už neorú brázdy  
 pluhy chrlia zem  
 po buldozéroch  
     lež či sa nám  
 medzi nebo a peklo  
 dakedy vráti raj  
 veď (aj) sami sa vyháňame  
 z priestorov  
 vlastných slov a myšlienok  
     s tanistrou spomienok  
 plnej trpkosť – sladkého ovocia  
 nedokážeme prekonať  
 ani sami seba  
     strácame

najdrahšiu niť podstaty  
 čo nás sem viazala  
 k nášmu–cudziemu  
 stratenému raju  
         po zrade vernosti  
 nemôžeme byť svoji  
 darmo sa búrime proti burine  
 tá prežije  
 naše bojzlivé kroky  
 po cestičkách  
 dejín budúcnosti  
         márne chceme pestovať  
 bárs aj orchidey  
 v ohradených záhradách  
 keď sme raz a (naveky)  
 stratili pôdu  
 z ktorej sám od seba rástol  
 radostný zármutok  
 našich praotcov  
         ich už nebolí náš cudzí smiech  
 ani naše prisvojené slová  
 aj keď z ich rozpadnutých tiel  
 vyrástli korene  
 našej potratenej prítomnosti  
         sme ako stromy z jedného kmeňa  
 lež prelínajú sa nám konáre  
 rastieme na všetky strany  
         a v tej výške zabúdame na zem  
 z ktorej by mali vzkličiť  
 naše semená  
         na poli  
 kde vrana vrane oči (ne)vykole

*Andrej Severíni (Nadlak)*

## Prečo sa Jano Jandál dostal do nešťastia

– Ďuro, mlč!

Ďuro som ja.

To bola jeho reč. Vždy mi takto rozkazoval: mlčať. A po každom takomto rozkaze ja som sa ho pýtal:

– Nuž, a prečo?

A on mi na to vždy rovnako odpovedal:

– Preto!

Krátko, rázne a definitívne. Pre každú hlúposť som musel mlčať. Mlčať bolo asi preň, ako sa vraví, zlato.

A kolotoč takéhoto príkazu a takejto odpovede sa opakoval donekonečna. To však neznamená, že medzi nami nebolo nikdy dlhých alebo aspoň dlhších rečí. Bolo. Lenže tie reči mali svoje uzly, pri ktorých sa vždy zadrhávali. Tak aj teraz.

– Jano, – vravím mu, – rozpadáva sa ti plot.

– No, a?!

– Nechceš ho opraviť? Je najvyšší čas. Hydina ti vylieza na ulicu... minule ti sliepku rozpučil nákladniak...

– No, a?!

– Človeče, neblázni! Zajtra alebo pozajtra vylezie ti sviňa.. A čo potom?

Hoci celkom zbytočne, lebo i on vedel, čo sa v takomto prípade môže stať, teda celkom zbytočne som pokračoval:

– Môže sa ti stratiť, nákladniak ti ju rozšliape, narazí na ňu osobné auto, zabije ti ju, škody sebe, škody na karosérii... prinajlepšom dostaneš len pokutu na obecnom úrade...

– Ale máš fantáziu!

– Nechaj ty moju fantáziu... Vieš dobre, že to, ale i všeličo iné sa môže stať... no samá škoda. Nezáleží ti vari na tom?

– A teba čo do toho?

– Ty sa protiviš? Blázon si, Jano, a bláznov odvádzajú do bláznincov...

– Ďuro! – hrozivo zvolal. – Mlč!

– Nuž, a prečo?

– Preto!

Preskočím cez tento zvyčajný moment v našich rozhovoroch a vrátim sa k jeho predchádzajúcej otázke:

Čo ma do toho?! To, že si mi rodina. Keď ty nevieš zabezpečiť Mare pokojný život, tak musím ja. Mara je síce tvoja žena, ale i moja sestra...

– No, a čo?

– Čo sa tak hlúpo pýtaš? Nechápeš...

– Vari ma nechceš rozviesť...

– Aj to sa ti môže stať, a to bez toho, aby som ja priložil ruku. Sám budeš na vine...

Nečakal som, že tento argument zapôsobí. Bol ako balvan, nedal sa tak ľahko hnúť. A predsa...

Skrivil tvár a na perách sa mu zjavil hlúpy úškľabok.

– Tak teda... rozvod... – Toľko povedal a zavzdychal.

Vycítil som hneď, že je v pomykove. Zadrapiť som sa preto doň.

– A čo si myslíš? Dokedy sa bude Mara trápiť s takým chumajom?

Donekonečna?

Znova si vzdychol.

– Tak teda... rozvod... rozvedený človek... rozvedený...

Nechápal som síce prečo stále omieľa tieto slová, ale jedno som pochopil: balvan sa začína kolísať. Len trochu pritlačiť a pôjde...

– Tak čo? Opraviš plot?

– Bud' vôľa tvoja...

Ustúpil na celej čiare.

– Laty mám, prehnité nahradím... Len klinec by som potreboval...

– No, a?

– Odkiaľ také dlhé, ale nie veľmi hrubé...?

– V obchode majú, – odpovedám. – Je to jednoduché.

Znova vyzerá ako námesačný.

– Hm... to si len myslíš...

– Hľadal si? Nenašiel?

– Ďuro! – kričí. Zazerá a rozkáže: – Ďuro, mlč!

– A to už prečo? A zasa?

– Vieš čo? Keď si ty taký nanič hospodár, nuž nechaj to na mňa. Pôjdeme spolu. Určite nájdeme...

Vtíkol som doň istotu. Na tvári sa mu vyčasil.

Tie dlhé, ale nie veľmi hrubé klinec sme nikdy nenašli.

Mal pravdu Jano. Lenže na čo je dobrá taká pravda? Môžeš sa na ňu vykašľať, ako sa výstižne vyjadril švagor Jano.

A plot sa nadobro rozpadol. Kurence, kvočky, husi, morky, sviňa vypochoďovali na ulicu... A stalo sa podľa mojej predpovede: osobné auto narazilo na sviňu a bolo ju treba, ešte nedochovanú, hneď zabiť. Jano zaplatil majiteľovi auta ešte aj odškodné i pokutu na obecnom úrade... Pes hocikedy, vo dne, vybehával na ulicu, v noci pobehával sem-tam a hrozoivo brechal... sťažnosti občanov... a zasa pokuta... nakoniec uhrýzol výrastka jedného dobre postaveného pána... a boli z toho patričné neprijemnosti. Museli ho otráviť.

Ale tým sa všetko ešte neskončilo.

Mara, to ako moja sestra a jeho žena, podala žiadosť o rozvod.

Darmo prosil... že ako rozvedený...

– Čo vravíš, čo to stále táraš s tým rozvedeným...

– Ako rozvedený..., – habká, – ... nuž, ako... nemôžem zastávať funkciu...

– A rozplakal sa.

Až teraz mi svitlo v hlave.

Pracoval totiž ako vedúci úradu pre utuženie rodinného života a zabezpečenie správneho prírastku obyvateľstva.

– Nuž, – vravím, – nedá sa nič robiť. To máš od tých klincov, že si taký priberčivý. Chcel si nasilu len dlhé, ale nie veľmi hrubé... Mal si sa uspokojiť s tým, čo vôbec dostať... Zbytočne som si otkal nohy a zodral topánky toľkým chodením s tebou, veď no, vieš, ako...

– Ďuro! Preboha, mlč!

Týmito slovami sme sa navždy rozkmotrili. Lebo ja som nechcel mlčať.



*Anna Bucková*

## Rozhovor po rokoch – o Čabe, ale i o inom – napísaný pre Čabiansky kalendár

Čabania sú roztrúsení nielen v Maďarsku, ale i ďaleko za hranicami, žijú i v iných krajinách. S pani Helenou Lošákovou som sa stretla na Slovensku v Partizánskom. Niektoré jej spomienky som zachytila pre Čabiansky kalendár, pre vás – čitateľov.

---

– *Pani Helenka, začnite, prosím, svoje spomienky od svojho detstva.*

– Od malička som vyrastala v Békešskej Čabe, v časti Jamina na ulici Báthory. Moji rodičia sa volali Pavel Račko a Mária Račková a ja Helena Račková. Doma nás bolo šesť detí, traja chlapi a tri dievčence. Z toho najútlejšieho detstva si veľa nepamätám.



Viem len, kde sme bývali, kto boli moji príbuzní a to, že v tom čase pred II. svetovou vojnou, tam bola veľká bieda. Do práce chodil nielen otec, ale aj mamička pracovala v tehelni v Jamine, aby nás uživila.

– *Aj keď si zo svojho najútlejšieho detsva v Jamine veľa nepamätáte, predsa ste mi spomínali jeden zážitok, ktorý vám na celý život utkvel v pamäti. Môžete ho zopakovať?*

– Áno, bolo to asi v roku 1938. Otec pracoval už v Budapešti, doma sa o nás starala mamička. V jeden sychravý novembrový večer, keď nás mamička uložila spať, vzala najmenšieho bratov nočníček a chcela ho vyniesť von. Keď prišla ku dverám, zrazu akoby jej niekto výstražným hlasom povedal: „Nechod’ von! Nechod’ von!” Mamička sa poobzerala, nikde nebolo nikoho, pokročila ďalej. Dvere sme mali také duplované, dvojité. Otvorila prvé dvere a znovu ešte mocnejší hlas počula: „Stoj! Nechod’ von!” A tak mamička položila nočníček medzi dvojité dvere, prikryla ho niečím a vrátila sa do kuchyne. To bolo jej i naše šťastie. Ráno starší súrodenci i ona zistili, že nám niekto z komôrky vykradol chlieb, klobásy, slaninu, detské oblečenie, prádlo i vrecia, ktoré sa používali na múku a obilie. A práve podľa tých vriec žandári chytili zlodca v Segedíne, keď ich predával na trhu. Nevšimol si, že na nich bolo vypálené meno Pavel Račko. Zlodcom bol mladý 18-ročný chlapec z Jaminy. Jeho meno si pamätám, no nebudem ho teraz po rokoch prezrádzať, aby sa zaňho rodina nehanbila. Žandári ho pri vyšetrovaní doviedli k nám, aby ukázal, čo a ako robil. A na otázku, čo by bol urobil, keby ho táto žena bola pristihla pri čine – odpovedal: „Touto sekerou, ktorou som vypáčil dvere, bol by som ju zabil.” Takže vidíte, krádež sa udiala vtedy, keď našu mamičku neznámy hlas varoval, aby nešla von.

Je to neprijemná spomienka, ale nič také a podobné sa viac neudialo, ba naopak, na neskoršie obdobie mám mnoho milých spomienok.

– *Takže, pod’me k nim. Čo nasledovalo ďalej?*

– Asi od roku 1939 do roku 1946 sme žili v Budapešti, lebo otecko tam dostal prácu i krásny služobný byt. Bývali sme vysoko na kopci a mali krásny výhľad dolu na mesto. Ja som bola taký všadebol, musela som dávať pozor na mladšieho brata i sestru, čo sa mi nepáčilo a tak som občas za seba, ale i za nich od mamy dostala „világoš”. Mama bola veľmi prísna a veru mi narobila aj „klobásky” po tele. Spomínam si, že raz sa mama dlho nevracala z mesta. Bola zima, záveje a ja som sa-ako dieťa – vybrala ju hľadať. Pravdaže, cestou sme sa obišli. No, keď som prišla domov – to bola výplata! Už bola tma a ona trpela strachom o mňa. Po mojej výplate sme sa hodili jedna druhej do náručia a plakali obe.

– *Z Budapešti ste sa opäť potom vrátili do Čaby?*

– Cez vojnu, keď sme v Budapešti nemali ani čo jesť, nás volala mamina sestra na samotu Kišsénaš blízko Kondorošu. Jej rodina tam mala bohatý

sálaš. Tam sme prežili najťažšie chvíle, chvíle, keď bombardovali Budapešť a keď tam nebolo čo jesť. Po vojne, v roku 1946 sme sa i tak vrátili do Békešskej Čaby. Keďže sme nemali svoj dom, bývali sme u krstných rodičov na Bem ulici.

– To ste však už boli taká mladá slečna, ktorá sa už nehrala s bábikami, ale pokukávala po chlapcoch, však?

– Áno, po návrate do B. Čaby, do Jaminy, som veľmi rada chodievala do klubu mládeže, ktorý bol na Orosházi ulici. Tam sme sa stretávali dievčence i chlapci, všeličo sme vystrájali, hrali divadlá, spievali, tancovali. Mamička ma však do klubu nerada púšťala, hoci to bolo blízko. To viete, o také pubertáčky sa väčšina rodičov vždy bojí. Takí boli aj moji rodičia.

– Keby ste ešte niečo „zalovili“ v pamäti a vytiahli ešte nejakú spomienku práve na tento vek.

– Mali sme založený spevokol. Hrávali sme aj divadlá, väčšinou spevohry. Ja som spievala sóla. Spomínam si na spevohru „Diák szerelem“ (Študentská láska). Tú sme hrávali aj na okolí. Veľmi dobre sme sa znášali, jedno krivé slovo medzi nami nepadlo. Hovorili sme i spievali po slovensky i po maďarsky – ako kedy prišlo. (Teraz pani Helenka vyťahuje fotografiu, pozrie na manžela a potmehútsky sa rozosmeje.) Viete, mala som aj kamaráta, Laci Gyarmati sa volal. Hral v kapele na bubon. Raz večer po zábave mi prišiel pod okno s kamarátmi zahrať serenádu. Inokedy som dostala serenádu pod oknom od Ďurka Mikľu. Aj on hrával v kapele. Ja som bola ich speváčkou. Spomínam si na toto obdobie veľmi rada.

– *A ako v tom čase vyzerala Čaba? Ako Jamina?*

Výstavba ešte nebola taká ako dnes, ale mnohé domy boli už vtedy veľmi pekné. A hlavne boli veľmi čistučké a upravené. To sme aj pred domami zametali, jeden pred druhým sme sa usilovali, kto skôr a krajšie. Čaba bola veľmi čistučké mesto.

– *A ľudia?*

– Ľudia medzi sebou veľmi dobre nažívali, veľmi-veľmi dobre sa znášali. Susedia nažívali v zhode a v pokoji, pomáhali sme si radi, ochotne a nezištne, teda bezplatne. Skutočne aj vzťahy boli veľmi ľudské, vychádzali sme spolu veľmi dobre. Nič nepadlo ťažko pre druhého urobiť, pomôcť mu. Žili sme ako jedna veľká rodina, keď niekto mal trochu navyše, už sa podelil s tým, kto nemal a podobne.

– *A kedy sa vaše vzťahy s mládežou v Jamine oslabili, alebo prerušili?*

– Nuž vtedy, keď sa v rodine zmenila situácia. V roku 1948 sa rodičia presídlili na Slovensko. Bola to pre nás šťastná situácia. V Maďarsku sa našej rodine ťažko žilo, otec každú chvíľu hľadal prácu, nemali sme vlastný dom. Tešili sme sa, že na Slovensku dostane prácu i bývanie. Tak aj bolo. Usadili sme sa v Komárne. Rodičia odišli s najmladšou dcérou Aničkou,

brat Vojtech už od r. 1946 študoval v Banskej Štiavnici a ja som bola na Slovensku na brigáde. Traja starší súrodenci vtedy ešte zostali v Maďarsku, mali už založené vlastné rodiny.

– *A na akej brigáde ste vy boli na Slovensku?*

– Medzinárodná stavba mládeže sa volala Trať mládeže a budovali sme ju medzi Banskou Štiavnicou a Hronskou Dúbravou. Trať mládeže bola jednou z prvých stavieb mládeže a pomáhala riešiť ekonomické problémy krajiny. Práce na spomínanej Trati mládeže sa začali v apríli 1948 a skončili v októbri 1949. Na výstavbe vyše 20 km železničnej trate sa zúčastnilo postupne skoro 50 tisíc mladých ľudí zo Slovenska, z Maďarska, Bulharska, Poľska, Francúzska, Nórska, Rakúska, Albánska a iných krajín.

(Keď hovoríme o tejto mládežníckej stavbe, pani Helenka, vytiahne skadesi staré ošúchané noviny Sloboda /júl 1948/ a spolu pozeráme, kde sa na celej strane píše o brigádnikoch z Maďarska. Ja z tohoto článku kúsok odcitujem: „Aj s čabianskymi brigádnikmi a brigádnickami sa dávame do reči. Prvá nám padla do oka Helena Račková, ktorú naši čitatelia zaiste dobre poznajú zo »Slobody«, lebo veď často účinkuje na kultúrnych podnikoch čabianskej mládeže.”)

– *Pani Helenka, myslíte, že aj dnes mladí ľudia chodia na také brigády, že sa tak zapália pre nejakú stavbu?*

– Neviem, či sa aj dnes organizujú a ako i aké brigády sa organizujú. Mládež by si však vždy mala nájsť niečo užitočné, nájsť a robiť vo voľnom čase niečo prospešné. Oni to však i dnes vedia a iste i mnohí robia napr. pri ochrane prírody. Vtedy, keď bolo pár rokov po vojne, vládlo medzi mladými také nadšenie – urobiť niečo veľké a dobré. Ja som sa na Trati mládeže veľmi dobre cítila, preto som tam bola dvakrát. Bol to kúsok mojej mladosti a spomienky na mladosť bývajú väčšinou pekné, no nie? (Dávam za pravdu a pokračujeme ďalej.)

Keď som sa vrátila z druhej brigády do Čaby, už som tam rodičov nenašla. Medzitým sa presídlili. Presídľovanie ešte prebiehalo a tak s jednou skupinou presídlencov som za rodičmi odišla i ja.

– *A čo v Komárne? Ako sa tam vyvíjal váš život?*

– Našla som si tam prácu i ja, stretávala som sa so seberovními. Rada som spievala a tak som i v Komárne chodila do spevokolu. Bol to cirkevný spevokol pri evanjelickom kostole.

– *Podelite sa s čitateľmi s nejakou príhodou z tohto obdobia?*

– Raz sa vydávala moja spolupracovníčka. Mňa nahovorili, aby som jej prišla na sobáš spievať. Dala som sa nahovoriť a spievala som jej v rímsko-katolíckom kostole na sobáši Schubertovu Ave Máriu. (Na moje želanie ju pani Helenka zaspievala aj teraz a musím uznať, že krásne.)

– *V našom rozhovore sme stále ešte len v rokoch 1948–49. Teraz žijete v Partizánskom a ako vidím – nie sama, ale žijete tu s rodinou. Priblížte ďalšie roky svojho života.*

– V Komárne okrem práce a spevokolu sme chodili i na zábavy. Pravda, na zábavu vtedy ešte vždy len s garde – dámou. Mne ju robila mamička. Na jednej takej zábave nejako viac pozrel na mňa jeden vojačik. Ja som pozrela na neho, vypýtal ma od mamy do tanca a tak sa začala láska. V roku 1951 sme mali v evanjelickom kostole v Komárne svadbu. Na klavíri nám hrala moja kolegyňa, ktorej som ja spievala na sobáši, no spievať sa nikto neodvážil. Po svadbe som prišla za manželom do Partizánskeho. Spočiatku sme bývali v podnikovej slobodárni, lebo obidvaja sme pracovali v tunajšej továrni na výrobu obuvi. V roku 1952 sa nám narodil syn Vladimír, potom dcéra Helena a s odstupom času dcéra Oľga. Medzitým sme bývanie v slobodárni vymenili za bývanie v rodinnom dome. Odvtedy už ubehlo veľa rokov, deti vyrástli, vyštudovali, my sme zostarli. Sme s manželom na dôchodku, bývame sami, deti chodia na návštevu.

– *Pani Helenka, ja sa ešte vrátim k vašej rodine v Maďarsku. Okrem vašich rodičov a ich troch detí, sa ešte niekto v tom období presídľovania presťahoval na Slovensko?*

– Sestra Mária bola vydatá na Sarvaši. Neskôr sa i ona s manželom prisťahovala na Slovensko. Žili v Hulvinkách pri Leviciach a teraz žijú v Leviciach. Dvaja starší bratia zostali v Maďarsku. Už nežijú. Rodičia a mladší brat Vojtech sú pochovaní v Komárne.



Manželia Helena a Vladimír Lošákovci po rokoch, a ich tri deti: Vladimír, Helena, Oľga

Z otcovej strany sa ešte presídlili do Nových Zámkov Žilákovci a z matkinej strany sestra do Kameničnej pri Komárne.

– *Kedy ste boli v Čabe naposledy? Žije tam ešte niekto z vašej blízkej rodiny?*

– Naposledy sme tam boli v roku 1970. Môj zdravotný stav nedovolil a nedovoľuje, aby som sa na tie známe a milé miesta ešte raz vybrala. V roku 1970 ešte žilo mnoho mojich príbuzných. No, odvtedy už pomreli krstní rodičia, tety, sesternice, bratanci. Žije už len jedna sesternica a jeden bratranec. Oni sú už starí a chorí, oni nemôžu cestovať sem a ja tam. Dávno sme sa nevideli. Občas si napíšeme.

– *A celkom na záver. Čo by ste zaželeli svojim spolurodákom Čabanom takto na diaľku?*

– Čo by som zaželela? Všetko len to najlepšie. Hlavne, aby sa im choroby vyhýbali, aby mali radostný a pokojný život. A ak to náhodou tak nie je, tak by som im priala, aby sa do Čaby vrátilo to pekné z mojej mladosti a to je – to úžasne krásne spolunažívanie ľudí, tie ich pekné vzťahy, ochota, láskavosť a dobrosrdečnosť, lebo tam, kde panuje medzi ľuďmi láska a porozumenie, tam je život ľahší a krajší.

– *Ďakujem za milý rozhovor a pekné spomienky.*



## Tá krásna slovenská minulosť

Na verímboha naša prítomnosť nič dobrého nám neprináša. Aspoň na malú chvíľočku utečme z nej do krásnej rozprávkovej minulosti. Že vraj „za Ferenc Jóžku bol dobrý svet“ spomínali starší ľudia. Aj môj hrdina, o ktorom mi stará mať rozprávala, v tých rokoch bol mladý a v dedine najmocnejší mládenec. Narodil sa podľa zlých jazykov ako dieťa lásky. Bývali blízko pri škole a pán učiteľ, kedy-tedy, keď manžel nebol doma, navštevoval peknú nevestu, totiž jeho mamu. Preto dedinčania medzi sebou ho volali len podľa prirodzeného otca, Jano Galas. Otec, ktorý ho vychoval, Pavel Urban, alebo o ničom nevedel, alebo poznal pravdu, len ho tá nezaujímala. Vychoval švárneho šuhaja Janka a bol naňho pyšný.

V tých rokoch dievky ešte celú zimu chodievali na priadky. Tam sa stretávali s mládencami. Na priadky samozrejme chodieval aj Jano Urban s dobrým kamarátom Paľom Gašparom, ktorý tiež nebol na zahodenie. Bola v dedine aj žandárska strážnica. Žandári svoju moc si často ukazovali na priadkach. Zámienkou rušenia pokoja, mládenecov, ktorí boli na priadkach, vyvolávali po jednom von a dobre ich nabili. Najmä dvaja mladí žandári boli chýrni bitkári. No týchto žandárov Jano Urban s kamarátom

Paľom Gašparom raz v noci vystriehli, a tak ich zbili, že svoji druhovia ich museli odviezť vozom na strážnicu. Pušky a šable zbitých žandárov na druhé ráno našli na farárovom hnojisku, pichnuté do hnoja. Na bajonetoch pušiek boli zavesené pyšným kohútim perom ozdobené žandárske klobúky. Farárovo hnojisko dobre bolo vidieť z cesty. Ľudia sa na to chodievali dívať, pokým ich žandári neodohnali. Potom všetkých mládenčov pozháňali na dedinský dom, ale nič sa nevyzvedelo. Odvtedy žandári priadky nikdy neobtáždžovali.

Roky sa míňali a Jano Urban s bývalým kamarátom Paľom Gašparom ostali kmotrovia. Raz sa stalo, že Jano Urban išiel na jarmok kúpiť jalovicu. Stretol sa so svojím kmotrom Paľom Gašparom, ktorý viedol na jarmok práve takú jalovicu, akú si on mienil kúpiť. Tak išli ďalej spolu. Na krátky oddych sa pristavili pri jednej hôrke. Paľo Gašpar jalovicu priviazal o strom, potom si obaja sadli na peknú zelenú trávku. Ako sa zhovárajú, blízko nich poskakovala veľká žaba. Jano Urban hovorí:

„Kmotor! Podľa viery túlania duše mohla by tá žaba byť aj tvojou starou matkou.”

Kmotor mu na to:

– Prečo nie tvojou starou matkou? Vieš čo? Ak ju napoly prehryzneš, dám ti jalovicu.

– Hovoríš to vážne?

Jalovica bola pre Paľu Gašpara veľmi napredaj, „bol v úzkych”, vôbec nemyslel na to, že jeho kmotor to urobí.

– Ak žaľu prehryzneš, na moju dušu, jalovica je tvoja.

– K istote daj jej pas mne!

Kmotor sa načiahol do vrečka a dal pas kmotrovi.

Myslel ešte vždy, že je to len dobrý žart, ale Jano Urban nežartoval. Chytil žabu a ozaj ju prehryzol a potom si odpľul.

Paľo Gašpar hundral, škrabal si hlavu, ale keď raz prisľúbil, tak prisľúbil. Jalovica ostala kmotrova.

– Teraz už čo robiť. Ist’ domov alebo na jarmok – spytuje sa Jano Urban. Pre neho bolo už všetko jedno. Kmotrovi však nebolo po vôli. Už nemal ani jalovicu ani peňazí. Ako a načo pôjde domov. Odpovedal takto:

– Pohli sme sa na jarmok, tak poďme. Potom uvidíme.

Jarmok bol – ako obyčajne – veselý. Pristavili sa pri šenku. Jano Urban, keď už mal jalovicu aj peniaze mu ostali, priniesol pol litra slivovice a spolu ju pekne s kmotrom „vyslopali”. Nálada sa im zlepšila.

„Zo zvedavosti sa pokúsme jalovicu predať, čo nám za ňu ponúknu – hovoril Jano Urban.

– Dobré, poďme, pozrime sa na dobytok – odvetil kmotor. Jalovica bola pekná, kupci ich obchádzali. Jano Urban pýtal takú sumu, ktorá iste

nikomu nevyhovie. Ale jeden z kupcov sa dal do jednanja. Cápali si do dlaní, že im až očervenali. Jalovica však nebola napredaj, pohli sa s ňou domov. Pri hôrke sa zas zastavili na krátky oddych. Jano Urban priviazal jalovicu o strom, obaja si sadli a potichu si pospevovali. Slivovica ich už bola rozohriala. Jeden kmotor spieval od radosti, druhý zo žalosti. Paľo Gašpar pritom rozmýšľal, ako ísť domov z jarmoku aj bez peňazí aj bez jalovice. Čo povie doma žena? A vtedy zazrel tiež jednu žabu. Hovorí kmotrovi:

- Vieš čo, ak mi vrátiš jalovicu, prehryznem aj ja žabu.
- Neverím ti!
- Veríš-neveríš, stojí stávka?
- Stojí! Nech to vidím!

Kmotor chytil žabu do úst a myslel iba na jalovicu. Žabu tiež prehryzol. Jalovica ostala zas jeho. Jano Urban sa dal do smiechu. Bolo mu tak smiešne, že sa za brucho chytal.

– Kmotor! Ale sme mi veľkí blázni. Obaja sme prehryzli žabu, a nevyhrali sme nič. Ty si jalovicu nepredal, ja som nekúpil a deň nám prešiel. Teraz čo?

Išli za do šenku a riadne sa opili. Potom spolu viedli jalovicu domov, aby kmotru uspokojili, že sú živí a veselí.

Jano Urban aj naďalej chodil do krčmy. Bol figliarom, preto ho chlapi mali radi. Raz im hovoril takto:

- Za liter pálenky privediem svoju ženu a zastane si pred vás nahá.
- To nedokážeš! – hovorili mu.
- Stavme sa, že dokážem!

Aj sa stavili. Jano Urban privedol ženu do krčmy. Prítomní boli zvedaví, čo teraz bude. Nuž to bolo, že na veľký, čistý papier napísal H(á) a nato postavil ženu. Stála tam teda pred chlapmi nie nahá, ale na H(á). Chlapi liter pálenky zaplatili a razom ju tam spolu aj vypili.

Jano Urban už zaplňal rovnú deväťdesiatku, ešte vždy chodieval do krčmy. Keď zmena jazyka nastala aj v krčme a mladšie generácie hovorili už aj tam iba po maďarsky, pri pohári vína si pospevoval po slovensky. Poznal veľa slovenských piesní, ktoré zachoval pre nás pred úplným zánikom. Smrť však ani jeho neobišla a spolu s ním odniesla aj našu slovenskú minulosť.

**Štefan Lami**

# Ako vyhrával Žiga Cejzárovi

*(Autor rozprávku venuje Ondrejovi Lopusnému)*

Bola raz svadba na Alberte. Najbližší priateľ svadobného otca bol sused. Jeho prosil ísť pre muzikantov na Slovenský Komlôš. Došli teda muzikanti na Albert ako páni. U svadobného gazdu schádzali dole z koča v poradí hierarchie svojej skupiny. Najprv primáš, potom flautáš, bráčáš, kontráš, cimbalista a naposledy basista. Hierarchia jestvuje všade na svete, prečo by nebola práve u Rómov? Aj autorita sa ich týkala asi v tom poradí, ako schádzali dole z koča. Keď si nástroje pripravili, začali vyhrávať. Ozajstná svadba sa začala s muzikou, ako keby sa to ani nerátalo, čo sa pred ich príchodom odohrávalo. Hrali milí hudci, ako sa patrí, do ranného úsvitu. Keď sa svadba začala rozchádzať, muzikanti už neboli takí dôležití. Hostia boli už pomoknutí, medzi nimi aj sused. Slovom nemal kto ísť s nimi domov. Pokým vyčkávali, posadali si okolo stola a začali si zarobené peniaze deliť. Primáš všetky peniaze, ktoré mu chýrni pijáci šnúrovali do sláčika, aj ktoré dostali za grošový tanec a ktoré mali dojednané dopredu so svadobným otcom, pokládol z vrecka naprostred stola. Potom začal ich rozkladať na toľké kôpky, koľkí sedeli okolo stola. Malo to byť delené spravodlivo. Primáš ale raz dva razy ako keby sa bol náhodou pomýlil, basistu vynechal. Zostala z toho veľká zvada. Cigánska hudba bez basy, jak veľká omša bez zvonu. Ani sami nevedeli, prečo basistu vždy takto ukrátili.

– Ja som hral tak, jak vy. Patrí mi aj plat taký – hovoril Žiga urazený. Primáš mu nato:

– Ano, patríť patrí, len sa ti nedostane...

Keď si muzikanti peniaze takto rozdelili a žiadny furman sa im nenašiel, až sa chceli dostať domov, museli sa pustiť peší. Iba cimbal ostal na Alberte. Každý si chytil pod pazuchu svoj nástroj, a hajde smerom na malý Komlôš križom cez dep. Takto volali komlôšske pasienky, cez ktoré cesta z Albertu bola skoro o polovicu kratšia, ako po rovnjej ceste.

Na týchto pasienkach pasávali komlôšske čriedy. Pastieri ráno ich vyhnali a večer išli s nimi domov. Dedinskí býci ale bývali zavrení cez noc vonku v karáme. Práve v ten večer kraviar zle zavrel jedného mladého býka, volal sa Cejzár, a na jednu mladú kravku došla tá chvíľa, od ktorej aj zviera sa správa neobvyklejšie, jak inokedy. Je to ozaj do naha vyzlečená skutočnosť. Každé ceckaté stvorenie tým istým spôsobom ostane plodné. Ešte i človek musí sa dostať z božského olympu dole na skutočnú zem a len prozaicky môže to vykonať, ak chce potomstvo splodiť. V dejinách

ľudstva bez toho vraj iba raz sa stalo ináč. Ale ako je známe, výnimky upevňujú pravidlo.

Keď sa svet na pastviskách utíšiľ, kravka sa blížila k svojmu vytúženému gavalierovi. Tam sa prechádzala, ošmietala a znepokojovala Cejzára. Ten s tvrdou hlavou toľko rincoval po vrátach, že sa mu otvorili. Potom sa už spolu popasievali vedľa seba po širom pastvisku. Malá kravka málo zaostala a od zadu poňuchala svojho obrovského druha. Potom ho predišla, aby to aj on urobil. Keď býk už nevládal so sebou, postavil sa na zadnie nohy a zrýchlenými krokmi sa blížil k svojej družke. Tá ale sa mu ešte nechcela poddať, rýchlo odbehla. Ako keby ľubostná predohra aj u nej záležala. Cejzár sa pobúrili a celou silou začal klat' do zelenej trávy. Našim muzikantom cesta viedla vedľa stráni, a práve vtedy ta došli, keď sa býk nemal na kom vypomstiť. Zazrel prišielcov, zareval a v tej minúte sa rozbehol za nimi. Tí dosť včas zbadali hrôzu, ktorá sa oproti nim valila, aj sa porozutekali, ktorí skade. Pomýlený býk nevedel náhle akým smerom má bežať. Ale jeden z hudcov stál, ako skamenený. Bol to Žiga basista. On chudák so svojím ťažkým nástrojom odbehnúť nevedel. Keď si tam nechá basu a odbehne, býk mu ju môže dolámať, potom s čím si bude zarábať na chlebička? Triasol sa ako osika a myslel si takto:

Zverím sa na Boha, bude, ako bude. Vzal basu dole z pleca, že si naposledy ešte raz zahrá. Býk práve vtedy došiel k nemu. Zastal pred čudným obrazom a počúval. Žiga hral na svojej base, a hral. Už si vyhral celý svadobný repertoár a chcel si málo vydýchnuť. Cejzár vtedy sklonil hlavu, veľmi zafučal a s prednou pravou nohou začal hrabať, ako keby bol hovoril:

– Žiga, alebo budeš húst', alebo ostaneš aj s tvojou basou tu navždy. Neostávalo mu iné, iba hrať. Cejzár zas sa dal do pohodlnej pozície, a akoby tančil, skákal z jednej nohy na druhú.

Žigu z trápneho polozenia oslobodil kraviar. Prišiel s gazdom mladej kravky ju hl'adať. Kraviar založil povraz na hudbu počúvajúceho a utíšeného Cejzára, a pekne ho odviedol odtiaľ. Žiga za dobrú chvíľku od ľaku sa nevedel z miesta pohnúť. Potom horko-ťážko sa pohol k jaslám, kde napájali stádo, dať sa doporiadku. Hanba-nihanba pustil do nohavíc. A komu by to bolo do smiechu, spytujem sa ho, že čo by bol robil on na Žigovom mieste?

**Štefan Lami**



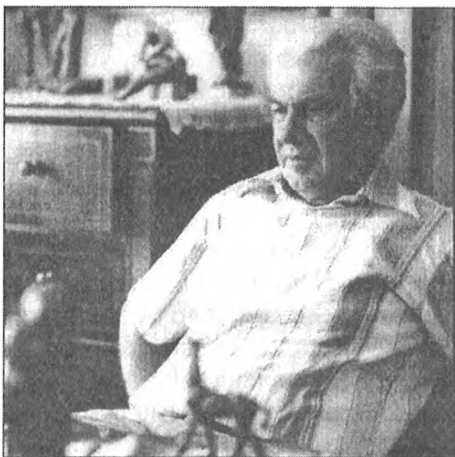
## Pavel Lipták 75 ročný

**„Čabän Pavel Lipták je ešte len 33 ročný a je prvým knihovníkom krajiny odmenený Kossuthovou cenou, ktorú dostal v roku 1954...“**

*(Adam Sák: O župnej knižnici v Békeščabe. Náš kalendár 1956.)*

Od spomenutého článku o Pavlovi Liptákovi sme nečítali ani v Našom kalendári a nepísali o ňom ani v Čabianskom kalendári. Teraz využívame príležitosť, jeho 75 ročné životné jubileum, aby sme urobili rozhovor s ním, v ktorom sa chceme dozvedieť, čo všetko sa stalo s ním odvtedy.

Na otázku, aké mal detsvo, začal hovoriť o prostredí, v ktorom prežíval determinujúcu časť svojho života. Rozprávanie začína prvým súpisom ulíc v Békéšskej Čabe, ktorý sa konal v roku 1851. Vtedy v prvom desiatku – totiž okrese – bolo spísaných 18 ulíc. Dodnes vari jedine len meno ulice Arany zostalo pôvodné, pomenovanie ostatných ulíc sa i viackrát zmenilo. Vlastne i meno tejto ulice sa menilo. Ulica pôvodne bola pomenovaná ulicou Arany preto, lebo porty sa tu predávali za jednu zlatku (egy aranyért). Od roku 1910 ulica nesie meno veľkého maďarského básnika Jánosa Aranya.



– Tu som sa narodil, v matkinej rodine, v dome Gajdáčovcov. V ulici bývalo ináč päť Gajdáčovcov, všetci príbuzní. Teraz v ulici Arany ani jeden Gajdác nebýva. Podľa povolania jedným z nich bol Gajdác-učiteľ, ktorý býval na rohu ulice. Tento pekne kresil a zaoberal sa i farbením čierno-bielych fotografií. Druhý, ktorý býval naproti nám, bol Gajdác-pekár, predtým murár. Mal viacero detí. Z tohto rodu si vybral manželku i známy stredoškolský učiteľ telesnej výchovy, prvý čabiansky tréner gymnastiek Lukács Rácz, známy ako Luki bácsi, otec Ildikó Suchovej, ktorá vyučovala i na slovenskej škole, a tiež i podobne známy stredškolský učiteľ István Csák, ktorý študoval i na univerzite v Cambridge. Dnes z týchto Gajdáčovcov, teda z našich príbuzných žijú aj v Amerike. Ďalší Gajdác z ulice Arany, Matej, bol i africkým poľovníkom a tiež oficiálnym

fotografom etiópskeho cisára Selassié. Môj starý otec po matke Gajdáč – znamenitý murár, precestoval Monarchiu, pracoval i v Miláne a zameral sa predovšetkým na barokové ozdobovanie priečelí domov.

O ňom uchováva Pavel Lipták v pamäti niekoľko veľmi ľudských historiek. Jedna z nich sa týka koňov, ktorú nám i vyrozpráva.

– Starý otec býval na rohu uličky, ktorá vedie na čabiansky chotár – časť Kerek (Kereki sikátor). Bola to úzka, počas dažďov ulica samé blato, najmä na jar a jeseň veľmi rušná. Často tu uviazli vozy naložené obilím, kukuricou alebo inými poľnohospodárskymi výrobkami. Vtedy niektorí pohoniči, aby kone uviaznutý voz vytiahli, začali na ne vykrikovať, mlátiť ich. Takéto trýznenie koňov starého otca veľmi trápilo. Preto kúpil koňa, aby mohol pomôcť tým, ktorí vozmi uviazli.

Starý otec mával kone predovšetkým preto, lebo bol ich veľkým milovníkom. Zbožňovanie týchto krásnych tvorov od starého otca som prevzal i ja. Dobré sa pamätám na jeho posledného koňa, na kobyľu zvanú Rózsi. Kúpil ju na Kondoroši. Keď mu ju predošlý majiteľ odovzdával, upozorňoval ho, aby si teraz zapálil, lebo keď sa pohnú, nebude mať na to možnosť, lebo kôň sa po Čabu nezastaví.

Keď týmto koňom starý otec začal furmančiť, aby sa mu ten pohol, bolo ho treba pobádať, bolo sa mu treba modlikať. Ale keď sa konečne rozbehol, potreboval voľnú cestu, aby sa potom do cieľa ani nezastavil. Raz, keď sused Vidovenec potreboval zaviezť sudy niekde, tiež sa nechcel ani hnúť. Po dlhom prosíkaní sa vychytil, zobral so sebou i zrub studne a bežal smerom k futbalovému ihrisku. Tam sa prevrhol a viac nevstal.

Po krátkom tichu sme v rozhovore pokračovali.

– Detstvo i mladosť do svojich 20. rokov som prežíval v kruhu rodičov a starých rodičov. Okrem nich i spoločenské prostredie spomínanej ulice silne ovplyvňovalo vývoj môjho charakteru. Boli sme tam obklopení samými zaujímavými osobnosťami. Okrem spomínaných príbuzných Gajdáčovcov naproti býval kovorobotník Pavel Hanko. Tento po vojne raz koncom týždňa, tým, že si ide po tabak, odišiel z domu a vrátil sa až po desiatich rokoch z Francúzska, kde sa i dvakrát bol zverboval za cudzineckého legionára a slúžil i v Afrike. Po návrate domov ako ranený a chorľavý, človek bez práce chodieval na rybačku k močidlám konopí. My, deti, sme tam počúvali jeho zaujímavé príbehy a historky. Raz sa tam objavili nejakí jazdci, sprievod mladej grófký Weinkheimovej a po francúzsky sa opýtali, či sú v jazere úhory (po maď. angolna). Pavel Hanko im po francúzsky odpovedal: „Sú tam i úhory.“ Týchto odpovedí veľmi prekvapila a preto si mysleli, že v spoločnosti odpovedajúceho každý po francúzsky rozpráva.

Pán Lipták potom ďalej objašňuje spoločenské prostredie, ktoré ho za detstva a za mlada obklopovalo, kreslí akýsi sociologický obraz ulice Arany. Na 58 portách žilo 62 rodín. Z 238 osôb 98 bolo detí. Bohatých v ulici vôbec nebývalo. Majetnejších, ktorí hospodárili na ploche 20–30 jutrov, zastupovali len 2–3 rodiny. Ostatní predstavovali chudobu. Z národnostného hľadiska obraz bol podobný. Žili tam tri maďarské rodiny, ktoré pochádzali za Sedmohradska, a okrem piatich židovských rodín bývali tam samé slovenské rodiny. Zo 20 rodín gazdovalo na akom-takom pozemku a asi 20 rodín bolo živnostníckych (po maď. *kisiparos*), štyria mali malý obchod, traja pracovali pri železnici, ale žil tam i jeden hasič, jeden robotník a ďalší iní zamestnanci. Ich manželky boli obyčajne zamestnávané len sezónne. 23 domov bolo pokrytých trstinou, svetilo sa petrolejovými lampami, na každom dvore bola vykopaná vahadlová studňa atď., atď.

Pavel Lipták ako 20-ročný opúšťa toto prostredie, sťahuje sa do VI. obvodu mesta medzi úradníkov, zriadencov (po maď. *hivatalsegéd*). Vtedy tam bývali i niektorí umelci, spomedzi maliarov Michal Vasas a Ján Jakuba, tento posledný naproti. Obidvaja tiež známi milovníci Čaby.

Všetko toto, čo nám Pavel Lipták porozprával, a všeličo iné má presne zvečnené písmom, kresbami a fotografiami v piatich zväzkoch rukopisov, ktoré začal tvoriť asi pred 20 rokmi. Ako typ človeka-pozorovateľa odvtedy zaznamenáva svoje poznámky, postrehy, reflexie o svete, ktorý ho obklopuje.

– Povedzte nám niečo aj o svojich štúdiách, buďte taký láskavý.

– Po skončení elementárky som začal študovať v známom čabianskom evanjelickom gymnáziu. Z 98 detí z ulice Arany piati sme sa dostali do gymnázia a 12 navštevovali mešťianku. Keďže môj otec bol krajčiom, ja tiež som chcel pokračovať v tomto remesle. Ale sa mi podarilo dostať sa na Vysokú školu pedagogickú Jánosa Apáczai Csere v Budapešti, kde som získal diplom promovaný knihovník. Medzitým som sa spriatelil s niektorými maliarmi. Na ich vplyv som začal kresliť a maľovať, pomerne neskoro, až v roku 1948, ale som dodnes vytrval pri tomto umení. Medzi svojimi majstrami spomeniem mená Vásasa a Jakubu, o ktorých som sa už zmienil. Najradšej si pripomínam meno Árpáda Sassa, lebo jemu môžem ďakovať najviac. Od neho som sa naučil, že umenie, ako je i maľovanie, to nie je nedeľné zamestnanie, ale práca, ktorá vyžaduje hodne času a energie.

Takto som sa stal medzi knihovníkmi maliarom a medzi maliarmi knihovníkom. Som šťastný, lebo ma obidve profesie prijali medzi seba. Ináč od roku 1952 vystavujem a v roku 1968 som sa stal členom Zväzu maliarov.

Už ako knihovník so štipendiom UNESCO som bol na študijnom pobyte vo Švédsku, Dánsku a Nemecku. Tiež ako odborník som mal možnosť navštíviť i Francúzsko, niekdajší Sovietsky zväz a takmer všetky susedné štáty. Moji príbuzní ma volali i do Ameriky, ale som sa nedal zvábiť. Nemám rád tú mentalitu. To nie je môj svet. Tiež v rámci študijných ciest som navštívil Moskvu, bývalý Leningrad, ako i bývalú Juhosláviu, Rumunsko a Česko-Slovensko. Prvá moja oficiálna cesta viedla do Prahy. Tam som rád chodieval, lebo jedine tam bolo možné vidieť napr. diela Picassa. Čo sa mi v Prahe nepáčilo, bol to Pamätník priateľstva národov, ohavný, 15 metrov vysoký pomník s postavami, ktorého len podstavec bol vyšší ako kandelábre. Zovšade ho bolo vidieť, celkom potláčal barokovú zlatú Prahu. Ale dobre poznám i Slovensko a Bratislavu. Z Békésskej Čaby sme neraz cestovali mikrobusedom spoznávať malebné kraje Slovenska. Hádám ani niet na Slovensku vidieka, ktorý by som nebol navštívil z nejakej príčiny. Knižnica mala družobné styky i s košickým múzeom, ktoré nám pri návštevách poskytlo auto, ktorým sme precestovali celé okolie. I Nitra mi je dobre známa. Ako zberateľ ľudového textilu ma zaujalo bohatstvo ľudovej kultúry tohto kraja. Mám bohatú zbierku ľudového textilu, detské a ženské čepce o. i. aj z tohoto vidieku.

– Pán Lipták, ste známy ako knihovník a maliar, ale aj ako zberateľ kultúry ľudovej materiálnej kultúry. Čo všetko máte pozbierané?

– Textilie, domáce tkaniny a výšivky s veľkým bohatstvom príznačných motívov čabianskych Slovákov a Slovákov žijúcich v Békésskej župe. Zozbieral som napr. do 40 kusov rôznych čepcov.

Mám veľkú, asi 500 kusov obsahujúcu zbierku hrnčiarskych výrobkov, zvlášť hlinené nádoby z bývalého Horného Uhorska (z dnešného Slovenska), zo Sedmohradska a z rôznych krajov Maďarska.

Ľudový nábytok som začal zbierať vtedy, keď to ešte nebolo v móde, keď sa tradičný sedliacky nábytok začal vymieňať moderným. V Slovenskom Komlóši v zbieraní mi bol rivalom evanjelický farár Ján Koppány. Pri spoločnom zachraňovaní starožitností sme sa dopredu dohodli, či môj alebo jeho bude prvý, totiž najcennejší predmet. Od Jána Pipíša na Álmos ulici mám napr. kasničku (po maď. saroktéma) z roku 1820 a o. i. aj železom obitú drevenú truhlicu, ktorú keby som bol vedel otvoriť, mohla byť zdarma moja. Musel som si ju tiež kúpiť. Ďalšia kasnička, ktorú tiež mám v zbierke, je z roku 1790.

V rozhovore sme potom pokračovali obšírnejšie o hrnčiarstve. Vysvitlo, že pán Lipták je dobrým znalcom i tejto témy. Zdôraznil, že najcennejšie hrnčiarske výrobky sa nachádzajú predovšetkým v Slovenskom Komlóši, na Ambróze a na Pitvaroši. Príčiny tohto spočívajú v nasledovných. Keďže sa niektorí komlóšski hrnčiari učili vo Vásárhelyi, vplývala na nich táto keramika, ktorú však Komlóšania obohacovali svojimi motívmi.

Sarvašanov ovplyvňovali majstri z Mezötúru a z Karcagu. Tiež iného charakteru sú hrnčiarske výrobky v Békésskej Čabe. Podľa Pavla Liptáka hrnčiarstvo od prelomu nášho storočia plynule stráca na svojej umeleckej hodnote. Ináč najstaršia „butelia“, ktorú Pán Lipták opatruje, je z roku 1830.

Vrátiac sa k pôvodnému zamestnaniu nášho jubilanta treba krátko načrtnúť podstatu jeho knihovníckej činnosti. Začiatky tejto činnosti siahajú do roku 1949, keď sa stáva povereným vedúcim obvodnej knižnice. Odvtedy vývoj knižníc v Békésskej Čabe a v Békésskej župe sa viaže s jeho menom. Jeho najväčším dielom je vybudovanie novej župnej knižnice. Predtým v rámci študijných ciest navštívil všetky významnejšie európske knižnice. Nová budova bola vedome tak plánovaná, akou je. Nie reprezentatívna, ale účelná, v súlade so svojím prostredím. Vysnený projekt bol len natoľko pozmenený, nakoľko si to moderná technika a technológia vyžadovala. Napr. dopredu vyrobené elementy, tzv. prefabrikáty, ktoré bolo treba len zmontovať. V tejto práci mu boli dobrými spolupracovníkmi inžinieri, ktorí dielo projektovali a postavili.

Po stránke obsahovej knižnica bola postavená tak, aby sa v nej mohli uplatňovať nové metódy, iniciatívy. Stala sa jednak základňou rozšírenia siete obvodných knižníc a skúšobným priestorom nového systému, takzvaného voľného výberu (po maď. szabadpolcos rendszer), voľného prístupu čitateľa ku knihám.

Keď bola nová budova postavená a moderný systém vyskúšaný, teda dielo bolo dokončené, 60-ročný riaditeľ župnej knižnice Pavel Lipták odišiel do dôchodku a ďalšiu jej činnosť zveril na nového vedúceho v osobe Zoltána Ambrusa, v ktorom videl záruku v pokračovaní započatej novátorskej činnosti.

Na otázku – ako umelec, či sa pokladá za maliara alebo za literáta – odpovedá, že popri civilnom zamestnaní zaoberal sa predovšetkým skôr maliarstvom, až neskôr literatúrou, ale sa nepokladá za literáta, radšej za píšmáka. Ako vedúci knižnice, ktorá disponovala aj malou kníhtlačiarňou, podujal sa vydať aj niektoré publikácie. Jedna z nich je seriál s titulom *Poesis Hungarica I–II.*, v ktorej uverejňuje práce najvýznamnejších súčasných maďarských básnikov, ako boli napr. Győző Csorba, András Fodor, Gyula Illyés, Dezső Keresztúry, László Nagy, György Somlyó a mnohí iní (vo dvoch zväzkoch spolu 40). Podobne publikuje i diela priateľov-maliarov od Lajosa Szalayho po Károlya Reicha v seriáli *Grafica Hungarica*. Ďalej spomenie i svoju bohatú korešpondenciu s umelcami, s ktorými sa dostal do styku. Počet týchto listov odhaduje až na 8–10 tisíc kusov.

Pavol Lipták ako maliar je predstaviteľom tradičnej dolnozemskej piktúry. Vystavovať začal v Hódmezővásárhelyi. Zúčastňoval sa umeleckých táborov v Mártélyi, kde získal tiež veľa dobrých priateľov. Mnohí z nich mali naň vplyv, čo však neznamená, žeby si nebol vytvoril svoj osobný štýl. O tomto hovorí nasledovne.

– Znakom mojej tvorby je predovšetkým to, že tvorím v prírode, motívy nachádzam v tunajšom kraji, v čabianskom chotári a zobrazujem život čabianskeho ľudu.

Už ako mladý som začal tvoriť v prírode. Bývali sme blízko Živého kanála. Vtedy ešte na mieste obytnej štvrť Lencsési boli záhrady ovocných stromov, kde som mal voľný prístup. Z týchto čias mám na obrazoch zachytený kraj od Gyulanskej cesty cez tehelné vo Viniciach až po Starý Kígyós. Iba mimochodom poznamenávam, že výstavbu spomenutého sídliska na mieste záhrad pokladám za hrubý zásah do prírody a mám žiaľ nad stratou takzvaných Kaštieľských viníc. Tento pozmenený kraj už nezobrazujem. Ale z 30-ych rokov opatrujem v sebe obraz močidiel konopí a ich okolia, tri belejúce sa stuhy, ktoré sa tiahnu od Okružnej hati až po horizont a v diaľke sa zbiehajú. Mohutný to obraz! I teraz vidím pred sebou napr. priebeh močenia konopí, veselú krajinku s ľuďmi, meniaci sa krásny svet. Ako sa konope v snopoch kladú do vody, zatážujú sa bahnom, po čase sa odtiaľ vyberajú, splachujú sa z blata, snopy sa povysrierajú do kúžeľov, aby sa sušili...

Tento svet už len oplakať môž, ale vrátiť ho – je nemožné.

Tento svet si vytvoril istý typ človeka. Chudobného sice, ale nie sťažujúceho sa na pomery, nie nariekajúceho. Takého, ktorý sám hľadal spôsob svojho uplatnenia sa. Vtedy ešte nároky harmonizovali s možnosťami. Prvý okres, kde som prežíval svoje detstvo, mnohokrát bol postihnutý prírodnými pohromami, ale bol vždy znova a znova postavený. Nie prepychovo. Každý jeho obyvateľ vedel, čo mu patrí. A toto neočakával od iných, ale si ho sám vytvoril. Takto prežíval storočia účelný, tradične stavaný obytný sedliacky dolnozemský typ domu, pozdĺžny, pod jednou strechou, orientovaný sever-juh, v ktorom sa vedeli i oddeliť generácie, a predsa žili i spolu. To bol svet, v ktorom som žil i tvoril. A keď sa tento pominul, ustúpil som, začal som tvoriť novým štýlom, nonfiguratívne, bez postáv, abstraktnejšie, náznakovito.

–ý.

## Len niekoľko fotografií

Dievčina bola vysoká a štíhla. Ako kráčala, jej dlhé vlasy tancovali na pleci, takmer sa hádzali čierne kučery, ako slnečné lúče blyskli na ne. Z dievčinej celej bytosti žiarila veselosť, dobrá nálada. Sebaiste kráčala po hlavnej ulici mesta. Jej vysoké topánky na opätku neprekážali jej v chôdzi, skôr sa zdalo, že pomáhajú jej. Pomáhajú jej zdôrazniť pôvabnosť, ženskosť. Nosila kabát, ktorý bol dlhý, strihaný v drieku, tmavozelený a mala ho rozopnutý. Chlapi sa obracali za ňou. Bola takým zjavom, za ktorým sa bolo treba obracať. Videlo sa, že je ešte veľmi mladá, zdala sa takou nevinnou, ale už bola kúzelná žena. Teraz začala objavovať svoju príťažlivosť pre chlapov.

Už bola jar. Príroda oznamovala obnovenie.

Aj dievča malo dobrú vôľu, cítilo, že je plné energie, je silné a mladé.

Videla chlapa, šiel oproti nej. Máličko sa aj usmievala naňho, nekoketne, len takým úsmevom, ako kto s každým sa chce podeliť o svoju dobrú náladu.

Aj muž sa díval na ňu, prešiel vedľa nej, potom sa obrátil. Potom sa celkom otočil, a pohol sa za dievčinou. Krátku chvíľu díval sa na jej hojdavú chôdzu, potom ju predišiel.

Dievčina sa máličko zatriasla, neuvedomila si, že ju sledujú.

– Nehnevaj sa – začal chlap. – Som Alexander, som fotograf. Si pekná, zapáchala si sa mi, chcel by som z teba zhotoviť niekoľko fotografií.

Dievča otvorilo svoje oči naširoko. Jej zelené oči sa začudovali, potom keď porozumela, čo chce od nej, trochu sa zasmiala.

– Zo mňa? – ani nevedela náhle, čo odpovie tomuto chlapovi. Lebo nie chlapec stál pred ňou, tento chlap mal okolo 40 rokov.

– Áno. Dovolíš? Mohli by sme urobiť niekoľko záberov. Pozrieme, že aká si na fotografií. Budeš dobrá v týchto šatách, perfektne ti slušia – nahováral ju chlap.

A dievča pristalo. Bolo také mladé a nevinné.

„Niekoľko fotografií a hotovo.“ – nazdalo sa a prikývlo.

– Tu bývam len niekoľko domov. Moje štúdio je v mojom byte. Máš čas, ideš? – spytoval sa Alexander, a dychtivo striehol odpoveď.

– No dobre. Teraz mám čas – súhlasila s ním dievčina. Nevidela nijaké zlo v tom, že by ju sfotografovali. Doteraz v živote ju ešte neobťažovali, ani teraz nepredpokladala o chlapovi, že so zlým úmyslom sa približuje k nej. Ešte aj svoj preukaz jej ukázal.

Naozaj nemuseli ísť ďaleko. Byt bol na prvom poschodí, ešte i tam šli výťahom.

– Nech sa páči, prosím! – otvoril dvere chlap pred dievčaťom.

Dievča vošlo. Byt bol pohodlný a priestranný. Na zariadení bolo vidno, že jeho vlastník žije v blahobyte.

„Áno, dievča, tento byt je luxusný.“ – myslela si v sebe po tom, čo sa trochu poobzerala.

– Čo ti môžem naliať? – pýtal sa chlap.

– Kolu.

– Sadni si – povedal chlap, kým vylial nápoj do pohára.

– Prosím, už som tu – dal jej do ruky pohár koly. V pohári bol aj citrón a ľadová kocka.

– Nechám ťa chvíľu samú, hneď prídem, iba prinesiem veci, ktoré sú potrebné k fotografovaniu – ospravedlňoval sa Alexander, prešiel do druhej izby. Vrátil sa rýchlo s fotoaparátom.

– No teda... ako sa voláš?

– Som Agneša – odpovedalo dievča a vstalo.

– Teda Agneša. Pekné meno – chlap sa usmieval. – Chcel by som ešte raz pozrieť tvoj pohyb. Buď taká láskavá, zodvihni si obidve ruky, a so zavretými očkami chod' pekne pomaly až tam po stenu – prikázal Alexander.

Agneša to urobila. Bol to vzrušujúci pocit.

– Veľmi dobre. Teraz sa obracaj, pod' proti mne, aj teraz maj zavreté tvoje očka – šepkal chlap.

Dievča išlo, mätko sa vlnilo. Keď došla k nemu, dievča cítilo na svojich perách mäkké ústa. Chlap ju pobožkal. Neočakávane, prekvapujúco a príjemne.

– Aby ovzdušie bolo voľné – usmieval sa chlap. – Sadni si sem. Viedol Agnešu k pohodlnému fotelu. Posadil ju, upravil jej vlasy, potom rozhodne rozopol šaty, aby bola väčšia dekoltáž.

– Tak je to lepšie.

A Agneša to všetko trpela. Do takého divého stavu sa dostala. Urobil niekoľko záberov, potom sa všetko tak zrýchlilo.

Šaty zleteli, a stroj iba pracoval.

Mohol robiť s ňou, čo chcel.

O niekoľko dni zase sa stretli. Zase urobil niekoľko fotografií, zhovárali sa... i potom sa milovali. To bolo nevyhnutné, hoci dievča nenašlo pravú radosť v tom.

A predsa často navštevovala chlapca.

Jeden deň potom ju prosil, aby mohol urobiť takú fotografiu, na ktorej je s druhou dievčinou, ako sa milujú. Od tejto chvíle chlap už nemal vládu nad dievčat'om. Kúzlo zmizlo.

Dievča vedelo povedať, že nie.

Utekla a už nikdy viac nenavštevovala chlapa.

Zarazila sa len neskôr, že ona vlastne bola v nebezpečí.

---

*Alžbeta Kolarovská*

## Ťažké rozhodnutie

– Moje dievčatko... – vzdychol si Ján ticho. Díval sa na malučičké dieťa, na svoje náručie, kde jeho vnútorné oči videli druhé malučičké dieťa.

Zmocnil sa ho hlboký žal, hrdlo mu zvierali trpké slzy.

– Moja malá bábika... – nemo nariekal, a stále sa len na tie veľké hnedé očka díval.

Žena tam pracovala pri nich. Žili v núdzi. Od druhej svetovej vojny minulo päť rokov.

– Čo je? – mrmlala žena takmer nepriateľsky. Mávla, potom pokračovala vo svojej práci.

– Čo som učinil? – rozmyšľal ďalej chlap tak ticho, že žena ani nepočula.

– Bože môj... Odpusti mi! Nemal som na výber... musel som žiť. – Zotrel svoje kotúlajúce slzy. Nevedel sa zbaviť obrazu druhej dievky. Tie veľké hnedé očka, tie isté očka na tomto dievčatku.

Táňa sladko zaspala v náručí svojho otca. Ten mätko pritiahol k sebe dieťa, cítil mäkkosť malej. Ale nevedel nájsť útechu. Voľačo sa začalo v ňom motať.

– Bude tak – začala dozrievať v ňom myšlienka, hoci plný bol žiaľu. Zložil dieťa do svojej malej postielky, ktorú on zhotovil z dreva, ktoré našiel okolo domu.

Malá ani necítila pohyb.

Žena nemo pracovala, s napnutými nervami, ale nehovorila nič. Ján ticho posadil sa na lavicu a začal mrvit' kukuricu.

Jeho myšlienky leteli ďalej... uleteli domov, do Maďarska. Myslel na svoje dieťa, na svoju manželku, ktorú nechal doma. Doma on mal zákonnú manželku a tri deti. Dvoch chlapcov a jedno hnedooké dievča – Alžbetku... – cítil, že sa začne triasť. Teraz s takou silou mrvil kukuricu, že zrnká len tak lietali do košíka. Zmocnila sa ho bezvládna besnota.

Ruská žena nevládala ďalej. Prestala s prácou a s tvrdým, hlučným krokom vyšla z domu.

– Nemôžem zabudnúť na vás – šepkal Ján. Pozrel na posteli ležiace dieťa. – Aj ty si moje. Ale oni sú moja riadna rodina – odvrátil svoj pohľad od dieťaťa. Tuho hľadel pred seba, Už nevedel plakať. Dozrel v ňom pevný zámer, akýsi lúč nádeje, začal ho hriať okolo srdca. Hoci ešte rozhodne nevypovedal, ale cítil, že to urobí. Vzdychol si hlboko. Videl seba na fronte v boji.

Boj a krv... padli vojaci-všade. Bojoval až do konca II. svetovej vojny, štyri roky. Za ten čas horko-ťažko videl svoju rodinu. Keď posledný raz

---

bol doma, jeho dievka ešte bola malá. Mala hnedé oči, bola polročná, ako táto tu teraz. Hlavu uchopil do dvoch rúk, a stískal, a iba stískal, akoby bol chcel odohnať boľavé myšlienky.

– Budeš si poznať svojho otca moja Alžbetka, moje dievčatko? – hovoril zajakavo sebe. – Onedlho budeš mať šesť rokov... – zaťal si päst', zatvoril oči. Nechcel navždy stratiť svoju rodinu! Jeho pravá rodina je v Maďarsku.

– Z môjho života vojna vzala štyri roky, potom nasledovalo päť rokov vojnového zajatia – myslel horko, naškľabil si ústa do plaču.

A ešte iba 32 ročný bol.

– Nechcel som zahynúť... chcel som žiť – bránil sa, ale vedomie viny ho hrýzlo. Vo vnútri cítil, že spáchal veľký hriech. Päst'ou vrazil medzi zrnká kukurice. Teraz cítil sa bezvládný. Zase prežíval minulosť. Videl seba, keď sa dal s touto ženou. Pravda, je dobrá žena, ale nikdy nebola medzi nimi láska. Urobil to pod nátlakom. Bol väzeň. Hladovanie, ťažká práca boli jeho osudom. Veľa jeho priateľov zahynulo. Taký bezvýchodiskový, beznádejný bol jeho život.

Ruská žena mu vtedy pomohla.

Žena prišla dnu. Vedro s vodou vláčila so sebou, to zložila. Začala hotoviť večeru, nehovorila ani slova, ani nehľadela na Jána.

Zahalila sa do vlákna mlčania, pocítila kritickú situáciu chlapovu, ale nechcela mu pomáhať, nechala ho samého. To je jeho záležitosť. Ján teraz s vd'ačným srdcom myslel na ňu. Pred tromi rokmi táto žena vzala ho k sebe, zľahčila jeho osud. Síce bol väzeň, ale ľahšia bola u nej práca, každý deň dostal teplé jedlo, našiel domov. Život sa stal ľudský.

Už pol roka prešiel čas vojnového zajatia. Bývalí väzni mohli ísť domov slobodne. Ale Ján ostal. Vtedy sa narodila Táňa, jeho dievčatko. Nevedel tu nechať ženu s dieťaťom.

Večera bola hotová. Žena kládla jedlo na stôl, sadli si.

Aj chlap si sadol k stolu, ale nechtyl svoju lyžicu. Zajakavo nabral dych, ešte nebol schopný hovoriť. Ale sa už rozhodol. Žena začala jesť ticho, s očakávaním.

Po krátkom čase sa Ján ozval.

– Táňa – začal, a pozrel na ženu. Jeho tvár bola vážna, takmer slávnostná. Vedel, že jej zapríčiní bolesť, ale nemal iný výber.

– Idem domov. Do Maďarska.

– Žena vzdychla. Jej nepriateľský výraz tváre skrotol. Nehnevala sa na chlapa. Vedela, raz sa to stane. Veľmi pomaly kývla.

– Vieš, – pokračoval chlap – keď sa dívam na Táňu, vidím jej veľké, hnedé očky, vtedy príde mi na um moja druhá dievka. Čaká doma svojho otca. Ja ich ľúbim, neviem zabudnúť moju tamojšiu rodinu – pomaly hovoril a medzitým díval sa na ženu.

Dohodli sa.

– Keď budem môcť, pošlem vám peniaze... nikdy nezabudnem na vás, ale doma moja rodina nebude vedieť o vás.

Tak sa aj stalo.

Ján sa vrátil domov.

Alžbetka mala svojho miláčka, ved' pre ňu sa vrátil domov. S ruskou ženou a jej dievkou držal styky, ale doma nikdy nehovoril o nich, hoci jeho rodina nejasne vždy tušila voľ'ačo.

*V Santove a v Mlinkoch 14. 09. 1996.*

## ***Pod Pilišom***

*Nad Pilišom letí sokol  
Viskú máva nižní vôkol  
Teší sa v tej lesnej kráse  
Slávnej prírode i v ľudskej práci.  
Žije tu človek slobodne  
V krásnej prírode, v noci i vodne.  
Z prírodov sa dobre znáša  
Do nej smetí ňevináša!  
Ved' sa tu zemská okolnosť  
Z ňebeskou oblohou spája.  
Z ponad vrchov čerství vetrik  
Nás nezviklích napomína,  
Že leto večne odišlo.  
Strasie sa kdo rúch ňíma!  
Kdo si nevzal ľeplí šati,  
Pilišski vetrik je zubatí.*

*Pod Pilišom sme chodili  
Sestri, Bratov navštívili.  
Dobre sme sa tam cítili  
Sestri, Bratja nás čakali  
Srdečne nás privítali  
Kostoli sme opáčili  
Historie vipočúvali  
Krásne tese v okolnosti*

Bolo dreva do hojnosťí  
 V dávnich časoch z toho žilí  
 Čo z dreva si virobilí  
 Bole v okolnosťí baňe  
 Uhelné, vápené vipálňe  
 Zmeňilo sa teraz aj tu  
 Robotu si nie tu nájdú  
 Ťažko prácou nadobudlí  
 Všetco to čo teraz maju  
 príbuznému, priateľovi  
 Oñi z toho vďačne daju  
 Vodíli nás v rodnom kraji  
 Žiju ako Adam v ráji

Boli sme v slávnom kostole,  
 sedeli pri hojnom stole  
 Ukazali nám ňječo z toho  
 Na ktoré sa oni pišní  
 Spoločne sme sa tešili  
 V kráľovskom kraji nás vodíli  
 Po kráľovski nás uhostíli!  
 Najobsažnejší poklad nám dali  
 Keď nás srdečne privitali  
 Uctíli nás, starší, mladší  
 Nak im Pán Boh vinahradí  
 Na ňich mi tak pametáme  
 Mi tam Sestri, Bratov máme!  
 V cintoríne sme chodíli,  
 Medzi storočnými hrobami  
 Medzi odpočívajúcimi  
 Čo umreli pred sto rokmi  
 Tu na tomto rájskom kraji  
 Viacsto rokov žije Slovák  
 Na križi tam v cintoríne  
 Čítame to: tu odpočíva  
 Z inými (známe meno)  
 Aj Ján Novák!...

**Michal Čičel'**

# Dr. Štefan Moyses

## *200. výročie narodenia prvého predsedu Matice slovenskej*

V tomto roku oslávi MS, ale aj celý slovenský národ 200. výročie narodenia veľkého národovca, katolíckeho kňaza, biskupa, profesora filozofie, politika, prvého predsedu MS-Štefana Moysesu.

Narodil sa 24. októbra 1797 vo Veseľom. Nickol'komesačný stratil otca a keď mal sedem rokov postihol ho ešte krutejší osud – zomiera mu i matka.

O sirotu sa postaral Ondrej Jelenčík, správca révayovského majetku. Vďačný svojmu vychovávateľovi, odmieňa sa mu aspoň tým, že sa dobre učí. Nielen na základnej škole. Tento primát si udrží počas celého štúdia. Do Trnavy chodí na strednú školu, tu navštevuje dva roky aj kňazský seminár, neskôr dokončí štúdium v Budapešti na návrh Trnavy. V Pešti začína ako mladý kaplan, tu získava titul doktora filozofie. Keď sa uvoľní miesto profesora na záhrebskej univerzite, odchádza do Záhrebu. Vlastne v Chorvátsku zamieňa aj pedagogiku za politiku. V roku 1849 pracuje vo Viedni ako kráľovský dôverník. Panovník ho vymenúva za banskobystrického biskupa. V Banskej Bystrici on vymôže, aby sa na tunajšom gymnáziu vyučovalo popri nemčine aj po slovensky. V celej miere sa zaslúžil o rozvoj slovenského školstva. A keď 21. okt. 1861 zaviedli maďarčinu do všetkých stredných škôl, postaví sa na čelo osemčlennej slovenskej deputácie a odovzdá vo Viedni panovníkovi Memorandum národa slovenského a návrh Privilégia na uskutočnenie rovnoprávnosti slovenského národa v Uhorsku. Panovník prisľúbi, že vyhovie požiadavkám Slovákov. Vlna nenávisti prebehla celým Uhorskom voči biskupovi Moysesovi a to ho utvrdilo v správnosti svojho konania.

Svojou diplomaciou dokáže obísť všetky prekážky pri vzniku Matice slovenskej.

Nepovolili v Budíne? Moyses sa obracia priamo na panovníka, ktorý 21. augusta 1862 stanovy MS potvrdil a schválil.



Prvé valné zhromaždenie sa malo konať 4. augusta 1863 v Turč. Sv. Martine. Tento rok Slováci slávili tisícročné jubileum príchodu Konštantína a Metóda. Valné zhromaždenie sa konalo 5. augusta, kde jednohlasne zvolili Dr. Štefana Moysesa za prvého predsedu MS a podpredsedom sa stáva Karol Kuzmány.

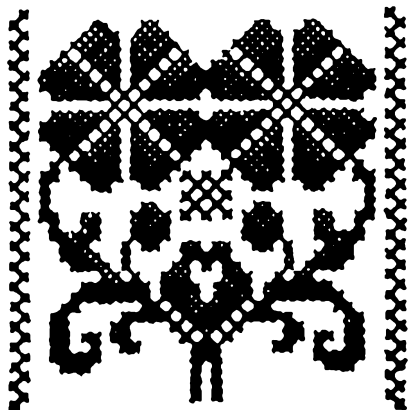
Nezabudnuteľné sa stali jeho slová pri prvom prejave: „Hodnosť predsedu Matice slovenskej prijímam v zmysle úslužnosti k národu môjmu, ktorého blahu som hotový povždy sa obetovať“. Jeho osobnosť bola istotou a zárukou pre Maticu slovenskú.

Od roku 1866 sa Moyses nezúčastňoval na valných zhromaždeniach, odchádza na zaslúžený odpočinok, ale veľmi pozorne sleduje činnosť MS. Zomiera 72-ročný v roku 1869.

„Rode môj, milý národe slovenský!  
 Spal si duševne stá, ba tisíce liet, precitni už niekedy a  
 zmužni, precitni k práci človeka hodnej a seba užitočnej –  
 ver mi, nevyhneš sa práci, bo práca je určenie tvoje, jakožto  
 úda človečenstva... Pracovať teda bude Ti voždy, už či len na  
 úžitok iných, či i na svoj: voľ si !”

Tento múdry človek žil pre slovenský národ, poznal dušu Slovákov a preto mu zasvätil celý svoj život. Slovenský národ sa hlboko skláňa pred osobnosťou Dr. Štefana Moysesa a dôstojne oslávi jeho večnú pamiatku.

**Vnuková Alica**



## **Vďaka za ochranu**

*Odkloňíme sa od teba s boľavým srdcom starí rok  
a poďakujeme – Bože nebeskí – za ochranu pre náš krok.  
Keď sme boli utrápení, dal si nám potešenia a moc,  
najprv zdravja, pokoj a k práci silu na pomoc.*

*Merkoval si na nás, a dal si potravu, že bola nám dosť,  
zachoval si nás od zlého a od všet'íjakých zlostí.  
Bol si s nami a mi s ťebou, asi vždi každý d'ej,  
prosíme ťa buď s nami, i v tomto novom roku naďalej.*

*Ukáž nám tú úprimnú cestu po ktorej máme vždi chodiť  
s jedným druhým sa radovať a podľa vôle tvojej žiť.  
A ak príde na nás trest, i choroba a boľaví žiaľ,  
dúfame si, zo srdca nám odinde strach a že bude aj jar.*

*Ten človek, ktorí sa viberá s kročí na ňeznámu dlhú cestu,  
musí si plánovať jak sa mu vidarí, či ta dvojde koncu.  
A nám kto bude pomáhať naďalej, v tomto novom roku,  
ťeba prosíme Bože Otče vedí nás, a chic nám našu ruku.*

*Cítime už aj našej ceste koňec, ňije veľmej d'aleko,  
ako ríchlík náš život beží, a k cieľu asi už príde ľachko  
Práve za to dajme vďaku za ochranu, za minulí rok Pánu Bohu  
a prosme sa k ňemu aby nám pomáhal i v tomto roku.*

15. 01. 1996. Békésska Čaba

**Juraj Šót'i**

# Príslovia Slovákov v Békésskej Čabe

## z 19. storočia

ONDREJ KRUPA

Okrem tvorby Ľudovíta Haana málo vieme o ochraňovacej činnosti ľudovej kultúry v 19. storočí žijúcej inteligencie v Békésskej Čabe. Niekedy sa odvolávame na karhanie Jána Kollára, že pre jeho Národné spievanky nedostal z Békésskej župy slovenské ľudové piesne a že podľa jeho mienky akoby bol tu už zanikol slovenský folklór. To popiera Karol Wenich, učiteľ v Békésskej Čabe, ktorý na konci minulého storočia zaslal mohutnú zbierku slovenských ľudových piesní pre *Slovenské spevy*, v peknom počte notované čabianske ľudové piesne. V tomto období – tiež čabiansky učiteľ – Ján Pravdoľub Bella všestranne približoval slovenské priezviská obyvateľov Békésskej Čaby a dostaneme aj cenný opis o niekoľkých hlavných zvykoch čabianskeho ľudu.

Začiatkom septembra 1996 sme sa s Annou Divičanovou – ako čestní členovia Slovenskej národopisnej spoločnosti – spolu zúčastnili na Valnom zhromaždení spoločnosti v Martine. Využívajúc príležitosť som z Archívu literatúry a umenia Matice slovenskej zadovážil pre Slovenský výskumný ústav v Békésskej Čabe kópie korešpodencie Ľudovíta Haana a jeho vyše dvesto stranovej zápisnice zo študentských rokov v Prešove z roku 1836. Vtedy ma upozornila vedecká spolupracovníčka archívu Viera Sedláková na jedinečný rukopis – za čo jej aj touto cestou ďakujem – ktorý obsahuje 40 prísloví z Békésskej Čaby.

Dodnes najobsiahlejšiu zbierku slovenských prísloví (vyše 13000 prísloví a porekadiel) zostavil a vydal Adolf Peter Záturecký pod názvom *Slovenská prísloví, porekadlá a úsloví*, Praha 1897. (Znovuvydané: *Slovenské príslovie, porekadlá a úslovie*, Bratislava, 1974.) On ich začal zbierať v roku 1863 až do roku 1875, pritom do zberateľskej práce zapojil aj svojich bližších a vzdialenejších priateľov. V rokoch pred vydaním zbierky zase zorganizoval spolupracovníkov, aby mu pomohli zostaviť čo najbohatší materiál. V druhej polovici 19. storočia – okrem skorších zberateľov, ako Pavol Dobšinský, Ctiboh Zoch, Janko Francisci-Rimavský, Janko Kalinčiak – zbierali príslovie aj ďalší: L. V. Rízner, Rehor Uram Podtatranský, Ján Vansa, Andrej Halaša, Samuel Medvecký atď., ktorí tiež patrili do kruhu spolupracovníkov Zátureckého.

Autora rukopisu zatiaľ nepoznáme, nevieme ani to, komu ho zaslal. Takto sa naše poznatky o ľudovej kultúre v Békésskej Čabe ďalej obohatili!

Bohužiaľ, sa nám nedalo upresniť, že komu z nich čabiansky zberateľ adresoval svoju zbierku. Nadpis a *poznám* (poznámka) sú písané v

bibličtine. Podľa nej, a osobitne podľa tvaru písmen, by sme mohli zaradiť rukopis do 60-tých rokov 19. storočia. Ale keďže napr. aj Ľudovít Haan svoje listy v 70–80-tých rokoch raz v bibličtine a raz v slovenčine písal, môžeme prijať aj neskoršie obdobie, keď v širšom okruhu prebiehala zberateľská práca slovenských prísloví.

Tieto čabianske príslovie sa nedostali do knihy Zátureckého. Niektoré ich varianty – hlavne zo známejších prísloví – sa vyskytnú v nej (napr. *Nebude zo psa slanina, ani z vlka baranina. Čo si si hľadať, to si si aj našov. Lepšie ráno volač, ako celý den nič.* atď.), ale je dokázateľné, že ani tieto nepochádzajú z čabianskych prísloví. Ľudovít Haan vo svojich prácach vydal len niekoľko porekadiel a úsloví. A neskoršie vydania z 20. storočia z tohto regiónu, ako knižôčka Michala Francisciho (Na každý deň jedno porekadlo, Békéšska Čaba, 1933.), resp. aj v Čabianskom kalendári uverejnené príslovie, alebo nami zozbierané a v Ľudových novinách publikované príslovie a porekadlá dávajú len tušiť bohatsvo ľudovej múdrosti odzrkadľujúcej v ústnej tradícii čabianskeho ľudu.

Osobitnou raritou rukopisu je, že hodnoverne približuje ľudovú slovesnosť. Zberateľ tento faktor pokladal za veľmi vážny aj sám, lebo na konci rukopisu v krátkučkej poznámke považoval za potrebné vyzdvihnúť: „*Tato pořeckadlá sem tak napísal, jak sem je z úst slyšel – podle nářečia čabianskeho vyberte si z nich, ktoré vám budau líbit.*”

Čabianske slovenské príslovie z 19. storočia zovšeobecňujú skúsenosti a názory zo života a práce roľníckeho spoločenstva, ktoré zachováva tak náboženské ako i malomeštianske hľadisko. Predovšetkým príklady dobrého, resp. zlého človeka v spoločenstve, kladné a negatívne črty jeho povahy, dobré rady dobrého správania sa v súkromnom a spoločenskom živote. Hlavné pojmy na jednej strane: mravné predpisy, zmierlivosť, žičlivosť, sebaobrana, statočnosť atď. A na druhej: pažravosť, maškrtnosť, egoizmus, krivda, falošnosť, márnosť, dlžoby, ľahkomyselnosť atď. Stretneme sa s dobrými radami ako aj výčitkami voči nevedomosti, hlúposti, hricchu (častokrát odvolávajú sa napr. na čerta). Tieto príslovie, mohli byť najbežnejšie v dobe ich zaznamenania. Súdobé roľnícke prostredie bezprostredne prežrádzajú tie príslovie, v ktorých majú metaforickú rolu domáce zvieratá (pes, krava, koza, sliepka). Ba jedno príslovie má aj lokálny ráz: chýrny veľký zvon čabianskeho kostola slúži poučným príkladom: *Toho dlžobu len veľký zvon zaplatí.*

Príslovie z rukopisu uverejňujeme v nezmenenom obsahu a poradí, taktiež v pôvodnom pravopise, vyjmúc tri písmená (w–v, g–j, j–i). Autora rukopisu snáď by sa nám podarilo zistiť podľa dobových rukopisov, ak by nám boli k dispozícii. Túto prácu pokladáme za neskoršiu úlohu.

## *Některá pořekadlá BČabanských Slováků*

1. Odrež z ucha, polož do brucha.
2. Z jedniho rež a druhvo plátaj.
3. Pozd'e je už kobyche honit.
4. Dobrá pečena delako vonia, ale mrcha ďalej smrdí.
5. Kde ti palice slubujú, utěkaj, ale kde ti volačo dobrou dávajú, tam ber.
6. Bodaj t'a čert zav, aby si peši nešov.
7. Čo si si hladav, to si si ai našov.
8. Kdo čo robí, sebe robí.
9. Kde si robiv, tam jez.
10. Která krava vela ručí, najmenej mlieka dáva.
11. Keď nimáš vína a smedný si, napi sa vody.
12. Kdo nimá rozum, ani mu kováč nenakuje.
13. Kdo nimá kona a koč, nak peši chodí.
14. Čert sa bojí, keď sme všetci svojí.
15. Kdo požd'e chodí, sám sobě škodí.
16. Kde sa dobrě vodí, tam sa rado chodí.
17. Kde psa obarili, to si dobrě zachovav.
18. Nebude zo psa slanina, ani z vlka baranina.
19. Kdo si čo navariv, nak si to ai zje.
20. Lenivý dvaráz chodí, a skaupí dvaráz platí.
21. Keď on do teba kamenom, ti doňho chlebom.
22. Dobrá psovi ai mucha.
23. Ninto toho vela, žeby sa neztrovalo, a ninto toho mála, žeby dost nebolo.
24. Zaťiáv (pokud') chodí krčach na vođu, zakiáv (pokud') sa nezabije (nerozbije).
25. Každá sliepka sebe hrabe.
26. Blížeje je košela, ako kabát.
27. Nedochoďi peta k uchu.
28. Tak ho lúbí, ako koza nuož.
29. Ranní dáš' ako ženský plač.
30. Každá liška svoj chvost chválí.
31. Ai cigánň svoju paripu chválí.
32. Lepšie je neska (dnes) volačo, ako zajtrá nič.
33. Lepšie varúj sa, ako neboj sa.
34. Lepšie ráno volač, ako celý den nič.
35. Komu pán Bóh, tomu všeci svatí.
36. Aky je rárožný (smělý), ako kohút na svojom smetisku.
37. Ai čert tak svoju matera zabiv, dav jej jest a nedav jej piť.
38. Toho dlžobu len veľký zvon zaplatí.
39. Bodaj si ochladov (t. j. zomrev).
40. Kdo má čerta bát'u (:stríca, ujčeka, blízkého přítele), tomu sa ani v pekle křivda nestane.

## „...že prečo som sa obrátil v tejto veci práve na Vás, pán profesor...”

S jeho menom som sa stretla prvýkrát na začiatku 70-ych rokov ako poslucháčka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Môj tamojší profesor M i l a n P i š ú t , významný literárny historik, iniciátor výskumu slovensko-maďarských literárnych kontaktov, na svojich prednáškach a seminároch sa často odvolával na neho. Až z odstupu času som si uvedomila, že v skutočnosti Laci báčimu môžem d'akovať, že z Pišútovej úcty a sympatie k nemu sa dostalo trošku aj mne. Nepamätám sa na takú prednášku, na ktorej by neodznela veta „Sziklay vo svojich Dejinách sa domnieva...” Vtedy sa pán profesor Pišút vždy významne pozrel na mňa, z čoho som usúdila, že Sziklay musel byť uznávaný literárny vedec, o ktorom, keďže som z Maďarska, sa mi patrí vedieť. Hanbím sa, ale vtedy som ešte o Laci báčim nevedela nič. Nechcela som však sklamať svojho profesora, preto som si vypožičala z knižnice Sziklayho Dejiny slovenskej literatúry (1962) a dala som sa do ich horlivého štúdia. Od tých čias mi táto kniha leží na nočnom stolíku. Je pre mňa smerodajným východiskom v otázkach slovenskej literatúry a jej vzťahu k maďarskej kultúre.

Bolo pre mňa významným, že som sa po ukončení univerzity dostala na Katedru slovenského jazyka a literatúry v Segedíne, ktorú založil on. Keď som sem prišla, on už tu nebol. Len raz sme sa stretli osobne. Zavítal k nám z príležitosti založenia Slovenského klubu. Aj dnes vidím pred sebou jeho vysokú, trochu už zohnutú postavu, jemné črty tváre a biele vlasy. Pamätám sa na pohyb, ktorým si vybral z vrečka krabičku so sacharínom a elegantne hodil jednu tabletku do kávy, z ktorej si s pôžitkom odpijal. A pri tom nám vášnivo rozprával o neodlučiteľnosti slovenskej a maďarskej literatúry.

O jeho ľudskej veľkosti, pedagogickom majstrovstve, netradičnom prístupe k študentom som sa dozvedela už len sprostredkované, z rozprávania jeho odchovancov. O tom, že aký mal obdivuhodný cit pre objavenie aj najmenšej iskry talentu, vedia najviac tí, z ktorých Laci báči dokázal vytiahnuť maximum vlastných intelektuálnych ľudských predpokladov. A nie je ich málo. Mnohí z nich sa stali uznávanými vedcami, uplatnili sa ako učitelia slovenčiny alebo kultúrne pracovníci, či redaktori.

Keď na začiatku 90-ych rokov ma vymenovali za vedúcu katedry, trochu som sa zľakla. Ako vyhoviem očakávaniam, ako budem pokračovať v Laci báčim začatej neľahkej práci? Potrebovala som predovšetkým záchytný bod. Bola som presvedčená, že niekde, medzi zaprášenými papiermi sa

skrýva pre mňa – potomka – odkaz od neho. S veľkým elánom som sa pustila do jeho hľadania. Nesklamala som sa. V jeho starom písacom stole, doteraz nedotknutom, som natrafila naň vo forme jeho korešpondencie so študentmi a pedagogického zápisníka. Z týchto vzácnych spisov pre mňa vysvitá, že bol v jednej osobe vedcom európskeho formátu a človekom s veľkou dávkou empatie. Dokazujú to aj konzultačné listy poslucháčov adresované jemu z prekopníckych 50-ych rokov, ktoré obsahovali nielen otázky súvisiace s učivom, ale aj úprimné vyznania o osobných problémoch. Z listov poslucháčov sa odzrkadľuje nielen úcta a láska, ale aj nekonečná dôvera k nemu. Svedčia o tom nasledujúce citáty: „... že prečo som sa obrátil v tejto veci práve na Vás, pán profesor? To je jednoznačné. Je to vec dôvery. Viem, že nakoľko ste zaneprázdnený, ale poznám aj vašu dobroprajnosť a objektívny, úprimný, kritický postoj voči nám.”

„Prečo Vám píšem? Neviem. Žiadala sa zo mňa von táto sťažnosť. S kým sa s ňou môžem podeliť, keď nie s Vami.” Také a podobné vety v ďalších listoch ma presvedčili o tom, že vo vzťahu pedagógia a žiaka je najdôležitejšia vzájomná dôvera. Ale vznik tejto dôvery však nie je jednoduchý proces a nepodariť sa každému učiteľovi. Laci báčimu sa to podarilo. Ziskal si svojich študentov, lebo vycítili z jeho každého slova, pohľadu a činu, že celou svojou bytosťou sa stotožňuje s ich problémami a berie na seba zodpovednosť za ich odborný a ľudský rast. Prijali od neho nielen pochvalné, ale aj kritické slová, keď dokázal ich tak bezprostredne, úprimne a taktne podať, že adresáti sa neurazili, ale mu boli vdáční.

Vychovával vlastným príkladom. Bol k sebe veľmi prísny a náročný, čo očakával aj od svojich poslucháčov. Z jeho pedagogického zápisníka som zistila, že s otcovskou láskou pozoroval svojich zverencov. S obdivom som čítala jeho výstižné postrehy o nich a jeho pedagogické stratégie, ktoré smerovali k odstráneniu negatívnych ľudských stránok niektorých jednotlivcov. Jeho zápisy sú pre mňa veľmi poučné. Dôsledne totiž evidoval pozitívnu, či negatívnu zmenu v osobnom rozvoji, v odborných výsledkoch študentov alebo v ich postoji k práci. Sebakriticky priznal, ak sa pedagogická stratégia na danú osobu neosvedčila. V takomto prípade uplatňoval inú metódu. Jeho odpovede na spomínané konzultačné listy, pedagogické zápisy sú dôkazom jeho lásky k svojim žiakom, vôbec lásky k ľuďom, čo je neodmysliteľným predpokladom úspešnej pedagogickej práce.

Od založenia Katedry slovenského jazyka a literatúry už ubehlo skoro 50 rokov a v tomto roku bude 10 rokov, čo Laci báči už nie je medzi nami. Jeho odkaz však žije v nás.

**Katarína Maruzsová Šebová**

## **Ján Čajak ml.**

Predstavuje tretie pokolenie rodiny Čajakovej, známej i medzi dolnozemskými Slovákmí.

Jeho starý otec Janko Čajak na evanjelickom lýceu v Levoči sa stretol so štúrovskými myšlienkami, ale vo svojej literárnej tvorbe ako štúrovec sa nevedel dostatočne prejavíť. Najmä preto, že začal tvoriť až v smutných porevolučných rokoch.

Otec Jána Čajaka mladšieho, Ján Čajak starší aj po otcovej predčasnej smrti vyrastal v prostredí slovenských národovcov. Jeho matka, rodená Medvecká, sestra Terézie Vansovej, po druhý raz sa vydala za Pavla Dobšinského. Zapálený pre slovenský národ prežíval rušný život v rôznych povolaniach na rôznych miestach Horného Uhorska, na území dnešného Slovenska. Od roku 1893 pôsobí medzi dolnozemskými Slovákmí v Báčke, najprv v Selenči, potom v Petrovci. Je jedným z vedúcich kultúrneho a politického života tunajších Slovákov.

Jeho syn, Ján Čajak ml. sa narodil pred 100 rokmi, 18. júla 1897 v Selenči (Juhoslávia). Gymnázium navštevoval i v Sarvaši. Po skončení štúdií sa stáva profesorom slovenčiny a dejepisu na slovenskom gymnáziu v Petrovci, o založenie ktorého sa zaslúžil i jeho otec. Od roku 1942 v Budapešti rediguje slovenský kultúrno-politický denník Slovenská jednota. Počas svetovej vojny sa zúčastňuje Slovenského národného povstania. Po vojne znova pôsobí v Budapešti ako pracovník Ministerstva zahraničia ČSR. Roku 1949 sa natrvalo usadí v Bratislave, tam žije až do smrti, do 3. júla 1982.

Z jeho literárnej tvorby vyberáme pre Čabiansky kalendár menej známú novelu, ktorá nám pripomína sťahovanie sa Slovákov z Horného Uhorska na Dolnú zem.

## **Ján Čajak ml.**

### **Matej Hronce Bickoš**

(Úryvky)

Prostriedkom XVIII. storočia sťahovali sa vo väčších-menších skupinách čudní hŕni ľudia na širokú rovinu dolnej Báčky. Hmlistá nádej, pekné sľuby na nový život boli im vodičmi po neznámych cestách.

A predsa, ťažko opúšťali Liptáci, Turčania, Nitrania, Trenčania, Zvolenčania a Novohrad'ania svoje rodné kraje doliny, háje, chalupy a pokrvenstvo.

\*

Sám sa pustil na tú dlhú cestu Matej Hronec, ináč zvaný Bickoš, veruže sám. Len valaška, široký opasok a pištoľí dvoje boli mu druhovia. Vo dne slnce, v noci severná hviezda boli mu vodičmi, kým láska a hnev boli mu hýbajúcou parou. Keď zastal na Pustom hrade, zat' al valašku do pňa dubiska, strhol širák, zafučané prsia vydýchli, pozrel na Poľanu a dve ako hrach veľké slzy sa mu skotúľali po ohorenej tvári a zahrešil:

– Bist'ubohu, že ju dohoním! – Dohoním! – a zašumelo lístie a ozvala sa hora:

– Bist'ubohu...!

Bickoš s Pánom Bohom nestál práve na najlepších nohách. A preto ani teraz sa neobracal k nemu, ale ku Poľane. A čím ďalej sledil jeho zrak po ohromnej opache skália, tým väčšími sa mu dvíhalo niečo v prsiach, ba dusilo ho, až zaplakal.

Lazy, háje, temné lesy, skrýše, pastierskych ohníkov popol, fujary a piskora zunivé zvuky, hadisté chodníčky, – ej, všetko to on poznal, všetko svojim volal... keď počul veselý smiech dievčat, – ej, boliže to časy! – Zboj, ej, bolže to život!

Nebol Matej Hronec pripravený na túto premenu – ej, veruže nebol. Veď ani týždeň-dva, ako zastavil grófsky koč vígľašského panstva – stostriel hrmených! – zahrešil a len sa tak sypali dukáty za široký opasok.

Ináč mal dobrú obyčaj. Po každom takomto love skrýval sa trochu – kým sa vec zabudne – potom zbehol do Slatiny, priniesol všetko, čo mal, aby aj Evka mala z toho radosť.

A hľa, keď sa jej šiel včera pochváliť, chalupa prázdna, kúty pusté a povala len-len že sa mu nevysmiala.

– Čo to? – pýtal sa sám seba.

– Hi-hi-hi! – A nevieš? – škerilo sa mu čierne ohnisko.

Tak sa dozvedel, že Evku a jej rodičov nahovoril Jano Bačík, aby šli probovať šľastie tam, – kde netreba orať, ani siať, len kosiť.

I pohol sa Matej za Evkou. Bohvie, čo ho väčšími hnalo, – či jej územčistá, ako z peciska odvalená postava, či jej modré oči, – a či hnev, ktorý ho zadúšal, že ho nechala. Teda pohol sa za ňou.

\*

Srdečne zaplakala Evka. Vybuchlo to z nej vtedy, keď už stáli volky zapriahnuté, keď susedy a rodáčky vypukli v spoločný plač, keď zaupela stará Kvárička: – Ach, ozaj, či vás ešte voľakedy budeme raz vidieť?! – Áno, vtedy to vybuchlo z nej a nedajbože ju zastaviť.

Už sedeli na voze s haraburdím, už šli a podľa dohovoru stretávali sa aj s inými vystáhovaleckými rodinami, už im aj Jano Bačík viedol predok, a ona ešte vždy žiaľila. Srdce jej pukalo. Netešila ju nijaká nádej.

Čo ona rozumela tomu, čo starší nakovali? Nič. Ona musela ísť s otcom-materou, aby nechala niččo, čomu zase oni nerozumeli, lebo dávno prešli tie časy, keď si hrkúťali ako dva holuby.

– Ale ved’že už toľko nemrň! – konečne ju okríkol otec.

A pomaly sa počali oči sušiť, ale zato vše ju pichlo v srdci, keď si pomyslela na Mateja. Až hým po Zvolen lúčila sa aj ona s Poľanou, zrakom stále hľadájąc milého, – no nikde nič.

– Ozaj, či je živý? – ponovili sa obavy, ktoré znášala vyše roka. – Tak dávno nebol u nás. Ani sme sa len neodobrali. – Znovu slzy a dusené vzdychanie.

Ale – kým sa niekedy vedela dlho modliť – dlho modliť za jeho život – teraz akoby si žiadala jeho smrť. Ved’ aj ona sama sa tak cítila, ako by vystupovala z koľajníc života.

Vozy hrkocú – namiesto usušených slz – nové prichodia...

Mať tušila, čo sa v Evke deje. – Nech sa vyplače, – aj ožialiť treba, – myslela, – ak nám Pán Boh pomôže, bude všetko dobre.

Tak prešli Zvolen. Potom dlhá – dlhá cesta. Nové dediny, mestá...

Jano Bačík dobre viedol skupinu, všetci ho chválili. A čo je pravda, pravda je, mnoho si dal záležať, aby čím skôr prišli ta, kde si zaumienili.

On sám mal výborné volky, a pretože samučičky sám sedel na voze, neraz sa mu zažiadalo cestou pohovoriť. Ej, ale zato mal rozum na mieste, nezavolať hneď Evku k sebe, ale prv jej mladšieho brata, potom aj druhých, aby to nebilo do očí.

– Hybaj, pod’ si ku mne sadnúť, nak sa obľahčí vašim volkom! – volával. A pretože bol vážny, rozšafný, okrem toho chudák aj vdovcom, – medzi ženami užíval dobrú povest’. Slovom, mal ho každý rád.

Raz, ako tak prechádzali cez Bukové hory, mnohí vystupovali na strmý svah peši, aby sa len volkom obľahčilo, – medzi nimi si drala nohy aj Evka.

A jano Bačík nemohol nevyužiť chvíľu:

– Hybaj, Evka, vysadni! – zvolal.

Evka otáľala.

– No, čo nevyasadneš, keď t’a pekne volá? – dohovárala jej mať.

– Oddýchneš si aspoň, – súhlasili ženy, až Evka prisadla.

Zadlho Jano nepovedal ani slova, len sa múdril, kraj šacoval, šibkal volky.

– Voláka si smutná, Evka, – prehovoril konečne.

Evka mlčala.

– Neboj sa, bude nám lepšie, ako nám bolo, – to tak teplo, ozaj srdečne vyslovil, že aj Evka počala byť zvedavá.

– A kde sme už? – A kedy prideme? – padali otázky.

A Jano vysvetľoval. Priam sa rozohnil vo vyprávaní, medzi čím si nohy pohodlnejšie rozložil, ale tak, aby sa ľavá dotkýkala Evkinho kolena. A ona nedbala, hádam nezbadała, len keď sa jej zapálili líca od tyčného bodu.

A tak sa bavili potom už zo dňa na deň.

Ženy im priali, veď ony na potulkách, na tých krivých cestách, cele stratia svoju pôvodnú povahu.

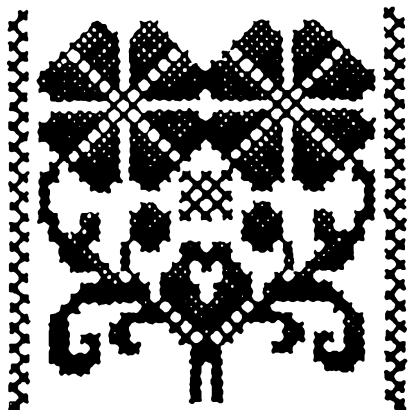
A tak sa stalo, že ešte neboli ani pri cieli, keď Jano Bačík na jednej báčanskej čárde vystrojil veselie. Rodičia Evkini im požehnali, svedkov a svatvíc bolo hojne, a najmä vína...

Tej noci ani jeden pár volkov nespal pokojne.

Nevol'ky sa ráno putovalo. Všetko bolo „včerajšie“, trochu unavené.

– – – Konečne sa zabeleli futocké veže a Černojevičov kaštieľ...

Jano, Evkin otec, a ešte traja chlapi vybavili s panstvom veci. Dostali čiernu, černuštičku zem, o akej ani nesnívali, a osadili sa v Petrovci, kde vtedy ešte hlavným živlom boli Srbi, ale rýchle sa množili aj Slováci.



## Andrej Sládkovič

Vlastným menom Andrej Braxatoris. Narodil sa 30. marca 1820 v Krupine a zomrel pred 125. rokmi 20. apríla 1872 v Radvani nad Hronom (teraz súčasť Banskej Bystrice).

Ako syn dedinského učiteľa počas svojich štúdií bol nútený dávať súkromné hodiny v bohatých meštianskych rodinách, napríklad u banskoštiavnických Pišlovcov, kde sa zoznámil s Máriou Pišlovou, inšpirátorkou lyrickej básne Marína. Táto skladba – vydaná v roku 1846 – pozostáva z 291 strôf, v ktorých Sládkovič ospevuje svoju lásku k mladej a krásnej deve ako i k svojej vlasti.

Z tejto básnickej skladby vyberáme pre čitateľa Čabianskeho kalendára najznámejšie strofy.

Básnik v roku 1853 vydáva druhé svoje vrcholné dielo, lyricko-epickú báseň Detvan.

Z príležitosti memorandového zhromaždenia v Turčianskom Svätom Martine, na ktorom predstavitelia slovenského národa požadovali práva i pre svoj národ, napísal poému Svätomartiniáda (1861). Založenie Matice slovenskej zdraví básňou Pamiatka pre deň 4. augusta (1863).

Tisícročné jubileum príchodu vierozvestcov Cyrila–Konštantína a Metoda z Byzantskej ríše medzi predkov Slovákov oslávi básňou Lipa cyrilometodejská (1864).

### Andrej Sládkovič

## Marína

(Úryvky)

1

*Ja sladké túžby, túžby po kráse  
spievam peknotou nadšený,  
a v tomto duše mojej ohlase  
svet môj je celý zavrený;  
z výsosti Tatier ona mi svieti,  
ona mi z ohňov nebeských letí,  
ona mi svety pohýna;  
ona mi kýva zo sto životov:  
No centrom, žívlom, nebom, jednotou  
krás mojich moja Marína!*

41

*Možno mi tvojich úst sa odrieknuť,  
možno mi ruku nedostať,  
možno mi v diaľky žiaľne utieknuť,  
možno mi nemilým ostať,  
možno mi ústam smädcom umierať,  
možno mi žialiť v samote,  
možno mi život v púšťach zavierať,  
možno mi nežiť v živote,  
možno mi seba samého zhubiť: –  
nemožno mi ťa neľúbiť!*

72

*Slovensko mladé, rodisko moje  
aj mohyla mojich kostí!  
V tebe mám pekných obrazov dvojé  
a dvojé veľkých ľúbostí! –  
Ako je krásna tá moja deva,  
aká k nej ľúbosť vo mne horieva:  
tak ty a k tebe, otčina!  
Ako tys' pekná, krajina moja,  
ako mladistvosť milá mi tvoja:  
tak pekná, milá Marína!*

182

*Tie časy tajdú. Žitia obrazy  
miznú jak tône blankyta  
a hneď zabúria víchrice skazy,  
hneď šťastia výslnie svitá.  
Za letom leto prudko sa valí,  
a kto dnes ešte tvár svoju chváli,  
zajtra už padá bez vlády;  
hodina každá pás v čelo ryje:  
ale kto láске a kráse žije,  
ten večne zostane mladý.*

185

A čo je mladost' – Dvadsaťpäť rokov?  
Ružových tvári hlad' jará?  
Či údov sila? Či strmost' krokov?  
Toto sa všetko zostará!  
Mladost' je túžba živá po kráse,  
je hlas nebeský v zemskom ohlase,  
je nepokoj duši svätý,  
je tá mohutnosť, čo slávu hľadá,  
je kvetín lásky rajská záhrada,  
je anjel v prachu zaviaty!

291

Marína moja, teda tak sme my  
ako tie božie plamene,  
ako tie kvety na chladnej zemi,  
ako tie drahé kamene;  
padajú hviezdy, aj my padneme,  
vädnú tie kvety, aj my zvädneme,  
a klenoty hruda kryje:  
Ale tie hviezdy predsa svietili,  
a pekný život tie kvety žili,  
a diamant v hrude nezhnije!



# KRONIKA

## slovenských programov z r. 1996.

- 10. január:** Zasadalo vedenie Čabianskej organizácie Slovákov, kde upresnili, zkoordinovali programy jednotlivých inštitúcií.
- 10. január:** Na návšteve boli v Békésskej Čabe Claude Baláž, Jozef Gerboc, Katarína Hrkľová a rokovali s predstaviteľmi ČOS-u.
- 25. január:** Výstava v župnej knižnici: Štúr – Štefánik – Dubček.
- 1. február:** Stretnutie pedagógov slovenčiny.
- 6. február:** Pricestoval na rozlúčku bývalý riaditeľ Slovenskej kultúrnej inštitúcie v Budapešti Karol Wlachovský. Slávnosti sa zúčastnili a vyjadrili vďaku za pomoc v rozširovaní slovenskej kultúry – primátor mesta, predseda župnej samosprávy, riaditelia kultúrnych inštitúcií a predstavitelia Čabianskej organizácie Slovákov.
- 9. február:** Poslanci Békésskej Čaby sa zúčastnili kongresu Zväzu Slovákov v Maďarsku.
- 17. február:** Slovenský fašiangový bál
- 22. február:** „Súťaž pod názvom: Slováci v župe Békéš” – organizátorom podujatia bola mládežnícka organizácia.
- 24. február:** Ples slovenskej mládeže
- 25. február:** Koncert Adama Fischera – (predseda nadácie Slovensko-maďarské forum)
- 8–10 marec:** Celokrajinská textilná konferencia, v rámci ktorej odzneli prednášky a bola organizovaná výstava národnostných výšiviek.
- 11. marec:** „Kto čo vie?” súťaž v slovenskom jazyku pre dospelých.
- 14. marec:** Slávnostná spomienka na Ondreja L. Achima z príležitosti 125. výročia jeho narodenia. O jeho životnej dráhe mal dvojjazyčnú prednášku muzeológ Matej Mazán a výstavu usporiadanú v múzeu M. Munkácsyho otvorila poslankyňa parlamentu Mária Jakabová.
- 20. marec:** Predstavenie časopisu Dolnozemský Slovák v kruhu slovenských spisovateľov, hostí z rumunského Nadlaku, z Užhorodu, z Veľkých Kapušian, z Vojvodiny a čabianskych záujemcov.
- 21. marec:** Stretli sa novinári miestnych denníkov so slovenskými spisovateľmi a rokovali o možnostiach publikovania slovenských článkov.

- 22. marec:** Základná škola na ulici Madácha usporiadala dvojhodinový slovenský program a predniesl a ho širokej verejnosti.
- 27. marec:** Divadle Jókayiho vystúpilo slovenské divadlo J. G. Tajovského zo Zvolena. Na programe bola dráma P. Kováčika Slovenská rapsodia, alebo hostinec pod zeleným stromom. Divadlo bolo preplnené divákmi z békéšskeho regióna.
- 30. marec:** Slovenská recitačná súťaž pre žiakov základných škôl v župnej knižnici.
- 11. apríl:** Slovenskí maliari Anna Porubovičová a Marián Vida mali výstavu v Rozprávkovom dome na ulici Békési.
- 17. apríl:** Slovenské jazykové hry – organizovala slovenská mládež.
- 29. apríl:** Stretli sa malí citaristi a učili sa slovenské piesne.
- 7. máj:** Host'om Čabianskej organizácie Slovákov bola Eva Orsósová štátna tajomníčka úradu premiera. Navštívila a informovala sa o stave Domu slovenskej kultúry.
- 8. máj:** Rokovanie o cene J. J. Harruckerna pod názvom Humanita, tolerancia. Zúčastnili sa jej predstavitelia rakúskeho Schenkenfeldena, župnej samosprávy a metskej samosprávy. Plánovaná cena má byť trojjazyčná: slovenská, maďarská, nemecká.
- 8. máj:** Výstava ručných prác z Nitry v národnostnom dome.
- 14–15. máj:** Ženský spevokol Čabianska ružička hosťovala v Komárne.
- 17. máj:** Športový deň škôlkárov, ktorý sa učia po slovensky. Organizátorom bola Slovenská samospráva a ČOS.
- 18–25. máj:** Slovenská škola organizovala pre nižší stupeň Školu v prírode na Slovensku v a Topolčiankach.
- 21. máj:** Predstavenie časopisu Bárka – vydanej pomocou čabianskeho vydavateľstva Tevan. Časopis obsahuje slovenskú prózu a poéziu.
- 24. máj:** Materská škola na ulici Szigligeti privítala učiteľky z Martina, ktoré mali možnosť sa zoznámiť s metódou Frenei a pritom s čabianskymi slovenskými tradíciami.
- 31. máj:** 10. výročie Národnostného domu na ulici Békési. Slávnostné podujatie – okrem domácich – spestril súbor Ondavanček z Trebišova.
- 11–14. jún:** CSABA EXPO – Na pozvanie mestskej samosprávy pricestovala delegácia z družobného mesta Trenčín a Brezno, na pozvanie ČOS-u prišli predstavitelia miest Krompachy, Komárno, Trebišov.

- 
- 19–25. jún:** Tradičný čitateľský tábor v Brezne, čabianski žiaci boli hosťami Domu mládeže v Brezne pod vedením p. Ivana Haľamu.
- 1–5. júl:** Slovenský jazykový kurz pre učiteľov základných škôl na vysokej škole Körösi Csoma Sándor.
- 14–20. júl:** Tábor ľudového výtvarného umenia, v rámci ktorého bol slovenský gitarový tábor so 70-imi účastníkmi (z celej krajiny). Tábor organizovala Čabianska organizácia Slovákov, viedla ho Ildikó Očovská.
- 19. júl:** Hostia z Hradišťa – privítal ich pán primátor János Pap.
- 20–21. júl:** Delegácia ČOS-u bola v rumunskom Bihore a zúčastnila sa slovenskeho podujatia.
- 30. júl:** Výstava slovenskej maliarky z Michaloviec Ľudmily Lakomej Krausovej v župnej knižnici.
- 14–18. august:** Sretnutie a súťaž dychových kapiel ZENIT. V programe – medzi ôsmimi – súťažil Metský dychový orchester z Trenčína a náladu festivalu spestrila kapela z Komárna.
- 20. august:** V rámci slávnostného podujatia vystúpil mnohofarebný Štátny folklórny súbor Zakarpatska – vo svojom repertoári predstavil aj slovenský folklór zakarpatského regiónu.
- 13. september:** Výstava Pavla Pataja v budapeštianskej slovenskej škole.
- 13–14. sept.:** Priateľská návšteva slovenského pávieho krúžku v Piliši.
- 13–15. sept.:** Čabianski tanečníci a gitaristi boli v Zakarpatsku na slovenskej veselici vo Veľkom Berezne.
- 20–21. sept.:** Súbor z Topolčianok mal vystúpenie v Békéšskej Čabe, v Csabaszabadi.
- 27–28. sept.:** Dychový orchester železničiarov bol v Komárne.
- 1. október:** Začala sa prípravná práca dvojazyčnej publikácie – Cintoríny, mená, náhrobníky v Békéšskej Čabe – v ktorej by sme chceli zachrániť pre budúcnosť medzi významnými osobnosťami aj švabachom písané slovenské náhrobníky.
- 2–4. október:** VI. medzinárodná etnografická národnostná konferencia.
- 4–5. október:** Ženský spevokol Čabianska ružička bol v Krásnej Hôrke.
- 11. október:** DEŇ EUROPY – Veľkolepé podujatie s medzinárodnou účasťou – veľvyslanectvá krajín únie, prezident, ministri, družobné mestá. V rámci dňa národnostné forum.
- 11. október:** Ladislav Bučina – v Zakarpatsku žijúci Slováč mal výstavu v Dome železničiarov.
- 12. október:** Medzinárodné stretnutie súborov slovenských ľudových piesní v Mczömegyeri. (Užhorod, Nadlak, Veľké Kapušany.)
-

- 25–26. okt.:** „Čabianske dni” v Trebišove, kde bola výstava čabianskych grafikov L. Jelineka a P. Nagya, vystúpenia čabianskeho pávieho krúžku.
- 25–26. okt.:** Stretnutie a vedecká konferencia študentov slovenských katedier.



## 15. november 1996

je znamenitý dátum ore čabianskych Slovákov. V našej histórii prvýkrát sa stalo, že Slováci môžu vlastniť budovu – v centre mesta, za evanjelickým kostolom – ktorá sa stala stánkom slovenskej kultúry. Slávnostné otvorenie kultúrnej inštitúcie sa konalo v širokom kruhu, okrem jednoduchých záujemcov sa zúčastnili tohoto podujatia – vo veľkom počte – predstavitelia slovenského a maďarského diplomatického života.

Okrem osobnej návštevy mnohí nám i blahoželali – faxom, telefonicky, listom... – a ubezpečili nás v tom, že spolupráca Domu slovenskej kultúry s inštitúciami na Slovensku bude vyjadrením nedeliteľnosti slovenskej kultúry.





*Samospráva župného mesta  
Békešská Čaba,  
Slovenská menšinová samospráva,  
ž. m. Békešská Čaba  
a  
Čabianska organizácia Slovákov*

*Vám s radosťou oznamuje,  
že je dokončená prestavba  
Domu slovenskej kultúry  
a srdečne Vás pozýva na jeho*

## **SLÁVNOSTNÉ OTVORENIE**

*15-ého novembra 1996 o 16.00 hod.*

Adresa:  
Békešská Čaba, Kossuthovo nám. 10





**PROGRAM**  
**SLÁVNOSTNÉHO OTVORENIA**  
**DOMU SLOVENSKEJ KULTÚRY**  
**15. november 1996**

- 16.00** **Maďarská hymna**  
**Slovenská hymna**  
Básne od *Juraja Dolnozemskeho*:  
Sme, Smerom k slovám  
Podujatie pozdraví *János Pap* primátor mesta  
Slávnostný prejav budú mať: *Gyula Horn*  
premier Maďarskej republiky  
*Ivan Hudec* minister kultúry Slovenskej republiky  
*Michal Mata* predseda  
Celoštátnej slovenskej samosprávy  
*Anna Istvánová* predsedkyňa  
Čabianskej organizácie Slovákov  
**Otvorenie Pamätnej knihy**  
Spev z opery *Krútnava* od Eugene Suchoňa  
Interpretka: *Mária Liptáková*  
Pieseň: Môj rodný kraj

***Pred slávnostným otvorením  
Domu slovenskej kultúry  
bude zahájenie dvoch výstav***

- 14.00** Otvorenie výstavy  
„Čabianske národopisné pamiatky“ v Klubovni  
Otvárací prejav bude mať:  
*Dr. Eva Lukovičová Šarkadiová*  
poslankyňa parlamentu  
**14.30** Výstava „Výber z Čabianskej súčasnej galérie“  
v Malej sieni  
Otvárací prejav bude mať:  
*Lászlo Végh* viceprimátor





Ivan Miloslav Ambruš

## *Byť Slovákom*

*Byť Slovákom to nie sú slová*  
*byť Slovákom je stav*  
*byť Slovákom je „dobré ráno“*  
*byť Slovákom je matka po slovensky*  
*aj otec aj syn*  
*aj krv aj mozole*  
*Byť Slovákom to nie je iba Slovensko*  
*to je aj motyka i roľa tam ďaleko či blízko*  
*spomienka na starého otca*  
*na citary ktoré sa po slovensky vedeli*  
*rozochvieť*  
*Byť Slovákom sú aj pečenie krumpľe*  
*hoci nie slovenské*  
*aj salaš aj Bože ďakujem ti*  
*aj čistokrvné rána*  
*aj jatriaca sa rana*  
*byť Slovákom tak menej slovenským*  
*Byť Slovákom je aj byť Slovákom*  
*tam*  
*lebo byť Slovákom to nie sú slová*  
*ale stav ktorý sa žije*  
*a nemeria*  
*skrz všetkého čo povedali iní*  
*múdrejší*  
*ako je autor tejto básne*





## *Dom slovenskej kultúri*

*Dávno zme tu doma  
v Bikískej stolici  
Starí otcovia pametajú veci,  
veľa vodi spustili s tejto milej zemi.  
Mali zme sálaše aj vibíjanje peci,  
naše porekadlá nezabudnu deti.*

*Veľkje kemene nevimije voda,  
zastali zme tu, de nám je rodina.  
Dom slovenskej kultúri stojí na Čabe,  
mili naši hostja – vitame vás srdečne.  
Cíťte sa tu dobre, ako to biva,  
hútam, že sa málo každi podíva.*

*Čabenja zme Slováci, s čabjanskim jazikom,  
kerí sa už málo zodrav, prepáčte nám za to.  
Cíťte sa u nás ako medzi svojími,  
Maďari i Slováci múraju tu dobré mosti.  
Pekni príklad je náš dom,  
v kerom žijeme v prjateľ'ství, v pokoji.*

*Ondrej Zelenjansky*

*V Čabe, 15.11.1996*

---

# OBSAH

|                                                                   |     |
|-------------------------------------------------------------------|-----|
| Kalendárna časť                                                   | 1   |
| História vianočnej piesne                                         | 28  |
| „Tichá noc, svätá noc...”                                         |     |
| Vianoce – sviatky pokoja                                          | 30  |
| <i>Milan Rúfus</i> : Pod’akovanie za život                        | 32  |
| 250 ročný Slovenský Komlôš                                        | 33  |
| <i>Juraj Dolnozemský</i> : Ako prežiť                             | 35  |
| V Sarvaši sa zachovali aj staré ľudové remeslá                    | 36  |
| Stretnutia dolnozemských evanjelických Slovákov                   | 40  |
| <i>Milan Rúfus</i> : Nedel’ná modlitba za otcove ruky             | 44  |
| Apoštol Dobra                                                     | 45  |
| <i>Milan Rúfus</i> : Plachá modlitba za mamkino srdce             | 48  |
| Dejiny praveku a genetika                                         | 49  |
| Olovené riadky                                                    | 53  |
| Neskoré vyznanie svojej učiteľ’ky                                 | 56  |
| <i>Milan Rúfus</i> : Modlitba za rodičov                          | 58  |
| Ľúčime sa s Michalom Šuchom                                       | 59  |
| Zomrel Ján Kusnýár                                                | 65  |
| Za všetko d’akujeme, Pán rector                                   | 66  |
| <i>Juraj Dolnozemský</i> : Rodí sa nový deň                       | 67  |
| Studňa lásky                                                      | 68  |
| <i>Imrich Fuhl</i> : V začarovanom kruhu                          | 71  |
| <i>Štefan Dorál</i> : Janin prípad                                | 72  |
| <i>Imrich Fuhl</i> : Spolu                                        | 76  |
| Svetový rok Slovákov                                              | 77  |
| „Prečo mám rád slovenčinu, Slovensko?”                            | 77  |
| <i>Milan Rúfus</i> : Modlitba za Slovensko                        | 82  |
| Sviatky slovenskeho slova                                         | 83  |
| Lietajúca šťuka                                                   | 87  |
| <i>Imrich Fuhl</i> : Na našom poli                                | 91  |
| <i>Andrej Severíni</i> : Prečo sa Jano Jandál dostal do nešťastia | 93  |
| <i>Anna Bucková</i> : Rozhovor po rokoch – o Čabe...              | 95  |
| Tá krásna slovenská minulosť                                      | 100 |
| Ako vyhrával Žiga Cejzárovi                                       | 103 |
| Pavel Lipták 75 ročný                                             | 105 |
| Len niekoľko fotografií                                           | 111 |
| Ťažké rozhodnutie                                                 | 113 |
| V Santove a v Mlynkoch                                            | 115 |

|                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------|-----|
| Dr. Štefan Moyses                                                   | 117 |
| Vďaka za ochranu                                                    | 119 |
| Príslovia Slovákov v Békéšskej Čabe                                 | 120 |
| ... že prečo som sa obrátil v tejto veci práve na Vás, pán profesor | 123 |
| Ján Čajak ml.                                                       | 125 |
| Andrej Sládkovič                                                    | 129 |
| Kronika slovenských programov z r. 1996.                            | 132 |

---

## This image shows a single page of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no text or other markings on the paper.

## Poznámky

## Poznámky